

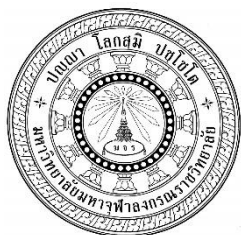

ความสัมพันธ์ปัจจัยจิตสังคมที่มีต่อพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม
ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร
PSYCHOSOCIAL FACTORS RELATED TO BEHAVIORS ON
THE FIVE PRECEPTS AND THE FIVE VIRTUES
OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS
IN BANGKOK

พระกิตติภัทร กิตติภทฺโร (อนันต์เมธากุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ความสัมพันธ์ปัจจัยจิตสังคมที่มีต่อพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม
ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

พระกิตติภัทร กิตติภทฺโธ (อนันต์เมธากุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต
สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

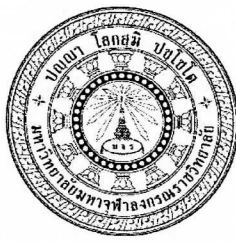
Psychosocial Factors Related To Behaviors On The Five Precepts And
The Five Virtues Of Secondary School Students In Bangkok

Phra Kittipatta Kittibhaddo (Anuntamatakul)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Life and Death Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

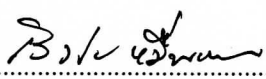
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

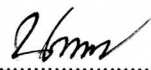
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง "ความสัมพันธ์ของปัจจัยจิตสังคมที่มีต่อพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียน
มัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร" เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย

.....
(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผศ. ดร.เรียงชัย หมั่นชนะ)

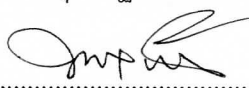
ประธานกรรมการ

.....
(ดร.นวลวรรณ พูนสุพลฉัตร)

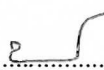
กรรมการ

.....
(ดร.วิชชุดา รุติโชติรัตน์)

กรรมการ

.....
(พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนฺโท, ผศ. ดร.)

กรรมการ

.....
(ผศ. ดร.ประยูร สุขะใจ)

กรรมการ

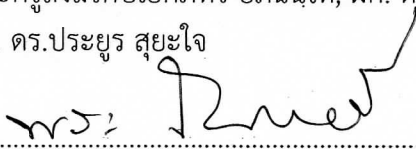
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนฺโท, ผศ. ดร.
ผศ. ดร.ประยูร สุขะใจ

ประธานกรรมการ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระกิตติภทฺธ กิตติภทฺโท)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ความสัมพันธ์ปัจจัยจิตสังคมที่มีต่อพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร
- ผู้วิจัย** : พระกิตติภัทร กิตติภทโท (อนันต์เมธากุล)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ชีวิตและความตาย)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโนโท, ผศ. ดร., B.A. (Education), B.A. (English.), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Industrial Psychology)
 - : ผศ.ดร. ประยูร สุยะใจ, ป.ธ.๓, B.A. (Psychology), B.J. (Journalism), LL.B. (Degree of Bachelor Laws), S.R. (Graduate Diploma), M.Ed. (Education), M.A. (Politic), M.A. (Economic), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท, ศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร และเสนอปัญหาและอุปสรรคศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน ๓๒๔ คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่าความสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง, ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง, ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง, ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง, และระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง

พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ระดับขั้นกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับปานกลาง, ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียน

มัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ความเชื่อมั่นในตนเองกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม
ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับต่ำ
และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียน
มัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียนกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจ
ธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับ
ต่ำ

Thesis Title : Psychosocial Factors Related to Behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of Secondary School Students in Bangkok

Researcher : Phra Kittipatta Kittibhaddo (Anuntamatakul)

Degree : Master of Arts (Life and Death Studies)

Thesis Supervisor Committee

: Phra Kru Sangarak Ekapatra Abhichando , Asst. Prof. Ph.D. B.A. (Education), B.A. (English.), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Industrial Psychology)

: Asst. Prof. Dr. Prayoon Suyajai, Pali III, B.A. (Psychology), B.J. (Journalism) LL.B. (Degree of Bachelor Laws), S.R. (Graduate Diploma), M.Ed. (Education), M.A.(Politic), M.A. (Economic), M.A. (Clinical Psychology), Ph.D. (Psychology)

Date of Graduation : March 31, 2019

Abstract

The research entitled “Psychosocial factors related to Behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school students in Bangkok” consisted of three objectives. The study aimed: 1) to study and analyze behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues in Theravada Buddhism, 2) to study the differences of personal and psychosocial factors affecting the correlation in behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school students in Bangkok, and 3) to propose problems of the correlation in behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school students in Bangkok. The study was a mixed of quantitative and survey research with the sample of 324 persons using questionnaire. Statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation and Pearson Correlation.

From the study, it was found that the level of self-confidence of secondary school students in Bangkok as a whole was at middle level, the level of motive achievement as a whole was at high level, the level of family relationship as a whole was at high level, the level of the relationship between teachers and students as a whole was at middle level, the level of the correlation in behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school students in Bangkok as a whole was at high level.

From the study, it was also found that the correlation in personal factor, the school years and behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school student in Bangkok was a positive correlation at a medium level; the correlation in mental factor, the self-confidence and behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school student in Bangkok was a positive correlation at a low level; and the correlation in social factor, the relationship between teachers and students and behaviors on the Five Precepts and the Five Virtues of secondary school student in Bangkok was a positive correlation at a low level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ จากคณะผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากรทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาชื่อ พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท, ผศ. ดร. ประธานกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.ประยูร สุยะใจ กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อให้งานวิจัยเล่มนี้มีเนื้อหาที่ชัดเจน และสมบูรณ์มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ พระใบฎีกากิตติพงษ์ สีลสุโข, ดร., รองศาสตราจารย์นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมื่นชนะ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล, ดร.วิษุตา ฐิติโชติรัตนนา ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำเครื่องมือการวิจัยที่สมบูรณ์

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรี วัดระฆัง กรุงเทพมหานครและโรงเรียนเขตพื้นที่ในการวิจัยที่ได้อนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถามเครื่องมือวิจัย และคณะครู อาจารย์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ในความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูล รวมถึง นักเรียน ทุกคนที่ช่วยตอบแบบสอบถาม รวมทั้งผู้ปกครองทุกท่านที่ช่วยให้ข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างครบถ้วน

ขอขอบคุณ พระมหาเพื่อน กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.ที่อนุเคราะห์ตรวจบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และขอขอบคุณ คณาจารย์เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกๆ ท่าน ตลอดถึงเพื่อนนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาชีวิตและความตาย รุ่นที่ ๑๐ ทุกคน ที่เป็นกำลังใจให้และได้ช่วยหาข้อมูลจัดพิมพ์รวมทั้งให้การสนับสนุนจนทำงานสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้มีอุปการคุณ และญาติธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์ที่ได้ถวายทุนการศึกษา และอำนวยความสะดวกในทุกๆด้านให้แก่ผู้วิจัยเสมอมา และขอขอบใจเพื่อนทุกท่านที่เป็นกำลังใจมา โดยตลอดจนสำเร็จตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย และทำให้งานวิจัยนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแก่ผู้สนใจต่อไป

พระกิตติภัท ธ กิตติภทโท

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฑ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๗
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๘
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๘
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๙
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๐
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๔
๒.๑ แนวคิดหลักเบญจศีล เบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	๑๔
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม	๒๔
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยจิตสังคม	๓๗
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว	๕๕
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง	๗๓
๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	๘๐
๒.๗ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์นิยม	๘๗
๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ	๙๐
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๒
๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๖

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๗
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๘
๓.๔ การเก็บและรวบรวมข้อมูล	๑๐๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๑
๓.๖ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๓
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๖
๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๖
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๗
๔.๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๗
๔.๒.๒ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๐๙
๔.๒.๓ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๒๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๒๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๒
๕.๒ อภิปรายผล	๑๒๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๗
บรรณานุกรม	๑๒๘
ภาคผนวก	๑๓๔
ภาคผนวก ก.แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๓๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๕

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ ๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๗
ตารางที่ ๔.๒	ระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๐๙
ตารางที่ ๔.๓	ระดับแรงจูงใจฝ่าสัมฤทธิ์ ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๑๐
ตารางที่ ๔.๔	ความสัมพันธ์ในครอบครัว ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๑๑
ตารางที่ ๔.๕	ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๑๒
ตารางที่ ๔.๖	ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๑๓
ตารางที่ ๔.๗	ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ข้อที่ ๑	๑๑๕
ตารางที่ ๔.๘	ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ข้อที่ ๒	๑๑๖
ตารางที่ ๔.๙	ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ข้อที่ ๓	๑๑๗
ตารางที่ ๔.๑๐	ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ข้อที่ ๔	๑๑๘
ตารางที่ ๔.๑๑	ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ข้อที่ ๕	๑๑๙
ตารางที่ ๔.๑๒	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรม ทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา	๑๒๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตกับพฤติกรรม ทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๒๑
ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรม ทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร	๑๒๑

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
แผนภูมิที่ ๒.๑ ความหมายของศีลและคุณธรรม	๑๘
แผนภูมิที่ ๒.๒ สมองกับการเรียนรู้ของมนุษย์	๒๕
แผนภูมิที่ ๒.๓ แสดงการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมด้วยรูปแบบ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม	๓๙
แผนภูมิที่ ๒.๔ การพัฒนาสัมพันธ์ภาพทั้ง ๔ ชั้น	๕๒
แผนภูมิที่ ๒.๕ แสดงการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมด้วยรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model)	๘๘
แผนภูมิที่ ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อพระไตรปิฎกในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖/๑๐ หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อ ๑๖ หน้า ๑๐.

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตก	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรค อรรถกถา	(ภาษาไทย)
---------	-------	---	--	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมปัจจุบัน เราจะได้รับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ในด้านลบที่สะท้อนปัญหาของสังคมซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นจากอดีตและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นมีหลายรูปแบบมีความซับซ้อนและรุนแรงที่แตกต่างกัน เช่น ปัญหาอาชญากรรมปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศ ปัญหาโรคเอดส์ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ ซึ่งเป็นสภาวะการณ์ที่กระทบกับคนส่วนใหญ่ในสังคม และทุกคนไม่ยอมให้มันเกิดขึ้น แต่ทุกคนต่างก็เห็นว่ามันสามารถจะแก้ไขได้ด้วยการกระทำร่วมกัน ส่วนความซับซ้อนและรุนแรงของปัญหาต่างๆ นั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว ความไร้ระเบียบของสังคมที่นับวันจะมีพฤติกรรมอย่างรุนแรงไปจากบรรทัดฐานของสังคมดั้งเดิม เช่น การเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมแล้วพัฒนากลายเป็นสังคมเทคโนโลยี สังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นลำดับ กอปรกับการเพิ่มขึ้นของประชากร การอพยพย้ายถิ่นทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอย่างไร้พรมแดน ซึ่งบุคคลผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างมากก็เป็นกลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่น

วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่^๑ วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม จึงนับว่าเป็นวิกฤติช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นของวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นด้วยกันเอง และบุคคลรอบข้าง หากกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นไปอย่างเหมาะสม โดยการดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิด จะช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัว ได้อย่างเหมาะสมบรรเทาปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น และเป็นทั้งแรงผลักดันและแรงกระตุ้นให้พัฒนาการด้านอื่นๆ เป็นไปด้วยดี

นอกจากนี้วัยรุ่นเป็นวัยที่มนุษย์พยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง (Identity Versus Role Confusion :๑๒-๒๐ ปี) เรียนรู้บทบาท หน้าที่ และความสามารถเฉพาะตน เพื่อที่จะวางแผนชีวิตต่อไปในอนาคตซึ่งถ้าในระยะนี้ วัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง ก็จะมีผลให้ วัยรุ่นเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน รวมทั้งมีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสม ในทางตรงกันข้าม หากเกิดความล้มเหลวในการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตน วัยรุ่นก็จะสับสนในบทบาทหน้าที่ และผลกระทบต่อการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

^๑รศ.จตุพร ลิ้มมันจริง, วิธีการสอนวิชาแนะแนว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

นอกจากวัยรุ่น เป็นวัยที่ต้องการค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเองแล้ว วัยรุ่นยังปรารถนาเป็นเหมือนผู้ใหญ่ หนึ่งคนในสังคม ด้วยการเลือกเอาลักษณะบางอย่างของต้นแบบมาใช้เป็นลักษณะของตนเอง ซึ่งมักจะ ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง และครูอาจารย์ แต่การเลียนแบบพฤติกรรมนั้นมิได้จำกัดเฉพาะ พฤติกรรมที่ดี อาจมีการรับเอาพฤติกรรมที่มีลักษณะก้าวร้าว หรือรุนแรงมาได้ จากการประสบกับเหตุการณ์ที่รุนแรงในชีวิต หรืออาจจดจำเอาพฤติกรรมที่ไม่ดี มาจากบุคคลที่ใกล้ชิด และจากสื่อต่างๆ^๒

สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (Physical) ทางสังคม (Social) ทางวัฒนธรรม (Cultural) และทางความคิด (Ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนชรา ซึ่งส่งผลต่อความคิดริเริ่ม ความสามารถในการปรับตัว บุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ แอริค ฮอมเบอร์เกอร์ แอริคสัน (Erik Homburger Erikson) เป็นนักจิตวิทยาคลินิก เกิดที่ประเทศเยอรมันพบว่า พัฒนาการทางจิตวิทยาของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับโครงสร้างทางกายภาพร่างกาย มุมมองของแอริคสันจึงเน้นพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมร่วมกัน นั่นคือ การเจริญเติบโตทางร่างกาย และสิ่งแวดล้อมจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจิตใจ และบุคลิกภาพ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ทฤษฎีของแอริคสันนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ จุดเด่นของแอริคสันคือมุมมองพัฒนาการมนุษย์ตลอดช่วงอายุขัย ซึ่งแอริคสันมองพัฒนาการของบุคคลคนหนึ่งเป็นลักษณะ องค์กรรวม (Wholeness/Holistic) ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นอายุขัย^๓

อย่างไรก็ตามในสถาบันพระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นหนึ่งในกลไกทางสังคมที่มีหน้าที่สร้างเสริมสำนึกในศีลธรรม คุณธรรมรวมไปถึงอบรมให้คนในสังคมเรียนรู้เข้าใจถึงคุณค่าของการรักษาและโทษของการละเมิดศีลธรรม การแก้ปัญหาในปัจจุบันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าถึงจิตใจของคนในสังคมให้ได้ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากปัญหาของสังคมปัจจุบันมีความสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะมุ่งสอนบุคคลอย่างเป็นองค์รวม หากย้อนไปพิจารณาตั้งแต่จุดเริ่มต้นก็มีลักษณะ เป็นแบบองค์รวม ไม่เอียงไปทางมุ่งแสวงหาและเสพแต่ความสุขทางกาย บำรุงบำเรอจนเกินพอดีหรือที่เรียกว่า “กามสุขัลลิกานุโยค”^๔ หรือมุ่งแต่ความหลุดพ้นเป็นอิสระ กระทั่งมุ่งทำลายและกำจัดความต้องการความจำเป็นทางกาย โดยอาจมองเอียงไปสุดถึงที่ว่า ความสมบูรณ์ทางกายเป็นอุปสรรคต่อความสมบูรณ์ทางจิตใจ หรือที่เรียกว่า “อัตตกิลมณานุโยค” เจ้าชายสิทธัตถะทรงสละความสุขสุดโต่งทางกาย โดยดำริว่าเป็นทางที่ปกปิดไม่ให้มีโอกาสในการแสวงหาความสุขทางจิตใจ และได้มุ่งดำเนินชีวิตอีกแบบ ในการละเลยต่อสุขภาวะทางกายถึง ๖ ปี ก่อนที่จะเข้าใจว่าวิธีการที่ไม่สมดุลดังกล่าวก็ไม่ใช่ทางหลุดพ้น จึงหันกลับมาดูแลสุขภาวะทางกายเลิกละมานตน แนวคำสอนสาย

^๒E. Erikson, *Identity: Youth and Crisis*, (New York: Norton, 1968), อ้างใน พิรธรร บุนยรัตพันธุ์ และคณะ, “โครงการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการลดผลกระทบทางสังคม จากสถานการณ์สุราษฎร์กับเยาวชนไทยในอนาคต กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก”, รายงานวิจัย, (สถาบันสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๕), หน้า ๗-๘.

^๓พัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ขั้น ตามทฤษฎีของแอริคสัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.baanjomut.com/library_2/extension1/concepts_of_developmental_psychology/05_1.html [๑ ส.ค.๒๕๕๙].

^๔ วิ.ม.. (ไทย) ๔/๑๓/๑๘.

กลางที่มีดุลยภาพเข้าใจความพอดี จึงเรียกว่าทางสายกลาง หรือ “มัชฌิมาปฏิปทา”^๕ หรือข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ไม่เอียงทางใดทางหนึ่ง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงตามกฎแห่งเหตุผลและความเป็นไป ตามองค์ประกอบและตัวแปรที่พอดีที่เรียกว่า มัชฌิมนิยามเทศนา^๖ ในด้านสังขธรรม ความเป็นจริงแห่งชีวิต พระพุทธศาสนา ก็สอนให้มององค์ประกอบของชีวิตแบบทั้งเป็นองค์รวมและแบบแยกแยะองค์ประกอบ อาทิเช่น คำสอนเรื่อง ชั้นธ^๗ หรือ เบญจชั้นธ^๘ ที่มองชีวิตมีการประกอบขึ้นจากองค์ประกอบทางกาย (รูป) และองค์ประกอบทางจิต (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) หลักปฏิบัติไตรสิกขา ก็แสดงถึงหลักปฏิบัติต่อองค์รวมของชีวิต เพื่อการดำเนินชีวิตที่มุ่งฝึกหัดทางด้านกาย วาจา และจิตใจรวมทั้งปัญญา ให้มีสุขภาวะในแต่ละด้านซึ่งเรียกว่า อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือที่เรียกกันง่ายๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา โดยศีลส่งเสริมการสร้างวินัยในตนเองและสังคม สมาธิเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ และปัญญามุ่งให้เข้าใจและรู้แจ้งตามความเป็นจริงแห่งชีวิต วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติด้วยความสมบูรณ์พร้อม หรือสุขภาวะที่เป็นองค์รวมที่เรียกว่า “ภาวนา”^๙ เป็นความเจริญแบบองค์รวม คือ กายภาวนา ความเจริญหรือสุขภาวะทางกาย สีสภาวนา ความประพฤติที่พัฒนาสั่งสมไปถึงความเจริญในคุณธรรมทางสังคม มีระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่กันและกันในสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี เกื้อกูลซึ่งกันและกัน จิตตภาวนา สุขภาวะทางจิตใจหรือสุขภาวะทางอารมณ์ ความเจริญและมั่นคงด้วยคุณสมบัติทางจิตที่ดี ความเพียรพยายาม อุตหน มีสมาธิ และความสุขทางจิตใจ ส่วนปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาความรู้คิด ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง แก้ไขปัญหาและพัฒนาด้วยปัญญา ดำเนินตามแนวทางแห่งเหตุและผลที่ถูกต้อง ที่เรียกว่ารู้ทันปฏิบัติต่อโลกและชีวิตตามสภาวะ ส่วนองค์ธรรมอื่นๆ เช่น สังคหวัตถุ^{๑๐} หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวและประสานหมู่ชนให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ ทั้งทางกายและทางจิตโดยการให้วัตถุหรือปัญญา การมีปิยะวาจา เจรจาไพเราะและมีประโยชน์ เพื่อความสมานสามัคคี อุตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือคนอื่นเสมอเมื่อมีโอกาส และสมานัตตตา การวางตัวได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เหมาะสมกับกาลเทศะ

ปัจจุบันหากมองถึงเรื่องสุขภาวะ หรือสุขภาพนั้น จะมีองค์ประกอบได้ทั้งหมด ๔ มิติด้วยกัน คือ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางจิตวิญญาณ หรือการรู้คิด (ปัญญา) ทั้งสี่เรื่องนี้มีความแตกต่างกัน แต่ไม่ได้แยกกันอยู่อย่างเป็นกองๆ หากว่ามรความเชื่อมโยงกันและกันทั้งหมด ซึ่งสุขภาวะด้านหนึ่งที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับสุขภาวะอีกสามมิติ ซึ่งการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้ง ๔ มิติที่กล่าวมา ไม่ได้เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเพียงแค่พื้นฐานที่จะนำไปสู่การมี คุณภาพชีวิตที่ดีเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อทุกองค์ประกอบของการที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากสุขภาวะหรือสุขภาพ ไม่ใช่เรื่องการไม่มีโรคเท่านั้น แต่หมายถึงความถูกต้องเหมาะสมทั้งหมด ของมนุษย์และของสังคม ใน พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๐ มาตรา ๓ ใน

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๑๘.

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๘/๓๔๘.

^๗ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๕/๙๘, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑/๑.

^๘ อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๒๑.

^๙ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗

พระราชบัญญัตินี้ “สุขภาพ” หมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล “ปัญญา” หมายความว่า ความรู้ทั่ว รู้เท่าทันและความเข้าใจในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อผู้อื่น^{๑๐} สุขภาพจึงไม่ได้แยกจากวิถีชีวิต ที่ดำเนินไปบนพื้นฐานของความพอดี โดยดำรงอยู่ในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่พัฒนาไปอย่างสมดุลควบคู่กัน

สังคมไทยในปัจจุบันได้มีการพัฒนามาตรฐานการจัดการเรียนการสอน การศึกษาในทุก ระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^{๑๑} มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง^{๑๒} แต่เรายังขาดภาวะสมดุล อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมภายในสังคม และการคล้อยตามกระแสโลกาภิวัตน์ การจัดระเบียบโลกทั้งในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ ที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์ ได้สร้างการแข่งขันในปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีความจำเป็นในการเสริมสร้างฐานความรู้ที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเข้มแข็ง สามารถที่จะปรับตัวและรู้เท่าทันไม่ให้เกิดอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบของสังคมโลก การพัฒนาสังคมไทยในกระแสโลกบริโภคนิยม ในสภาพที่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญของประเทศ และสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง สังคมตกอยู่ในกระแสของการบริโภคนิยมที่รุนแรง คุณภาพการศึกษาของประชาชนในประเทศ ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำลง และมีมาตรฐานค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอีกหลายประเทศที่ใกล้เคียงกัน รวมถึงการศึกษาที่ขาดเอกภาพด้านนโยบายสถานศึกษาขาดอิสระแล้วความคล่องตัวในการบริหารจัดการ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมและสร้างสภาพการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ สร้างสรรค์จริยธรรม ความก้าวหน้าทางวิชาการ โดยในเบื้องต้น จำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างพัฒนาสุขภาพของเยาวชน ผู้ที่จะก้าวไปเป็นกำลังของชาติในวันข้างหน้าให้มีความสมบูรณ์เสียก่อน เพราะนอกจากเยาวชนจะเป็นคนเก่งแล้วจะต้องมีคุณภาพ เป็นคนดีของสังคม และประเทศชาติ

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้น ซึ่งนักเรียนจะต้องมีการปรับตัวในหลายๆ ด้านทั้งในด้านการเรียน สังคมและที่สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิม นักเรียนที่ปรับตัวเข้ากับสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ก็มักมีปัญหาทางด้านจิตใจ ท้อแท้หมดหวัง เบื่อหน่าย วิตกกังวล ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตลอดจนบุคลิกภาพของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง ความเครียด ความวิตกกังวล ความท้อแท้สิ้นหวัง ในทาง

^{๑๐}สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส), สุขภาพทางจิตวิญญาณ สู่สุขภาพทาง ปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า๓.

^{๑๑}รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: วิ.ทีซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐), หน้า ๓๒.

^{๑๒}พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.

พุทธศาสนาจัดว่าเป็นโรคอย่างหนึ่ง คือโรคทางใจ และโรคทางใจนี้มีความหมายรวมไปถึง “ความโกรธ ความผูกโกรธ ความลบลู่ ความตีเสมอ ความริษยา ความตระหนี่ ความลวง ความโอ้อวด ความกระด้าง ความแข่งดี ความถือตัว ความดูหมิ่นท่าน ความเมา ความประมาท”^{๑๓} ซึ่งในปัจจุบันปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพองค์รวม ไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมแต่เป็นผลผลิตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา การรับสื่อรวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้ วัยรุ่นเกิดความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่ปลอดภัย ขาดที่พึ่งทางใจ เกิดความสับสนในค่านิยมต่างๆ ทางสังคม อันเป็นสาเหตุเบื้องต้นของความวิตกกังวลและความเครียด ซึ่งมีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งด้าน สุขภาพกาย สุขภาพจิต ความประพฤติ การเข้าสู่สังคม เป็นต้น

การปรับตัวของวัยรุ่นเป็นพัฒนาการต่อจากวัยเด็ก แต่วัยรุ่นจะต้องเผชิญกับความคาดหวังของผู้อื่นมากกว่าสมัยเมื่อเขายังเด็ก การเปลี่ยนแปลงจากเด็กที่พึ่งพาอาศัยพ่อแม่ไปเป็นคนที่กำลังจะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ จะเริ่มรับผิดชอบตัวเอง ทำให้วัยรุ่นต้องมีการปรับตัวทางอารมณ์และสังคมอย่างมาก มีการสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง สร้างทัศนคติ และค่านิยมแห่งชีวิต เมื่อเริ่มห่างจากพ่อแม่ มิตรภาพระหว่างเพื่อนฝูงก็กลายเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของวัยรุ่น การแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองนี้ Erikson เรียกว่าเป็น identity crisis หรือวิกฤตการณ์แห่งการแสวงหาเอกลักษณ์ มีการมองเห็นตนเองตามที่ผู้อื่นเห็น เรียนรู้และยอมรับความสามารถของตน เลือกรับความเป็น “ตน” เหมือนตัวละคร เลือกสวมหน้ากาก ซึ่งตนจะแสดงบทบาทได้เหมาะสม เช่นเดียวกับการสวมหัวโขนของไทย เรียนรู้และสร้างเอกลักษณ์ของตนขึ้นมา การยอมรับตนขึ้นอยู่กับการใช้สติปัญญาของผู้ นั้นด้วย ถ้ามีเหตุผลใช้สติปัญญาก็จะเข้าใจตัวเองตามที่เป็นจริง (realistic) ถ้าใช้อารมณ์อย่างเดียวก็จะมองเห็นตนตามที่ตนอยากจะเป็น (ideal self) ผู้ที่ใช้สติปัญญาจะมองเห็นความแตกต่างระหว่างตัวเองจริงๆ กับตัวเองในอุดมคติ การมองเห็นตัวเองนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมตนอยู่ ถ้าพ่อแม่เพื่อนฝูงยอมรับ ก็จะเกิดความมั่นใจในตัวเอง ถ้าเข้ากับใครไม่ได้ ก็ทำให้เกิดความสงสัยไม่มั่นใจและไม่เชื่อว่าผู้อื่นจะยอมรับตนต่อไป^{๑๔}

ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายนี้ร่างกายทุกส่วนเจริญเติบโตเต็มที่ ทั้งน้ำหนักและส่วนสูง ความแข็งแรงของกระดูกและกล้ามเนื้อ สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของตนเองได้ เริ่มแยกอารมณ์ประเภทต่างๆ ได้ ชัดเจนไม่สับสนวุ่นวาย พัฒนาการอารมณ์จากการมีอารมณ์ที่ร้อนและรุนแรงในวัยรุ่นตอนต้น จะค่อยๆ สงบลง วัยนี้อาจเกิดความเครียดสูงได้เมื่อเผชิญกับปัญหาใหม่ ความเห็นไม่ตรงกับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องเพศ และความรัก พัฒนาการด้านจิตใจเกี่ยวข้องกับความนึกคิด และปรัชญาชีวิต วัยรุ่นตอนปลายนี้ จะการยอมรับนับถือกันโดยถือว่า แต่ละคนเป็นสมาชิกของสังคม มีความคิดเป็นของตนเอง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น^{๑๕} เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน วัยรุ่นจึงควรมีความรับผิดชอบต่อตนเองอย่างมาก ปฏิบัติตนในการป้องกัน

^{๑๓} ชู.จ. (ไทย) ๓๐/๖๙๒/๓๔๘-๓๕๒.

^{๑๔} แพทย์หญิง ศรีประภา ชัยสินธพ, **สภาพจิตใจของวัยรุ่น**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://med.mahidol.ac.th/ramamental/generaldoctor/06062014-0847>[๑ ส.ค.๒๕๕๙].

^{๑๕} กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, **ความรุนแรงของวัยรุ่นไทย :พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

การเกิดโรคอันเป็นความรับผิดชอบของบุคคลที่จะทำให้เป็นผู้ปราศจากโรค และเพื่อให้มีสุขภาพดี วัยรุ่นไทยปัจจุบันมีปัญหาด้านสุขภาพ จากการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา การใช้สารเสพติด และการมีพฤติกรรมก้าวร้าว การตายและการบาดเจ็บ เป็นสาเหตุใหญ่ที่คุกคามต่อชีวิตและสุขภาพของวัยรุ่น การเกิดอุบัติเหตุ การถูกฆาตกรรม และการฆ่าตัวตายเป็นสาเหตุการตายของวัยรุ่นร้อยละ ๗๕ ^{๑๖}

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

เพื่อให้ นักเรียน ผู้ปกครอง ครู โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชนวัยนี้ ได้รับรู้และตระหนักถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และเพื่อเป็นการรับรู้ปัญหาของนักเรียน ให้นักเรียนพร้อมรับสถานการณ์ที่กดดัน กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้าน กายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และสติปัญญา สามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงจัดการกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดได้อย่างเหมาะสม การเสริมสร้างพัฒนาการของวัยรุ่นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง นำแนวคิดการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมมาเสริมสร้างเยาวชน ในสถานการณ์พัฒนาประเทศไทยเข้าสู่ความทันสมัยและให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การอนามัยโลกที่มองเรื่องสุขภาพอย่างครอบคลุมทุกมิติ เพื่อบรรลุสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ^{๑๗}(ปัญญา)

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๒.๓ เพื่อเสนอปัญหาและอุปสรรคศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

^{๑๖} ผ่องศรี อิมสอน และ นันทนา น้ำฝน, “ภาวะสุขภาพของวัยรุ่นตอนปลายในเขตสาทร กรุงเทพมหานคร”, *Naresuan University Journal*, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๖): ๖๕.

^{๑๗} อุ่นเอื้อ สิงห์คำ และคณะ, “กระบวนการและผลของการสร้างเริ่มสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธ”, *Journal of the Association of Researchers*, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๗): ๗๓.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ พฤติกรรมหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๓.๒ ความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร
- ๑.๓.๓ เสนอปัญหาและอุปสรรคศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ด้านเนื้อหา ศึกษาวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับเรื่องหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร ส่วนที่ ๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา ส่วนที่ ๓ ด้านประชากร ส่วนที่ ๔ คือด้านเวลา การวิจัยในแต่ละส่วนมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

ตอนที่ ๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาวิเคราะห์เอกสารเชิงคุณภาพเรื่องหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารดังนี้

๑. เอกสารปฐมภูมิ (Primary) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ วรรณคดีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา

๒. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ ข้อเขียน และเอกสารอื่น ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา

๓. สิ่งที่ต้องการศึกษา ได้แก่ หลักการเรียนรู้การศึกษาปัจจัยจิตสังคม และความสัมพันธ์ พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

สถานที่ในการทำการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษา ของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒ โรงเรียน

ตอนที่ ๓ ขอบเขตด้านประชากร

ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๐๘ คน สุ่มเลือกโรงเรียน ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๒ โรงเรียน รวมประชากร ทั้งสองโรงเรียนเท่ากับ ๔๓๔ คน เลือกผู้ที่มีความพร้อมในการตอบแบบสอบถามทั้งหมดได้ ๒๔๐ คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^{๑๘} ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ๐.๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๕% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จำนวน ๑๔๘ คน

ตอนที่ ๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้ดำเนินการวิจัย คาดว่าจะใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน ๒ เดือน คือระหว่างเดือน มกราคม ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนมัธยมศึกษา ที่มีเพศต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีล เบญจธรรมแตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีล เบญจธรรมแตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีเกรดเฉลี่ยต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมแตกต่างกัน

๑.๕.๔ นักเรียนมัธยมศึกษา ที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมแตกต่างกัน

๑.๕.๕ นักเรียนมัธยมศึกษา ที่ผู้ปกครองมีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมแตกต่างกัน

๑.๕.๖ นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมต่างกัน

๑.๕.๗ นักเรียนมัธยมศึกษาที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมต่างกัน

^{๑๘} Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W, “Determinining Sample Size for Research Activities”, *Educational and Psychological Measurement*, (1970), vol. 30: 607-610.

๑.๕.๘ นักเรียนมัธยมศึกษา ที่มีปัจจัยทางสังคมต่างกัน มีความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมต่างกัน

๑.๕.๙ นักเรียนมัศึกษามีความเชื่อมั่นในตนเอง ที่มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม

๑.๕.๑๐ นักเรียนมัธยมศึกษา มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ที่มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม

๑.๕.๑๑ นักเรียนมัธยมศึกษา มีปัจจัยทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑. **พฤติกรรม** หมายถึง การกระทำต่างๆที่มีชีวิตและบุคคลสามารถสังเกตได้จากการกระทำกิจกรรม อันประกอบด้วยพฤติกรรมภายนอก เช่น การเดิน การบริโภค การเขียนหนังสือ และพฤติกรรมภายใน เช่น ความจำ ความคิด และการเต้นของหัวใจ

๒. **พฤติกรรมตามหลักเบญจศีล** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ข้อควรเว้น ประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ คือ

๒.๑) ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ หมายถึง การไม่ทำร้าย ทรมาน รังแกผู้อื่น หรือสัตว์ทั้งหลายให้ได้รับความเดือนร้อน ไม่ว่าจะด้วยตนเองหรือจ้างวานผู้อื่นให้กระทำ หรือกระทำด้วยวาจา และการคิดอาฆาตพยาบาทผู้อื่นก็เป็นสิ่งควรละเว้น

๒.๒) ละเว้นจากการลักทรัพย์สิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นของตน หมายถึง การไม่ลักขโมย คดโกงยึดเอาทรัพย์ของผู้อื่น มาเป็นของตน โดยวิธีหยิบฉวยหรือล่อลวงให้ผู้อื่นมอบทรัพย์สิ่งของ แก่ตน นอกจากนี้ยังจ้องละเว้นการมีจิตละโมภอยากได้สิ่งของผู้อื่นโดยวิธีการไม่สุจริตอีกด้วย

๒.๓) ละเว้นจากการประพฤติดินในกาม หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่มีใช้คุ้มครองของตนในทางชู้สาวด้วยกาย วาจา ใจ

๒.๔) ละเว้นจากการพูดเท็จ หมายถึง การไม่พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง ไม่พูดส่อเสียดผู้อื่น ได้รับความเสียหาย ไม่พูด คำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อไร้สาระ ไม่มีประโยชน์

๒.๕) ละเว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมา หมายถึง การไม่ดื่มสุราและสิ่งเสพติดอื่นๆ เช่น ผีน กัญชา เฮโรอีน ยาบ้า ตลอดจนการดมกาว ทินเนอร์และไอระเหยต่างๆ ซึ่งจะทำให้ขาดสติ และ กระทำความชั่วได้โดยง่าย

๓. พฤติกรรมทางหลักเบญจธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ข้อควรปฏิบัติ ประกอบด้วยหลัก ๕ ประการ คือ

๓.๑) เมตตา กรุณา หมายถึง ความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น และความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นธรรมะคู่กัน และสนับสนุนศีลห้า ข้อแรก (ฆ่าสัตว์ เบียดเบียน)

๓.๒) สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบประกอบด้วยธรรม คู่และสนับสนุน ศีลข้อสอง (ลักทรัพย์ ฉ้อ โกง)

๓.๓) กามสังวร หมายถึง การสำรวมระวังในความต้องการ (สทวารสันโดษ , ปติวัตถ) คู่กับศีลข้อสาม (การข่มเหงน้ำใจกัน)

๓.๔) สัจจะ หมายถึง ความจริงใจความมีสัตย์ มีความจริงใจ พุดจริง คู่กับศีลข้อสี่ (โกหก)

๓.๕) สติ สัมปชัญญะ หมายถึง มีความระลึกได้ รู้สึกตัวอยู่เสมอ คู่กับศีลข้อห้า (ทำให้ตนเองขาดสติ)

๔) นักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสตรีวิฑูระฉิ่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร

๕) ปัจจัยจิตสังคัม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยจิตลักษณะภายในบุคคลและปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคัมภายนอก ประกอบรวมกันเป็นบุคลิกภาพที่สร้างลักษณะความแตกต่างในแต่ละบุคคล ซึ่งจะแสดงออกมาโดย พฤติกรรมภายใน พฤติกรรมภายนอก และปฏิสัมพันธ์กับสังคัม

๖) ปัจจัยทางจิต หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลที่สะสมมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นลักษณะค่อนข้างคงที่ ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งปัจจัยจิตลักษณะที่มีจะมีผลต่อการรับมือกับปัญหา การเผชิญหน้ากับอุปสรรค การยอมรับตัวเอง รวมถึง สามารถพยากรณ์พฤติกรรมของแต่ละบุคคล ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะ ความเชื่อมั่นในตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

๗) ความเชื่อในตนเอง หมายถึง ความมั่นใจ หรือความกล้าของบุคคลที่จะทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จได้ตามที่ตนได้ตั้งใจไว้ แม้ว่าจะมีอุปสรรคก็ยังไม่ทำให้เกิดความย่อท้อ ยังคงสามารถทำสิ่งนั้นๆ ต่อไป โดยมีความมั่นใจว่าตนสามารถที่จะกระทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความถูกต้อง

๘) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง สิ่งที่เป็นสาเหตุให้บุคคล มีความมุ่งมั่นที่จะเพียรพยายามไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งใจไว้โดยไม่ย่อท้อต่อความลำบาก เพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ที่ตั้งใจ

ปัจจัยทางสังคัม หมายถึง ปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อลักษณะทางจิตใจความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลและลักษณะทางสังคัมหรือสิ่งแวดล้อมในสังคัมที่มีความสัมพันธ์กันหรือปฏิสัมพันธ์กัน อันจะมีผลต่อพฤติกรรม ในที่นี้หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครอบครัว ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบพฤติกรรมหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ได้ความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคมที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๑.๗.๓ ได้เสนอปัญหาและอุปสรรคศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดหลักเบญจศีล เบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
- ๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตน
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- ๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดหลักเบญจศีล เบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคุณธรรม

คุณธรรม^๑ หมายถึง คุณค่าแห่งความดีคุณงามความดี

คุณธรรม^๒ หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือเป็นข้ออ้างอิง

คุณธรรม^๓ หมายถึง ระบบของหลักการที่ถูกหรือผิดที่เป็นจริงหรืออุดมคติ

คุณธรรม^๔ หมายถึง ระบบแนวความคิดเกี่ยวข้องกับประพฤติดี

คุณธรรม^๕ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นกุศลเพราะจิตรู้จักความจริง ความดีและความ

งาม

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ ๓ นัย คือ^๖

^๑ มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๒๘), หน้า ๑๑๘

^๒ พระมหาอดิสร ธีรสีโล, คุณธรรมสำหรับครู, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕

๑. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน

๒. คุณธรรม หมายถึง คุณธรรมที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

๓. คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่ยึดมั่นในการปฏิบัติทางจรรยาต่อสังคม

เบญจศีลหรือ ศีล ๕ เบญจศีล หรือ ศีล ๕ คือการรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยเป็นหลักในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของมนุษย์ในสังคมเป็นข้อบังคับในการ ประพฤติปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีไม่กระทำชั่วทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ อันจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น เบญจศีล หรือ ศีล ๕ นี้ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาความหมาย ความสำคัญ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ องค์ประกอบ โทษแห่งศีลวิบัติ อาณิสสของศีล ดังนี้

ความหมายของศีล ซึ่งความหมายของศีลนั้นมีนักปราชญ์ทางศาสนาได้ให้คำนิยามว่าศีล หมายถึงข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ศีลยังหมายถึงความเย็นของศีรษะความเกษมสุขความสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด^๗ มีการสำรวมกาย วาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อยพูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งๆ ที่ นำประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น”^๘

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^๙ ได้จำกัดนิยามศีลในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ว่าศีลคือความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัยปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อ ปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาและอาชีพ

พระวินัยธรรมานิตย์ ติสาโร^{๑๐} ได้กล่าวว่าศีลข้อประพฤติข้อปฏิบัติ สำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีและนอกจากนี้ ศีลยังแปลอีกได้หลายความหมาย เช่นแปลว่า เย็น ศีรษะเกษม สุข อดทน ความสำรวม และความกฏ วล่วงละเมิด เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้แสดงความหมายของศีล ไว้ดังนี้ “ศีล (สฺล) ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย เป็นธรรมข้อ ๑ ในทศพิธราชธรรม”^{๑๑}

^๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีล เบญจธรรม เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๙.

^๘ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิติ ญาณ), นิเทศธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ธีร พงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗-๓๘.

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙๑.

^{๑๐} วินัยธรรมานิตย์ ติสาโร, คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี, (นครปฐม :ธรรมเมธี, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗.

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร :นาน มีบุ๊คส์พับ ลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๙๕๗.

อภิญาวัฒน์ โปธิสาน^{๑๒} ได้กล่าวว่าศีล เป็นคำสันสกฤต ตรงกับคำบาลีว่า สีล ซึ่งมี ความหมาย

๑) ศีล หมายถึง “ปกติ” สิ่งใดปกติสิ่งนั้นย่อมไม่มีโทษ คือปกติแห่งกายและวาจาของ บุคคลซึ่งโดยปกติหรือในภาวะปกติแล้วจะสงบ เย็น ไม่รุกรานเบียดเบียนทำร้ายใคร ๆ ทางกายและ วาจา แต่เมื่อสูญเสียปกติ คือไม่มีศีลก็จะแสดงอาการไม่สงบ เย็น เบียดเบียน ทำร้ายผู้อื่น ทางกาย และวาจา ด้วยอำนาจของจิตใจภายในที่ถูกทำให้ผิดปกติไป เพราะอำนาจแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ดัง นั้น โดยทั่วไปศีลจึงแปลกันว่า “ปกติ”

๒) ศีล หมายถึง “เจตนาคิดตั้งใจงดเว้น” เป็นการตั้งใจงดเว้นจากการทำชั่วต่างๆ โดยมี จุดเริ่มต้นแรกคือการคิดตั้งใจจะงดเว้นทำความชั่ว โดยภายในจิตใจเต็มไปด้วยหลักกรรมสองประการ คือ “hiri” ความละอายแก่ใจ และ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัวต่อผลบาป

๓) ศีล หมายถึง “การสำรวมระวัง” คือการสำรวมระวัง งดเว้น ไม่ล่วงละเมิด ๕ อย่าง คือ (๑) สำรวมระวังในสิกขาบท (๒) สำรวมอินทรีย์ (๓) ญาณสังวร คือ สำรวมระวังด้วยปัญญา (๔) ขันติสังวรคืออดทนต่อเวทนา และความอยากความใคร่ต่างๆ (๕) วิริยสังวร คือพยายามขับไล่อกุศล ธรรมทั้งหลายให้สิ้นจากชั้นสันดานและเพียรเจริญกุศลให้งอกงามพร้อมทั้งพยายามเลี้ยงชีวิตด้วย ชอบ

๔) ศีล หมายถึง “การไม่ล่วงละเมิดข้อบัญญัติห้ามทั้งกายและวาจาของผู้รับศีล” (อวิตกิ กมะ) คือ ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบท ข้อห้าม ระเบียบ กฎเกณฑ์ ต่าง ๆ

พระพุทธโฆสจารย์^{๑๓} ได้ให้ความหมายของศีลในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ชื่อว่าศีลคือ เจตสิก สังวร และการไม่ล่วงละเมิด กล่าวคือ

๑) เจตนาชื่อว่าศีล ได้แก่เจตนาของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น อยู่หรือ เจตนาของบุคคลผู้กฏ ลังบำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่

๒) เจตสิกชื่อว่าศีล ได้แก่เจตสิกของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรม อีกประการหนึ่ง ได้แก่เจตนาในกรรมบท ๗ ของบุคคลผู้ละอยู่ซึ่งบาปธรรมทั้งหลายมีปาณาติบาตเป็นต้น เจตสิกชื่อว่า ศีลได้แก่ กศุ ลธรรมทั้งหลายคือความไม่โลภ ความไม่พยาบาท ความเห็นชอบ

๓) สังวรชื่อว่า ศีล คือ ปาติโมกขสังวร๑ สติสังวร๑ ญาณสังวร๑ ขันติสังวร๑ และ วิริย สังวร๑

๔) อวิตกกมศีล (การไม่ล่วงละเมิด) ชื่อว่าศีล ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดที่เป็นไปทางกาย และเป็นไปทางวาจาของบุคคลผู้สมทานศีล

นอกจากนี้ ท่านได้ให้ความหมายไว้อีกว่า คำว่า“ศีล” นี้ แปลว่า ปกติ คือทำกายและวาจา ให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด แปลว่า เย็น คือทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้ เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล แปลว่า เกษม คือปลอดภัย ทำให้เบาใจเบาใจ อีก

^{๑๒} อภิญาวัฒน์ โปธิสาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๒ - ๒๑๓.

^{๑๓} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร),พิมพ์ ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาพรสจจ กัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐-๑๑.

อย่างหนึ่ง คำว่าศีลนี้ มีความหมายเป็น สีสณะ กล่าวคือเป็นมูลราก ส่วนคำว่า “สีสนะ” นี้ ก็คือ กิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายถึงความที่กรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้น ไม่กระจัดกระจายโดยความ มีระเบียบอันดีอย่างหนึ่ง คือความเข้าไปปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับโดยความเป็นที่ตั้งอาศัย แห่ง กุศลธรรมทั้งหลาย พระอุปัชฌาย์ได้ให้ความหมายศีลในคัมภีร์วิมุตติมรรคว่า ศีล หมายถึงเย็น ปกติตาม ธรรมชาติของสุขและทุกข์ อนึ่งศีลหมายถึงศีระะ ความเย็นและสันติ^{๑๔}

สรุปกล่าวโดยหลักและกระบวนการในการประพฤติปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ในทางที่ดีถือว่าเป็นปกติของ มนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์มีข้อวัตรอันปฏิบัติเป็นปกติดีแล้วถ้ามนุษย์คน ใดประพฤติปฏิบัติผิดศีลถือว่ามนุษย์คนนั้นผิดปกติ ศีลยังหมายถึงการงดเว้น จากการทำบาปทั้ง ปวง ให้มนุษย์มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกันและกัน

ศีล ๕	คุณธรรม
๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์	๑. มีเมตตากรุณาต่อสัตว์
๒. เว้นจากการลักทรัพย์	๒. ประกอบสัมมาอาชีพะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๓. เว้นจากการประพฤตินอกใจ	๓. รู้จากการยับยั้ง ควบคุมในทางกามารมณ์
๔. เว้นจากการพูดเท็จ	๔. มีสัจจะ ถือความสัตย์จริง ซื่อตรง
๕. เว้นจากการดื่มสุราและเสพของมีนเมา	๕. มีสติสัมปชัญญะหรือความไม่ประมาท

แผนภูมิที่ ๒.๑ ความหมายของศีลและคุณธรรม

๒.๑.๒ การพัฒนาศักยภาพเยาวชนเชิงคุณธรรม จริยธรรม

คำว่าคุณธรรม จริยธรรมมีความหมายต่างกัน คำว่า “คุณธรรม” แปลว่าความดี เป็นคำที่มีความหมายเป็นนามธรรม ส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า ความประพฤติหรือกิริยาที่ควรประพฤติเป็นคำที่มีความหมายเป็นรูปธรรม มีความหมายแยกได้ ดังนี้

ความหมายของคุณธรรม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึงสภาพคุณงามความดี^{๑๕}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่าเป็นการทำความดี หรือพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็น

^{๑๔} พระอุปัชฌาย์, วิมุตติมรรค, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑.

^{๑๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕).

ที่ยอมรับของสังคม เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจ ความม浴ุติธรรมและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น^{๑๖}

ความหมายของจริยธรรมจริยธรรมเป็นหลักการและแนวทางในการปฏิบัติตนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข คำว่า จริยธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างกััน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรมคือธรรมที่เป็นข้อ ๓๓ ประพฤติปฏิบัติศีลธรรม กฎศีลธรรม ^{๑๗}

สมพร เทพสิทธา ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นการประพฤติในทางที่ติงามที่แสดงออกจากคุณธรรมที่อยู่ในใจ เห็นและวัดได้^{๑๘}

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ ให้ความหมายว่า จริยธรรมเป็นการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้เข้ากับกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐานความประพฤติได้ถูกต้องหรือติงามที่กำหนดโดยสังคม^{๑๙}

ประภาศรี สีหอำไพ ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม^{๒๐}

ความหมายของจริยธรรมธรรมข้างต้นสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ และเป็นความรู้สึกรู้สึกผิดชอบชั่วดีของบุคคล เป็นการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจที่ติงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ติงามเป็นคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจมาเป็นเวลานาน โดยผ่านประสบการณ์จากการเรียนรู้ การปฏิบัติ หรือจากการกระทำจนเคยชินเป็นนิสัย เป็นพฤติกรรมที่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดที่ควรทำ และสิ่งใดที่ควรละเว้น รวมถึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

๒.๑.๓ แนวคิดหลักธรรมที่นำมาใช้ปฏิบัติกับเยาวชน

การดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปจะมีความราบรื่นดีไม่มีความพลาดพลั้งจะต้องยึดถือหลักปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐาน ซึ่งจำเป็นต้องมีทุกคน หากคนใดไม่มีหลักการแล้วชีวิตก็จะจับทิศทางเดินไม่ถูกไม่รู้ว่าจะเดินไปทางไหนเคว้งคว้างบังคับไม่ได้เปรียบเหมือนกับเรือที่ขาดหางเสือบังคับให้แล่นไปตามทิศทางที่กำหนดไม่ได้ซึ่งมีผู้อธิบายหลักธรรมที่นำมาใช้ปฏิบัติกับเยาวชนไว้ดังนี้

^{๑๖}สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรบัณฑิตวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

^{๑๗}ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พลับลิชซิง, ๒๕๔๒).

^{๑๘}สมพร เทพสิทธา, **คุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒).

^{๑๙}พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๗๔๗).

^{๒๐}ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๑. บุญกิริยาวัตถุ^{๒๑}เป็นระบบวิธีของมรรค จัดรูปเป็นขั้นตอนใหม่เป็นหลักทั่วไปเรียกว่า บุญกิริยา หรือบุญกิริยา ๓ ประการ คือ

๑) ทาน คือ ทำบุญด้วยการให้การสละการเผื่อแผ่แบ่งปันเป็นการให้เพื่อการอนุสงเคราะห์ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ตกทุกข์ขาดแคลนบ้างให้เพื่อสงเคราะห์ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจสมานไมตรี แสดงความสร้างสามัคคีบ้างเพื่อบูชาคุณงามความดี เพื่อยกย่องส่งเสริมสนับสนุนคนดีบ้าง เป็นการให้ในด้านทรัพย์สินสิ่งของปัจจัยเครื่องใช้ยังชีพวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ก็มีให้ความรู้ศิลปวิทยาการ ให้คำแนะนำสั่งสอนบอกแนวทางดำเนินชีวิตหรือให้ธรรมเป็นทานให้ความมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกิจที่พึงงามตลอดจนการให้อภัยที่เรียกว่า อภัยทาน^{๒๒}

๒) ศีล คือ การทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติปฏิบัติดีงามและการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตความมีระเบียบวินัยและความมีกิริยามารยาทที่งดงามเฉพาะอย่างยิ่งเน้นศีลในระดับการไม่เบียดเบียนหรือการอยู่ร่วมกันด้วยดีโดยสงบสุขในสังคมกล่าวคือการไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย การไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของกันและกัน การไม่ละเมิดของรักไม่ประทุษร้ายจิตใจลบลู่เกียรติทำลายวงศ์ตระกูลซึ่งกันและกัน การไม่ลิดรอนผลประโยชน์กันด้วยวิธีประทุษร้ายทางวาจาและการไม่ซ้ำเติมตนเองด้วยสิ่งเสียดแทง ซึ่งทำให้เสื่อมทรามเสียดสีสัมพัทธ์ซึ่งกันและกันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งป้องกันจากความผิดพลาดเสียหายและคุ้มตัวไว้ในคุณงามความดี นอกจากนี้อาจพยายามฝึกฝนเพิ่มเติมขึ้น ในด้านการงดเว้นสิ่งหยาบหยาบเพื่อขบรู้งานบำเรอปรนเปรอความสุขต่างๆ และหัดให้เป็นคนอยู่อย่างง่ายๆ ด้วยการรักษาศีลอุโบสถถือศีล ๘ ตลอดจนศีล ๑๐ ประการ ตามโอกาสหรืออาจปฏิบัติในทางบวก เช่น ขวนขวายช่วยเหลือร่วมมือและบริการต่างๆ

๓) ภาวนา^{๒๓}คือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวนาด้วยการฝึกอบรมจิตปัญญาการอบรมจิตใจให้เจริญขึ้นด้วยคุณธรรมต่างๆให้เข้มแข็งมั่นคงหนักแน่นและมีปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตธรรมชาติภาวนานี้ก็คือ สมาธิภาวนาและปัญญาภาวนาในไตรสิกขานั้นเองมีความหมายคลุมตั้งแต่สัมมาวายามะที่ให้เพียรละกิเลส เพียรอบรมปลูกฝังกุศลธรรม ในหมวดสมาธิที่เรียกได้ว่า รู้เท่าทันโลกและชีวิตจนมาถึงการมีสัมมาทิฐิ และความดำริที่ขอบประกอบด้วยเมตตากรุณาในสัมมาสังกัปปะที่เป็นหมวดปัญญาวิธีการและข้อปฏิบัติเป็นการแสวงและชำระจิตใจด้วยการสดับธรรมรวมถึงการอ่านที่เรียกว่า สวณะ การแสดงธรรมสนทนาธรรมตลอดจนการแก้ไขปลูกฝังความเชื่อความเห็นความเข้าใจถูกต้อง การเจริญเมตตาและการควบคุมขัดเกลากิเลสโดยทั่วไปจุดหมายของการปฏิบัติจัดเป็นระดับต่างๆ เป็นระบบวิธีดำเนินชีวิตหรือวิธีประพฤติปฏิบัติธรรมให้สอดคล้องกันด้วยมองเห็นได้ชัดปฏิบัติง่าย คือ ทานและศีลมุ่งให้ขัดเกลาทำชีวิตจิตใจภายในให้ประณีตเจริญงอกงามขึ้นด้วยการกำจัดกิเลสหายาบ ส่วนการปฏิบัติภาวนาขั้นสมาธิและปัญญาเน้นหนักภายในโดยตรงเป็นเรื่องยากละเอียดลึกซึ้ง

สรุป การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ การบำเพ็ญทานมัย สีลมัย ภาวนามัย การทำบุญนั้นจะช่วยเป็นแรงจูงใจส่งเสริมให้มนุษย์ทุกเพศทุกวัยรวมถึงเยาวชนมีจิตใจดีรู้จักการให้การเสียสละ

^{๒๑}ที่.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐.

^{๒๒}อง.อภ.ฐก. (ไทย) ๒๓/๑๒๖/๒๔๕.

^{๒๓}ช.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๓๘/๒๗๐.

ขจัดความตระหนี่ความโลภจะนำมาซึ่งความสุขและเป็นการเตรียมเสียบ้างไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ มนุษย์ทุกเพศทุกวัยรวมถึงเยาวชนหมั่นบำเพ็ญบุญจะได้รับอานิสงส์ คือ มีความสุข ความเจริญก้าวหน้าในการดำรงชีวิตมีจิตใจบันเทิงเกิดความสุขใจยินดีในกุศลที่ได้กระทำนั้น ทั้งในโลกนี้ คือ ปัจจุบันชาติและในโลกหน้าอีกด้วย

๒. สังคหวัตถุ ๔^{๒๔} แปลว่า วัตถุเครื่องสงเคราะห์กันและกันผู้ที่จะมีความสัมพันธ์ได้ดีต้อง ยึดถือและปฏิบัติตามสังคหวัตถุ ๔ การอยู่ร่วมกันในสังคมให้ราบรื่นเรียบร้อยและมีความสุขนั้น ตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาได้ชี้แนะให้ทุกคนใช้และถือปฏิบัติต่อกันเป็นเรื่องของการ สงเคราะห์ซึ่งกันและกันให้เกิดความสงบสุข ๔ ประการ คือ

๑. ทาน การให้

๑) เขาเดือดร้อนอะไรก็เผื่อแผ่ให้ไป เพื่อแสดงความรักความปรารถนาดี เอื้อเพื่อ

โอบอ้อมอารี นี้คือ ทานด้วยเมตตา

๒) เขามีความทุกข์เดือดร้อน เจ็บไข้ได้ป่วยก็ให้ไป เพื่อความช่วยเหลือ นี้คือ ทานกรุณา

๓) เขาทำความดี สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามในสังคม เช่น เป็นนักประดิษฐ์ที่ดีก็ให้ไป เพื่อให้กำลังใจส่งเสริม นี้คือ ทานมุทิตา

๒. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก

๑) อยู่กันตามปกติ ก็พูดด้วยความรักความปรารถนาดี พูดจาสุภาพอ่อนโยน นี้คือ ปิยวาจาด้วยเมตตา

๒) เขามีทุกข์มีปัญหาชีวิต ก็พูดปลอบโยนแนะนำบอกวิธีแก้ไขปัญหาให้กำลังใจนี้คือ ปิยวาจาด้วยกรุณา

๓) เขาทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ทำบุญทำกุศล ก็พูดอนุโมทนา ช่วยกันส่งเสริมนี้คือ ปิยวาจาด้วยมุทิตา

๓. อตถจริยา การประพฤติที่เป็นประโยชน์

๑) อยู่กันตามปกติ ก็ทำประโยชน์แก่เขา ช่วยออกแรงทำนันทานนี้ให้ ด้วยความรักความปรารถนาดี นี้คือ อตถจริยาด้วยเมตตา

๒) เขามีความทุกข์เดือดร้อน ตกน้ำไฟไหม้ มีงานใหญ่เหลือกำลัง ต้องการเรี่ยวแรงกำลังช่วยเหลือ ก็ไปช่วยให้เขาพ้นทุกข์พ้นปัญหา ด้วยเรี่ยวแรงกำลังกายหรือกำลังปัญญาความสามารถ นี้คือ อตถจริยาด้วยกรุณา

๓) เขาทำความดีหรือทำประโยชน์กัน เช่นมีงานวัด ก็มาช่วยเตรียมการต่างๆ ส่งเสริมการทำ ความดี นี้คือ อตถจริยาด้วยมุทิตา

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗, อง.อภฎก. (ไทย) ๒๓/๑๑๔/๒๒๒.

๔. สมานัตตา ความมีตนเสมอ

๑) ทำตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัวร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน โดยประพฤตินเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้น

๒) เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวน้ำใจประสานใจในความสามัคคีแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไป

๓) ปฏิบัติต่อกันอย่างมิตรแท้มีผลทางด้านจิตใจเป็นมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขเป็นมิตรแท้^{๒๕}

สรุป สังฆวัตถุธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์ซึ่งกันและกันช่วยเป็นแรงจูงใจส่งเสริมให้มนุษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันประกอบด้วยการรู้จักแบ่งปันให้สิ่งของแก่ผู้อื่น การเจรจาด้วยคำสุภาพไพเราะมีเหตุผล การประพฤตินให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม และความมีตนเสมอหรือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย จึงทำให้มนุษย์สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันกับเพื่อน ๆ หรือมิตรสหายเกิดผลทางด้านจิตใจ และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีจัดเป็นมิตรแท้ร่วมสุขร่วมทุกข์มีความจริงใจจริงใจต่อกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ยิ้มแย้มแจ่มใส ตั้งใจสนทนา เจรจาไพเราะ สงเคราะห์เกื้อกูล”

๒.๑.๔ แนวคิดพุทธธรรมกับการปรับพฤติกรรมของเยาวชน

เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจความเป็นจริงของโลกและชีวิตธรรมชาติ เพื่อให้รู้เท่าทันของกฎธรรมชาติ จนสามารถอยู่กับโลกแห่งความจริงได้อย่างปกติสุข ในบทนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกเพศทุกวัยมาอธิบาย เพื่อเป็นแนวทางให้เยาวชนได้นำไปประพฤติปฏิบัติวางตนให้ถูกต้องและเหมาะสม ในฐานะที่อยู่ร่วมกันในสังคมและแก้ไขปัญหาชีวิตที่สำคัญของเยาวชน ได้แก่ ปัญหาทางร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมการอยู่ร่วมกันและด้านการรักษาสุขภาพ วาจา จิตใจให้สะอาด ซึ่งเป็นการพัฒนายกระดับจิตปัญญาของเยาวชนให้ดีขึ้น และมีความสุขในการดำรงชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา ซึ่งมีผู้อธิบายการปรับพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธดังนี้

๑. การปรับพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ

ในการศึกษาพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ ผู้วิจัยได้ใช้ในการนิยามความหมายของพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธ ตามการปรับพฤติกรรมของเยาวชนตามแนวพุทธไว้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๒๖}โดยท่านได้ให้ความหมายของพฤติกรรมว่าเป็นการกระทำของบุคคลทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏออกมาภายนอก ซึ่งเป็นไปตามเจตจำนงหรือเจตนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า

^{๒๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕.

^{๒๖}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

“บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติ ตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม บุคคล เป็นชวานากก็เพราะกรรม เป็นช่างศิลป์ก็เพราะกรรม เป็น พ่อค้าก็เพราะกรรม เป็นผู้รับใช้ก็เพราะกรรม บุคคลแม้ เป็นโจรก็เพราะกรรม เป็นทหารอาซีฟก็ เพราะกรรม เป็นปุโรหิตก็เพราะกรรม แม้เป็นพระราชาก็เพราะกรรมทั้งนั้น”^{๒๗}

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำความหมายดังกล่าวมากำหนดความหมายของพฤติกรรม เยาวชนว่า หมายถึง การกระทำของเยาวชนทั้งที่ปรากฏ และไม่ปรากฏออกมาภายนอกโดยการกระทำนั้นต้องกระทำด้วยเจตนา ความคิดนึก ความตั้งใจ การเลือกตัดสินใจว่าจะทำอะไร พฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ ตามความหมายของกรรม สามารถแยกตามทวารหรือ ทางที่กระทำกรรม ได้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑) กายกรรม^{๒๘} ได้แก่ การกระทำทางด้านร่างกายของเยาวชน เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้ร่างกายทำกิจกรรมต่าง ๆ

๒) วจีกรรม ได้แก่ การกระทำทางวาจาของเยาวชน เช่น การพูด การสื่อสาร การเขียนหนังสือ

๓) มโนกรรม ได้แก่ การกระทำทางใจของเยาวชน เช่น ความคิด ความเชื่อ ความเห็น การยึดถือ โดยในทางพระพุทธศาสนาถือว่ามโนกรรมมีความสำคัญมาก เพราะมโนกรรมหรือการกระทำทางใจนี้ หมายถึง กระบวนการคิดทั้งหมด ตั้งแต่ความคิดนึก การคิดปรุงแต่ง รวมทั้งความเชื่อถือ ความคิดเห็น ทฤษฎี สัทธิต อุดมการณ์ทั้งหลาย หรือรวมเรียกว่า ทิฎฐิ^{๒๙} ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเยาวชน ความเป็นไปในชีวิตของเยาวชน และคติของสังคมทั้งหมด เมื่อเยาวชนเชื่อหรือเห็น หรือนิยมอย่างไร ก็คิด พูด และกระทำการต่าง ๆ ไปตามที่เชื่อที่เห็นที่นิยมอย่างนั้น ถ้าเป็นมิจฉาทิฎฐิ การคิด การพูด การทำก็เป็นไปในทางที่ผิดเป็นมิจฉาไปด้วย แต่หากเป็น สัมมาทิฎฐิ การคิด การพูด การทำของเยาวชนก็เป็นไปทางที่ถูกต้องเป็นสัมมาไปด้วย

สรุป การปรับพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้มีความรู้ความเป็นจริงของโลกและชีวิตธรรมชาติ เพื่อให้รู้เท่าทันของกฎธรรมชาติ จนสามารถอยู่กับโลกแห่งความจริงได้อย่างปกติสุข

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรม

แนวคิดทฤษฎีพัฒนาการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษามนุษย์ในลักษณะองค์รวม เนื่องจากทฤษฎีจะช่วยอธิบายและวิเคราะห์พัฒนาการแต่ละด้านของมนุษย์ ทั้งด้านความคิด ลักษณะอารมณ์ และพฤติกรรม เป็นพื้นฐานที่บ่งบอกลักษณะปกติและผิดปกติที่พบในพัฒนาการแต่ละขั้นแต่ละวัย ช่วยให้เกิดความเข้าใจชัดเจนในการศึกษา เกิดทิศทางการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง ตรง

^{๒๗}ม.ม. (ไทย) ๓/๔๖๐/๕๘ - ๕๘๒.

^{๒๘}ม.ม. (ไทย) ๓/๑๐๙/๑๑๙.

^{๒๙}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๙๕.

ประเด็น ตลอดจนช่วยในการส่งเสริมพัฒนาการและการปกป้องไม่ให้เกิดความผิดปกติ ในขั้นของพัฒนาการ สำหรับแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการและการเรียนรู้ของมนุษย์มีแนวคิดที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามความเชื่อพื้นฐานเดิมและมุมมองมนุษย์ จึงขอกล่าวถึงทฤษฎีที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ดังนี้

๒.๒.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์บันดูรา มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา บันดูรามีความเชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวอยู่เสมอ บันดูรา อธิบายว่า การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

๑. บันดูรา ได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูราได้ถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม

๒. บันดูรา ได้ให้ความแตกต่างของการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ว่าความแตกต่างนี้สำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ บันดูราได้สรุปว่า พฤติกรรมของมนุษย์อาจจะแบ่งออกได้เป็น ๓ประเภท

๑) พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้ซึ่งแสดงออก หรือ กระทำสม่ำเสมอ

๒) พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ

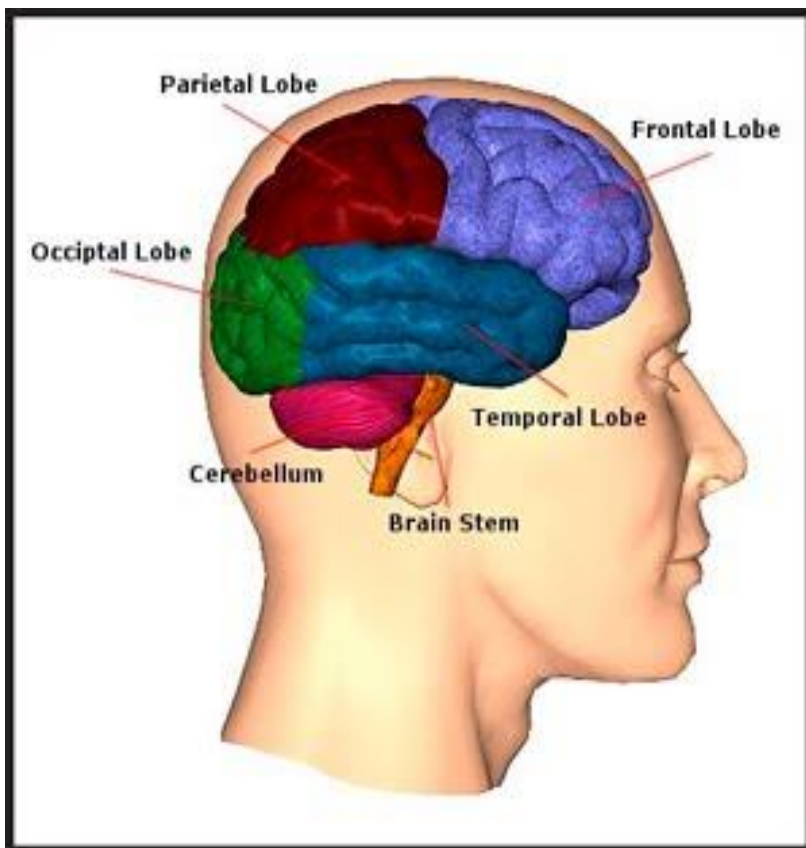
๓). พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำ เพราะไม่เคยเรียนรู้จริง ๆ

๓. บันดูรา ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ^{๓๐}

๒.๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ตามธรรมชาติสมอง

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามธรรมชาติสมอง เป็นแนวทางจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิธีการทำงานของสมอง และธรรมชาติสมองของเด็กแต่ละคน โดยเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ เราสามารถเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานของสมองได้ด้วยการกระตุ้นที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ โดยปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ยีนส์ อาหาร การออกกำลังกาย ดนตรี ศิลปะ ความรัก ความรู้สึกท้าทาย และการได้ข้อมูลย้อนกลับ

^{๓๐}ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา, ทฤษฎีการเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://l-theory-g6.blogspot.com/> วันจันทร์ที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

แผนภูมิที่ ๒.๒ สมองกับการเรียนรู้ของมนุษย์

คนเราเกิดมาพร้อมกับจำนวนเซลล์สมองที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การขยายตัวของสมองไม่ได้มาจากการเพิ่มจำนวนเซลล์ของสมอง แต่มาจาก “ใยประสาท” สมองยังมีความยืดหยุ่น หากเราใช้สมองในการแก้ไขปัญหา สมองจะมีการสร้างใยประสาทเพิ่มขึ้น แต่ถ้าไม่ได้ใช้ ใยประสาท จะถูกทำลายไป อารมณ์มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ โดยอารมณ์เป็นตัวช่วยในการเรียกความทรงจำเดิมที่เก็บไว้ในสมอง ภาวะของสมองที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้คือ ความตื่นตัวแบบผ่อนคลาย และการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จ เมื่อกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับประสบการณ์ทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ความทรงจำจะแม่นยำที่สุดเมื่อข้อเท็จจริง และทักษะฝังอยู่ ซึ่งได้จากกิจกรรมในชีวิตจริงตามธรรมชาติ การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ มนุษย์เรียนรู้สิ่งรอบตัว โดยการปฏิบัติ หรือการฝึกทำ สมองของคนเรามี ๒ ซีก ได้แก่ สมองซีกซ้ายมีความสามารถด้านตรรกะ ตัวเลข การวิเคราะห์ ส่วนสมองซีกขวา มีความสามารถเกี่ยวกับ ศิลปะ ดนตรี จินตนาการ การสังเคราะห์ นักจิตวิทยาได้ค้นพบความสามารถด้านการคิดของสมองที่ช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาได้ สามารถสร้างสรรค์และค้นพบสิ่งใหม่ ช่วยอำนวยความสะดวก ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยสมองมีความสามารถอย่างน้อย ๓ ประการ คือ^{๓๐}

^{๓๐}แจ่มจันทร์ นิลพันธ์, เอกสารประกอบการเรียน วิชา นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐).

๑. ความสามารถสร้างภาพในใจ หรือ ภาพในความคิด สิ่งที่สมองสร้างขึ้น เมื่อประสาทสัมผัสรับข้อมูล จะส่งสัญญาณสู่สมอง สมองจะนำข้อมูลที่ได้รับไปเปรียบเทียบกับสิ่งของประเภทเดียวกันที่เก็บไว้ในความทรงจำ โดยเชื่อมโยงข้อมูลความรู้ประสบการณ์ในอดีต แปรข้อมูลที่ได้รับเป็นภาพ ตามที่ตนเข้าใจอย่างอัตโนมัติ สมองสามารถสร้างภาพได้โดยไม่จำเป็นต้องมองเห็นภาพที่เกิดขึ้นในใจ เป็นส่วนสำคัญของการคิด เพราะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจินตนาการ ซึ่งทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการพัฒนาทักษะในแต่ละด้าน

๒. ความสามารถสร้างมโนทัศน์ คนเราสร้างมโนทัศน์ของทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และสิ่งที่เป็นนามธรรม ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจดจำ การจำแนก แยกแยะ การจัดหมวดหมู่ การค้นหาลักษณะเด่นพิเศษ ซึ่งช่วยให้สมองสามารถจัดระเบียบข้อมูลที่ซับซ้อนในรูปแบบง่าย ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการบันทึกเป็นความทรงจำ และนำกลับมาใช้ และช่วยให้เกิดความเข้าใจในการรับรู้ข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ง่ายขึ้น

๓. ความสามารถใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจ คนเรามักใช้เหตุผลแบบนิรนัย และแบบอุปนัย การใช้เหตุผลแบบนิรนัยยึดหลักความเชื่อว่า สิ่งที่น่ามาอ้างนั้นถูกต้องเป็นจริง ดังนั้น ย่อมนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นจริงด้วย ข้ออ้างที่คิดว่า เป็นจริง จะเป็นเหมือนฐานข้อมูลในสมอง เมื่อมีข้อมูลชุดใหม่เข้ามา สมองจะนำมาเปรียบเทียบเพื่อหาข้อสรุปในการตัดสินใจเรื่องนั้น โดยข้อสรุปของเราจะถูกต้อง ถ้าข้ออ้างที่เราคิดนั้นถูกต้อง การใช้เหตุผลแบบอุปนัย เป็นกระบวนการใช้เหตุผลโดยสรุปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำกัน อย่างเฉพาะเจาะจงหลายในกรณี

จากการทำงานของสมองของคนเรา อาจสรุปได้ว่าสมองจะทำงานได้ดีมีผลสืบเนื่องจากภาวะอารมณ์ ทั้งนี้ยังต้องการสภาวะที่ผ่อนคลาย จึงจะทำให้สมองมีความสามารถในการทำงานได้เช่น ความสามารถสร้างภาพในใจ ความสามารถสร้างมโนทัศน์ ความสามารถใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจ เป็นต้น

๒.๒.๓ ทฤษฎีการศึกษาตามแนวออลดอร์ฟ

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ นักปรัชญาผู้ก่อตั้งการศึกษาวอลดอร์ฟ เกิดเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๑ ในฮังการี การศึกษาของเขาในช่วงต้น คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นต้นในวาระสุดท้ายของชีวิตเขาได้ศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และการแสวงหาความจริง มนุษยปรัชญา (Anthroposophy) ซึ่งเขาพัฒนาขึ้น ถือเป็นศาสตร์แห่งจิตวิญญาณ (Spiritual Science) ที่ก้าวพ้นความจำกัดของการแสวงหาความจริงเฉพาะจากการรับรู้ที่เป็นรูปธรรมตามปรัชญาของคานต์ไปสู่การแสวงหาความจริงจากการรับรู้ของทั้งกายและจิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีได้แยกจากอารมณ์ ความรู้สึก แต่อยู่คู่กันอย่างกลมกลืน จะนำมนุษย์ไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง นั่นคือ อิสระและการหลุดพ้น มนุษยปรัชญานี้เป็นพื้นฐานของการศึกษาวอลดอร์ฟ

เป้าหมายของการศึกษาวอลดอร์ฟ คือ ช่วยให้มนุษย์บรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี และสามารถกำหนดความมุ่งหมายและแนวทางแก่ชีวิตของตนได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตน แต่มนุษย์จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนไม่ได้ ถ้าเขายังไม่มีโอกาสได้สัมผัสหรือค้นพบส่วนต่างๆ หลายส่วนในตนเอง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวอลดอร์ฟจึงเน้นการศึกษาเรื่องมนุษย์และความเชื่อมโยงของมนุษย์กับโลกและจักรวาล การเชื่อมโยงทุกเรื่องกับมนุษย์ ไม่ใช่เพื่อให้มนุษย์ยึดตนเอง (อัตตา) แต่เป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักจุดยืนที่สมดุลของตนในโลกมนุษย์ปรัชญาเน้นความสำคัญของการสร้างความสมดุลใน ๓ วิถีทางที่บุคคลสัมพันธ์กับโลก คือ ผ่านกิจกรรมทางกาย อารมณ์ความรู้สึกและผ่านการคิด การศึกษาวอลดอร์ฟ มุ่งพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่มีบุคลิกภาพที่สมดุลกลมกลืน และให้เด็กได้ใช้พลังทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ด้านศิลปะ และด้านการปฏิบัติอย่างพอเหมาะ โดยมีแนวคิดสำคัญว่า มนุษย์ก่อกำเนิดในโลกแห่งวัตถุ เติบโตผ่านโลกแห่งความรู้สึกและผลิบานในโลกแห่งจิตวิญญาณ

การจัดการศึกษา การศึกษาต้องพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการพัฒนาให้มนุษย์เข้าถึงสัจธรรม

๑) เด็กวัยแรกเกิดถึง ๗ ปี เรียนรู้ด้วยการกระทำ ดังนั้นการสอนต้องเน้นให้เด็กมุ่งมั่น ตั้งใจกับการกระทำความดี

๒) เด็กวัย ๗-๑๔ ปี เรียนรู้จากความประทับใจ ดังนั้นการสอนต้องเน้นให้เด็กรู้สึกถึงความงาม

๓) เด็กหนุ่มสาววัย ๑๔-๒๑ ปี เรียนรู้จากการคิด ดังนั้นการสอนต้องเน้นให้เด็กคิด จนเกิดปัญญาเห็นสัจธรรมและความจริงในโลก

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ได้แบ่งพัฒนาการตลอดชีวิตมนุษย์ไว้ช่วงละ ๗ ปี ช่วงที่เด็กพัฒนาในระบบการศึกษา คือตั้งแต่แรกเกิดถึง ๒๑ ปี ซึ่งครอบคลุมพัฒนาการ ๓ ช่วงแรก มีลักษณะสำคัญต่อไปนี้

ช่วงอายุ (ปี)	พัฒนาการในระบบของร่างกาย	กิจกรรมภายใน	ระบบตระหนักรู้ขณะเรียน	สิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้	การเรียนรู้ที่จำเป็น
๐-๗	ระบบย่อยอาหารและการเจริญเติบโตของแขนขาเพื่อสร้างรูปร่าง	ความมุ่งมั่นตั้งใจ (willing)	ไม่รู้ตัว	ความประทับใจในผู้ที่เป็นตัวแบบ	จำเป็นต้องเรียนรู้ว่าโลกนี้ดี
๗-๑๔	ระบบการหายใจและการเต้นของหัวใจเพื่อสร้างพื้นอารมณ์	ความรัก (feeling)	กึ่งฝัน	ความรักในผู้นำ	จำเป็นต้องเรียนรู้ว่าโลกนี้งดงาม
๑๔-๒๑	ระบบประสาทเพื่อสร้างการคิดเหตุผล	ความคิด (thinking)	รู้ตัว	ความศรัทธาในความถูกต้องของอุดมคติ	จำเป็นต้องเรียนรู้ว่าโลกนี้เป็นจริง

แม้ว่าพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย จะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน แต่การศึกษาทุกระดับ ต้องพัฒนาร่างกายและจิตวิญญาณควบคู่กัน โดยให้เกิดความสมดุลในการเรียนรู้ด้วยกาย (การลงมือกระทำ) หัวใจ (ความรู้สึก ความประทับใจ) และสมอง (ความคิด) เนื่องจากเด็กวัยแรกเกิดถึง ๗ ปี มีลักษณะที่เรียนรู้พร้อมกันไปทั้งตัวโดยการเลียนแบบที่มีใช้เฉพาะท่าทางภายนอก แต่เลียนแบบลึกลงไปในจิตวิญญาณ โดยที่เด็กเองไม่รู้ตัว ในวัยนี้ความดีงามของผู้ใหญ่รอบข้างจะซึมเข้าไปในตัวเอง ช่วยให้เด็กพัฒนาความมุ่งมั่นในสิ่งดีงาม ดังนั้น การศึกษาออลดอร์ฟจึงเน้นสำคัญที่ช่วงวัยอนุบาลซึ่งมีแนวทางที่ควรคำนึงถึงดังต่อไปนี้

๑. การทำซ้ำ (Repetition) เด็กควรได้มีโอกาสทำสิ่งต่างๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนการกระทำนั้นซึมลึกลงไปในกายและจิตจนเป็นนิสัย

๒. จังหวะเวลาที่สม่ำเสมอ (Rhythm) กิจกรรมในโรงเรียนต้องเป็นไปตามจังหวะเวลาที่สม่ำเสมอ เหมือนลมหายใจเข้า-ออก จิตใจสงบและผ่อนคลาย เด็กจะได้รู้สึกมั่นคงปลอดภัย

๓. ความเคารพและการน้อมรับคุณค่าของทุกสิ่ง กิจกรรมและสื่อธรรมชาติที่จัดให้เด็ก เพื่อให้เด็กเคารพและเห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ ที่เกื้อหนุนชีวิตมนุษย์ ความเคารพและน้อมรับคุณค่าของสิ่งต่างๆ จะเป็นแก่นของจริยธรรมตลอดชีวิตของเด็ก^{๓๒}

นอกจากแนวการศึกษาที่เน้นความเป็นธรรมชาติของเด็กแล้วสิ่งที่สำคัญมากอีกองค์ประกอบของการศึกษาคือ บทบาทครู ครูอนุบาลตามแนวออลดอร์ฟ นอกจากเป็นแบบอย่างของความมุ่งมั่นตั้งใจให้แก่เด็กแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญอื่นๆ ได้แก่ การสังเกตเด็กขณะที่เด็กเรียน ไตร่ตรองความเจริญก้าวหน้าและปัญหาของเด็กหลังสอนและก่อนสอน การทำงานกับพ่อแม่เพื่อให้เกิดความเข้าใจกันและกันในฐานะผู้ร่วมกรุยทางชีวิตให้แก่เด็ก การปฏิบัติสมาธิ การทำกิจกรรมศิลปะวัฒนธรรม และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อพัฒนาตนเอง ในแต่ละวัน ครูอนุบาลเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในชีวิตของเด็ก ขณะอยู่ที่โรงเรียน ความคิด ความรู้สึกและความมุ่งมั่นตั้งใจของครู ถ่ายทอดสู่เด็กโดยตรงด้วยพลังทั้งหมดในตัวครู ไม่ใช่เพียงผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก ครูมิใช่เป็นผู้เรียกร้อง หรือสร้างกฎเกณฑ์การกระทำของเด็ก แต่ครูเป็นผู้ส่งพลังความมุ่งมั่นที่มีในตัวทั้งหมดให้แก่เด็ก โดยการเป็นแบบอย่างของบุคคลที่พัฒนาความเป็นมนุษย์ในตนเองตลอดเวลา พลังความมุ่งมั่นตั้งใจของครูจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนากายและจิตวิญญาณของเด็กทั้งในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่

๒.๒.๔ พัฒนาการเด็ก

พัฒนาการ หมายถึง การเจริญเติบโต คือการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย การมีวุฒิภาวะ คือการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคลมีความสามารถพอที่จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเหมาะสมในแต่ละวัย และการเรียนรู้ (Learning) คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์

^{๓๒}บุษบง ดันตวิวงศ์, การศึกษาออลดอร์ฟ ปรัชญา หลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

สุชา จันทรเอม กล่าวถึงพัฒนาการว่า หมายถึง ลำดับของการเปลี่ยนแปลงหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลง (process of change) ของมนุษย์ทุกส่วนที่ต่อเนื่องกันไปในระยะเวลานึง ๆ ตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต การเปลี่ยนแปลงนี้จะก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เป็นขั้น ๆ จากระยะหนึ่งไปสู่อีกระยะหนึ่งเพื่อที่จะไปสู่วุฒิภาวะ ทำให้มีลักษณะและความสามารถใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งมีผลทำให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามลำดับ

ทิพย์ภา เชษฐ์เขาวลิต ให้คำจำกัดความของพัฒนาการว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอน เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเจริญเติบโตงอกงามและถดถอย และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลรวมของวุฒิภาวะและประสบการณ์

ศรีเรื่อน แก้วกังวาล กล่าวว่า พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องทั้งที่สังเกตได้ง่าย ชัดเจน และมองเห็นได้ยาก ไม่ชัดเจน ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า พัฒนาการเป็นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านของชีวิตตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิตจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งในลักษณะของการเจริญงอกงามและการถดถอย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งนำไปสู่ความมีวุฒิภาวะ

พัฒนาการเด็กวัย ๕-๑๕ ปี

วัยเด็กที่มีอายุอยู่ในช่วง ๕-๑๕ ปี วัยนี้จะคาบเกี่ยวระหว่างวัยอนุบาลตอนปลายจนถึงวัยรุ่นตอนต้น ลักษณะพัฒนาการสำคัญที่เกิดขึ้นในวัยนี้คือ “การเตรียมตัว” เพื่อเติบโตเป็นเด็กวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ที่พร้อมจะเผชิญและรับผิดชอบต่อตนเองในทุกด้าน เด็กวัย ๕-๑๕ ปี มีพัฒนาการ แยกตามกลุ่มอายุ ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. เด็กกลุ่มอายุ ๕-๗ ปี

พัฒนาการทางด้านร่างกาย

วัยนี้จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่ชัดเจน เช่น หน้าอกและไหล่กว้างและใหญ่ขึ้น แขนขายาวออกไป มือและเท้าใหญ่ขึ้น กล้ามเนื้อเติบโตแข็งแรงขึ้นมีการเพิ่มความสูงอย่างสม่ำเสมอ เด็กวัยนี้เริ่มมีทักษะการเคลื่อนไหวและสามารถใช้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายได้ดีขึ้น ระบบกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้นเด็กจะชอบช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน เช่น การทานข้าว แต่งตัว ใส่รองเท้า อาบน้ำ หวีผม เขียนหนังสือ การหยิบจับของ ชอบเล่นกับกลุ่มเพื่อน สามารถเดิน วิ่ง กระโดด ห้อยโหนอย่างคล่องแคล่ว และไม่รู้จักเหนื่อย เพราะการได้เล่นกับเพื่อนจะช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่นไม่ถูกทอดทิ้ง

พัฒนาการทางด้านอารมณ์

เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการการแสดงออกด้านอารมณ์ที่ชัดเจน เปิดเผย อีศระ ทั้งอารมณ์พึงพอใจและไม่พึงพอใจ มักจะเป็นคนเจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจตัวเอง ตีอรั้น หงุดหงิด โมโหร้าย ชอบปฏิบัติอารมณ์ในทางลบที่เด็กแสดงออกจะลดลงเมื่อเด็กต้องเข้าสังคมในกลุ่มเพื่อน อย่างไรก็ตาม เด็กวัยนี้

สามารถสร้างความรักและความผูกพันกับบุคคลอื่นได้ เช่น เพื่อนสนิท ผู้เลี้ยงดู เพื่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยทางอารมณ์ นอกจากนี้พัฒนาการทางอารมณ์ยัง ขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงดูของพ่อแม่ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้สึกมั่นคงของเด็ก และความรู้สึกที่มั่นคงทางอารมณ์จะช่วยพัฒนาให้เด็กมีการพัฒนาความเจริญงอกงามด้านจิตใจ และสามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ด้วยความเต็มใจและมั่นใจยิ่งขึ้น

พัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคมของวัยเด็กตอนต้นจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว ชัดเจน เด็กจะชอบการเข้าสังคม การพบปะพูดคุยกับผู้คน การมีเพื่อน การเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศ เด็กจะมีความคิดและการเล่นที่อิสระ ไม่ชอบกฎเกณฑ์ ดังนั้นจึงไม่สามารถรักษากฎเกณฑ์ของกลุ่มเพื่อนได้นาน จะเป็นลักษณะต่างคนต่างเล่น แต่จะเล่นอยู่ในบริเวณเดียวกัน ต่อมาจึงจะพัฒนาการเล่นที่มีลักษณะคล้ายกัน โดยสามารถเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ชอบเข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อนบ่อยขึ้น เป็นสมาชิกในกลุ่มเพื่อนได้ โดยพยายามปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่มซึ่งอาจแสดงออกโดยการแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟัง แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ ชอบเล่นบทบาทสมมติ เป็นพ่อ แม่ คุณครู นักเรียน ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างเพศ พยายามช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลืองานบ้าน เช่น ซักผ้า เก็บของ ล้างจาน สิ่งเหล่านี้ได้จากการสังเกตผู้ใหญ่และลองกระทำเอง นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะเรียนรู้การเข้าสังคมในกลุ่มที่มีอายุต่างๆ กัน รู้จักปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งวัยเดียวกันและวัยต่างกัน เรียนรู้มารยาทการไหว้ทักทาย การพูดคุย เด็กจะพยายามเรียนรู้ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตลอดจนเรียนรู้ที่จะระมัดระวังคนแปลกหน้า อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของเด็กจะเป็นไปได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากครอบครัว เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีอิสระจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงแบบเข้มงวดตลอดเวลา นอกจากนี้สัมพันธภาพในครอบครัวถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะมีความรู้สึกกล้าและมั่นใจในการเข้าสังคมนอกบ้านมากกว่าเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่มีปัญหาด้านสัมพันธภาพ

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

วัยนี้เป็นวัยที่ชอบแก้ปัญหาตามความคิดและวิธีการของตนเองชอบอิสระ แสวงหาวิธีการต่างๆ จากการทดลองปฏิบัติผิดถูก การซักถาม การเปรียบเทียบ การคิด การเจริญงอกงามทางสติปัญญาสามารถสังเกตได้จากลักษณะพฤติกรรมการเล่น ความสามารถในการจำสิ่งของหรือบุคคลต่างๆ อย่างถูกต้อง สามารถบอกความเหมือน ความต่าง มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก การนำเอาสิ่งที่มีอยู่มาสัมพันธ์กัน ประกอบกับเด็กวัยนี้สามารถใช้ภาษาได้ดีขึ้น เข้าใจภาษา ความหมายของคำใหม่ๆ อ่านและเขียนได้ดีขึ้น การส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เหมาะสมจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่จะช่วยให้เด็กมีวิถึคิด การเรียนรู้ที่เหมาะสม และก่อให้เกิดทางเลือกและวิถึแก้ปัญหาที่ดีที่สุดซึ่งจะช่วยพัฒนาต่อพัฒนาการในวัยต่อไป

๒. เด็กกลุ่มอายุ ๘-๑๕ ปี

พัฒนาการทางด้านร่างกาย

การเจริญเติบโตด้านร่างกายของเด็กวัยนี้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ สม่่าเสมอ มีการเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อและระบบประสาทซึ่งทำงานประสานกันได้ดีขึ้น การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของอวัยวะภายในเกือบทุกระบบ การเปลี่ยนแปลงด้านน้ำหนัก การเจริญเติบโตของกระดูกและฟัน และการขยายออกของร่างกายซึ่งเปลี่ยนไปในด้านส่วนสูงมากกว่าส่วนกว้าง โดยความสูงจะเพิ่มขึ้น ๒-๓ นิ้วต่อปี สัดส่วนร่างกายใกล้เคียงผู้ใหญ่มากขึ้น เด็กผู้หญิงจะมีการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกายและวุฒิภาวะเร็วกว่าเด็กผู้ชายประมาณ ๑-๒ ปี โดยมีการเปลี่ยนแปลงของทั้งสองเพศซึ่งอธิบายได้ดังนี้

เด็กผู้หญิง ช่วงอายุ ๘-๑๒ ปีจะมีลักษณะเพศชั้นที่สองปรากฏขึ้น ได้แก่ สะโพกขยายออก ทรวงอกขยายโตขึ้น มีขนขึ้นที่บริเวณรักแร้และอวัยวะเพศ นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรกซึ่งเกิดขึ้นในช่วงอายุ ๑๑-๑๒ ปี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้เด็กรู้สึกวิตกกังวลกับภาพลักษณ์ของตน

เด็กผู้ชาย จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ได้แก่ ไหล่กว้างขึ้น มือและเท้าใหญ่ขึ้น มีขนขึ้นที่รักแร้และอวัยวะเพศ และมีการหลั่งอสุจิเริ่มเกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงอายุ ๑๒-๑๖ปี ซึ่งแสดงถึงการมีวุฒิภาวะทางเพศเจริญเต็มที่

จากลักษณะการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายดังกล่าว ทำให้เด็กเริ่มให้ความสนใจกับรูปร่างหน้าตา มีความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องราวทางกายของเพศตรงข้าม อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นทุกด้านของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ลักษณะทางพันธุกรรม การเลี้ยงดูเอาใจใส่ทั้งจากครอบครัว และตัวเด็กเอง เช่นรูปแบบการรับประทานอาหาร การออกกำลังกายที่เหมาะสม การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง เป็นต้น

พัฒนาการทางอารมณ์

พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้จะมีลักษณะไม่ดีหรือร้ายจนเกินไป เด็กวัยนี้มีความคิดที่ละเอียดอ่อนมากขึ้น สามารถเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ดีขึ้น ควบคุมอารมณ์ของตนได้

เรียนรู้ที่จะแสดงอารมณ์ได้เหมาะสมในรูปแบบที่สังคมยอมรับได้ สามารถแยกลักษณะของอารมณ์ได้ ดังนี้

๑. อารมณ์โกรธ เด็กวัยนี้สามารถควบคุมและระงับความโกรธได้ดีขึ้น ไม่โกรธง่ายและหายเร็วนัก พัฒนาการการแสดงออกจะเปลี่ยนไป จากเดิมที่แสดงออกด้วยการร้องให้ดื้อกับพื้นเสียงดัง ทั้งตัวลงนอนเมื่อได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการ ก็จะเปลี่ยนเป็นการคิดแก้แค้นในใจแต่ไม่ทำจริงดังที่คิด หรือการหลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ที่ไม่พึงใจในทันที ไม่มีพฤติกรรมแบบต่อสู้โดยใช้กำลัง

๒. อารมณ์รัก เด็กวัยนี้จะแสดงออกในด้านความรักด้วยการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น ระวังแฉ่งใส อารมณ์ดี จะระมัดระวังไม่ทำให้ผู้อื่นเสียใจหรือกระทบกระเทือนใจ โดยเฉพาะขณะอยู่ในกลุ่มเพื่อน สังคม ต้องการความรัก ความอบอุ่นมั่นคงในครอบครัวและหมู่คณะ

๓. อารมณ์กลัว เด็กวัยนี้จะเลิกกลัวสิ่งที่ไม่เป็นตัวตน พิสูจน์ไม่ได้ อารมณ์กลัวของเด็กวัยนี้เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ที่ได้รับมา สิ่ง que เด็กวัยนี้กลัวมากที่สุดคือ กลัวไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม กลัวไม่มีเพื่อน ไม่ชอบการแข่งขัน ไม่ต้องการเด่นหรือด้อยกว่ากลุ่ม ชอบการยกย่องแต่ไม่ชอบการเปรียบเทียบ นอกจากนี้เด็กยังกลัวอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับตนและบุคคลที่รัก การตอบสนองความกลัวจะเป็นลักษณะ การต่อสู้ การถอยหนี และการทำตัวให้เข้ากับสิ่งนั้น ๆ ความกลัวของเด็กจะเริ่มลดลงเรื่อย ๆ พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย เด็กจะเปลี่ยนจากความกลัวเป็นความกังวลเรื่องรูปร่างของตนเองแทน คือ กังวลจากความต้องการให้ตนมีรูปร่างที่แข็งแรงสวยงาม

อย่างไรก็ตาม เด็กวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่เกิดขึ้นเร็ว บางครั้งทำตัวเป็นผู้ใหญ่ บางครั้งทำตัวเป็นเด็ก ความขัดแย้งทางอารมณ์จึงเกิดขึ้นได้เสมอ พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้จึงขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงดูของพ่อแม่ ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความรู้สึกมั่นคงของเด็กต่อไป

พัฒนาการทางสังคม

พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยนี้เด่นชัดมาก เด็กจะให้ความสำคัญต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ทั้งต่อบุคคลใกล้ชิดและบุคคลอื่น ทั้งวัยเดียวกันและต่างวัยกัน เด็กจึงต้องการเพื่อนมาก และแสวงหาเพื่อนที่มีความคล้ายคลึงกันในด้านของบุคลิกลักษณะ ความชอบ สามารถไว้วางใจได้ เข้าใจกัน มักยึดมั่นกับกลุ่มเพื่อน สังคมรอบข้าง มีความรู้สึกผูกพัน เป็นเจ้าของและซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม มีพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย วาจา และการแต่งกายที่เหมือนกลุ่ม สังคมของเพื่อนในเด็กวัยนี้มักเป็นสังคมเฉพาะของเพื่อนเพศเดียวกัน และเด็กผู้ชายจะรักษาความสนใจที่มีต่อกลุ่มได้มากกว่าเด็กผู้หญิง จากการให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคมของเด็กวัยนี้ การส่งเสริมให้เด็กได้รับการเรียนรู้ และการฝึกฝนทักษะการมีสัมพันธภาพที่ดีกับกลุ่มเพื่อนและกลุ่มบุคคลรอบข้างในชีวิตประจำวันจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านสังคมที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้

พัฒนาการทางสติปัญญา

เด็กวัยนี้สามารถคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาได้ชัดเจนมากขึ้น รู้จักการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา รับผิดชอบและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง รับฟังคนอื่นมากขึ้น กระตือรือร้นในการแสวงหา

ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับเพียงพอต่อการแก้ปัญหา การเสนอความคิดเห็นและการมีบทบาทในการช่วยเหลือกลุ่ม ตลอดจนสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ให้เกิดขึ้น พฤติกรรมดังกล่าวจะนำมาซึ่งความรู้สึกเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง สำหรับความสนใจของเด็กวัยนี้จะสนใจในเรื่องของธรรมชาติ การท่องเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ดูภาพยนตร์ เลี้ยงสัตว์ โดยทั่วไปเด็กผู้ชายจะสนใจเรื่องการพิสูจน์ ทดลอง ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ ส่วนเพศหญิงจะสนใจเรื่องการครัว เย็บปักถักร้อย การอ่านหนังสือที่ให้ความรู้สึกอ่อนโยน เป็นต้น^{๓๓}

นอกจากการมองถึงพัฒนาการแต่ละด้านแล้วการใช้จิตวิทยาการ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้จะส่งผลให้เด็กมีศักยภาพของการเป็นมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นผู้ใหญ่ที่จัดการศึกษาให้กับเด็กจึงควรคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง

๒.๒.๕ ทฤษฎีพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรม เสนอโดยนักจิตวิทยาชื่อ อเรนซ์ โคลเบิร์ก เป็นศาสตราจารย์ใน Harvard University โดยโคลเบิร์ก ได้เสนอพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมว่ามี ๓ ระดับ ในแต่ละระดับยังแบ่งเป็น ๒ ชั้น ได้แก่

ระดับจริยธรรม และ อายุ ชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ระดับที่ ๑ ก่อนกฎเกณฑ์ อายุ ๒ – ๑๐ ขวบ

ชั้นที่ ๑ หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ

ชั้นที่ ๒ หลักการแสวงหารางวัล

ระดับที่ ๒ ตามกฎเกณฑ์ อายุ ๑๐ – ๑๖ ปี

ชั้นที่ ๓ หลักการทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น

ชั้นที่ ๔ หลักการทำตามหน้าที่และกฎข้อบังคับในสังคม

ระดับที่ ๓ เหนือกฎเกณฑ์อายุ ๑๖ ปี ขึ้นไป

ชั้นที่ ๕ หลักการทำตามคำมั่นสัญญา

ชั้นที่ ๖ หลักการยึดอุดมคติสากล

ในแต่ละระดับ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ระดับที่ ๑ ระดับก่อนกฎเกณฑ์

เด็กอายุ ๒ - ๑๐ ขวบ จะมีเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยเด็กจะปฏิบัติตามสิ่งที่พ่อแม่บอกให้กระทำ และเรียนรู้ว่าสิ่งใดดี หรือ สิ่งใดไม่ดี จากผลที่ได้กระทำแล้ว เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับนี้ยังแบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่

ชั้นที่ ๑ หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ

^{๓๓}กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

ขั้นนี้เป็นพัฒนาการของเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นแรก เป็นจริยธรรมของเด็กอายุ ๒ - ๗ ขวบ เด็กจะตัดสินใจ หรือ ยอมกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง เพราะความกลัวความเจ็บปวดจากการถูกลงโทษทางกาย เช่น เด็กไม่ดื้อ เด็กยอมทำตามสิ่งที่ผู้เลี้ยงบอก หรือ สิ่ง เพราะกลัวถูกตี กลัวถูกลงโทษ จริยธรรมในขั้นนี้อาจปรากฏในผู้ใหญ่ที่เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่พัฒนาตามวัย เช่น ไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะกลัวถูกลงโทษ หรือกลัวตกรรอก เป็นต้น

ขั้นที่ ๒ หลักการแสวงหารางวัล

เป็นจริยธรรมของเด็กอายุ ๗ - ๑๐ ขวบ เด็กจะเรียนรู้ว่า การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่ได้รับผลตอบแทนที่น่าพอใจ เช่น ขนม อาหาร ของเล่น หรือ เงิน เป็นต้น เด็กจะทำตามคำสั่ง ก็ต่อเมื่อมีสิ่งของตอบแทน เช่นขนม เงิน เป็นต้น ผู้ใหญ่ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมชะงักในขั้นนี้จะให้เหตุผลการกระทำหรือไม่กระทำ

ระดับที่ ๒ ระดับตามกฎเกณฑ์

เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับนี้ เป็นของเด็กที่มีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมมากขึ้น ซึ่งโดยส่วนมาก คือ เด็กในอายุระหว่าง ๑๐ - ๑๖ ปี ช่วงนี้เป็นช่วงที่เด็กได้รับการถ่ายทอดทางสังคมจากหลายแหล่ง โดยเฉพาะครอบครัว เพื่อนและสังคม อิทธิพลจากแหล่งเหล่านี้จึงมีผลต่อเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก และแสดงบทบาทของตนตามที่สังคมคาดหวังได้ ในระดับนี้แบ่งเป็นอีก ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๓ หลักการทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น

ในช่วงนี้ เหตุผลที่สำคัญในการที่เด็กจะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมเกิดจากการที่เด็กรู้สึกว่าจะสิ่งที่ตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำนั้น ได้รับความเห็นชอบ ยินยอม หรือเป็นไปตามที่บุคคลรอบข้างคาดหวังหรือยอมรับ ดังนั้นเด็กในช่วงอายุ ๑๐ - ๑๓ ปี มักมีพฤติกรรมคล้อยตามพฤติกรรมเลียนแบบ หรือ พฤติกรรมที่ทำให้ตนเป็นจุดเด่น เพื่อเรียกร้องความสนใจและการยอมรับจากผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน ในเด็กบางคน การที่จะเป็นที่ยอมรับจากเพื่อน ทำให้ตนต้องแสดงพฤติกรรมที่เด่น รู้สึกว่าตนเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมไม่น่าปรารถนาหรือเบี่ยงเบน เช่น พฤติกรรมการขบถซึ่ง พฤติกรรมการเสพสารเสพติด

ขั้นที่ ๔ หลักการทำตามหน้าที่และกฎข้อบังคับในสังคม

จริยธรรมในขั้นนี้เป็นจริยธรรมที่สูงกว่าขั้นที่ ๓ ในขั้นนี้บุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ตามกฎระเบียบหรือหน้าที่ที่สังคมกำหนด โดยไม่คำนึงถึงญาติหรือพวกพ้องเพื่อนฝูง

ระดับที่ ๓ ระดับเหนือกฎเกณฑ์

เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับนี้เป็นของบุคคลที่อายุตั้งแต่ ๑๖ ปี ขึ้นไป บุคคลจะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดตามความคิดและเหตุผลของตน ซึ่งเห็นว่าเหมาะสมแล้ว โดยมักตัดสินใจบนพื้นฐานความถูกต้อง ยุติธรรม หรือ ยึดประโยชน์ของส่วนรวมหรือสังคมเป็นหลัก โดยแบ่งได้เป็นอีก ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๕ หลักการทำตามคำมั่นสัญญา

บุคคลยึดข้อตกลงเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและความถูกต้องเป็นหลัก ซึ่งข้อตกลงและความถูกต้องเป็นไป

ขั้นที่ ๖ หลักการยึดอุดมคติสากล

บุคคลจะแสดงเหตุผลที่เป็นหลักสากล ไม่ยึดติดต่อกฎเกณฑ์ทางสังคมของตนบุคคลมีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดตามหลักอุดมคติสากล เพราะประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักขั้นนี้จะปรากฏในผู้ใหญ่

ในระดับปฐมวัย พัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก จะอยู่ในขั้นที่ ๑ หลักการหลบหลีกหลักการลงโทษ (๒ – ๗ ปี) คือ มุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษทางกาย เพราะกลัวการเจ็บปวดที่จะได้รับ จึงยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือตนนอกจากนี้การพัฒนาจริยธรรมของคนจะมีการเปลี่ยนแปลงตามวัย สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ โคลเบอร์ก เชื่อว่า พัฒนาการของจริยธรรมเป็นไปตามลำดับขั้น จากขั้นที่หนึ่งผ่านไปตามลำดับจนถึงขั้นที่หกจะข้ามขั้นไม่ได้ เพราะคนเราจะใช้เหตุผลในขั้นต่ำกว่าก่อน ต่อมาเมื่อได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆเพิ่มขึ้น สามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผลทำให้การใช้เหตุผลในขั้นที่สูงมีมากขึ้น ส่วนเหตุผลในขั้นที่ต่ำกว่าจะได้รับการใช้น้อยลงทุกทีและถูกทิ้งไปในที่สุด^{๓๔}

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยจิตสังคม

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจิตสังคม ผู้วิจัยได้เริ่ม ต้นจากการศึกษา “จิตวิทยาสังคม” เรียนรู้เรื่อง “ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม” และความรู้จาก “ทฤษฎีสัมพันธภาพ” เพื่อความเข้าใจในเรื่อง “ปัจจัยทางจิตสังคม” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความรู้เรื่องจิตสังคม

จิตสังคม มาจากศัพท์ “จิต ” กับ “สังคม” มีความหมายคือ

จิต หมายถึง ใจ สิ่งที่มีหน้าที่รู้คิด และนึก

สังคม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน^{๓๕}

การศึกษาเกี่ยวกับจิตสังคม จึงเป็นการศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิด หรือใจของคนในสังคม โดยพิจารณาจากพฤติกรรมการแสดงออก หรือพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ (Interpersonal behavior) ซึ่งมีมิติ ๔ ด้านคือ ด้านแต่ละบุคคล (Individuals) ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social

^{๓๔}กุลยา ตันติผลาชีวะ, การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย, (กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑๓

^{๓๕}อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑๒.

environment) ด้านการปะทะสัมพันธ์ (Interaction) และผลของการปะทะสัมพันธ์ ระหว่างแต่ละบุคคลกับสิ่ง แวดล้อมทางสังคม^{๓๖}

“...การเข้าใจถึง ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งได้รู้อิทธิพลจาก การปรากฏตัว ภาพพจน์หรือ การเสมือนปรากฏตัวของบุคคลอื่น ...” การเสมือนปรากฏตัวคือ การที่พฤติกรรมของบุคคลมักจะสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในการเป็นสมาชิกคนหนึ่งของ วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งหรือ อาชีพใดอาชีพหนึ่ง หรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง แม้จะอยู่คนเดียว พฤติกรรมของเราจะแสดงให้เห็นอิทธิพลของความตระหนักในบทบาทสังคมของเราเอง และจะกระทำตาม บทบาทที่สังคมกำหนด เสมือนว่ามีบุคคลอื่นๆ อยู่ในที่นั้นด้วย^{๓๗}

ความแตกต่างของบุคคล มีสาเหตุหลายประการสรุป ได้ ๒ ประการ คือ สาเหตุจาก พันธุกรรม และจากสิ่งแวดล้อม

พันธุกรรม ไม่สามารถเลือก หรือเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น สิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะ สร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เป็นที่ไปตามความประสงค์

กระบวนการที่เกิดจากการเรียนรู้และยึดถือปฏิบัติร่วมกันเป็นแนวทางให้บุคคล สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี เรียกว่า กระบวนการสังคมประกิต (Socialization Process) มีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. การปฏิสัมพันธ์หรือการปะทะสัมพันธ์ของมนุษย์ (human interaction)
๒. ความสามารถในการใช้ภาษา (mastery of language)
๓. การยอมรับด้วยความรักใคร่ (affectionate acceptance)^{๓๘}

สรุปได้ว่า จิตสังคมเป็นการศึกษาสาเหตุ ๒ ประการ คือ ลักษณะทางจิตใจความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล และ ลักษณะทางสังคม หรือสิ่งแวดล้อมในสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน หรือมีปฏิสัมพันธ์กันอันจะมีผลต่อพฤติกรรม

๒.๓.๒ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม

แนวคิดพื้นฐานในการวิจัย ในสาขาจิตวิทยาและสาขาพฤติกรรมศาสตร์มีกรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมศาสตร์มนุษย์ คือ รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ซึ่งได้เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการวิจัยต่างๆ

^{๓๖} สติถยวงศ์ วงศ์สุวรรณค์, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑.

^{๓๗} สุวิไล เรียงวัฒนสุข, ผศ., จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๒๗), หน้า ๑-๒.

^{๓๘} ถวิล ธาราโกชน, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑-๒๒.

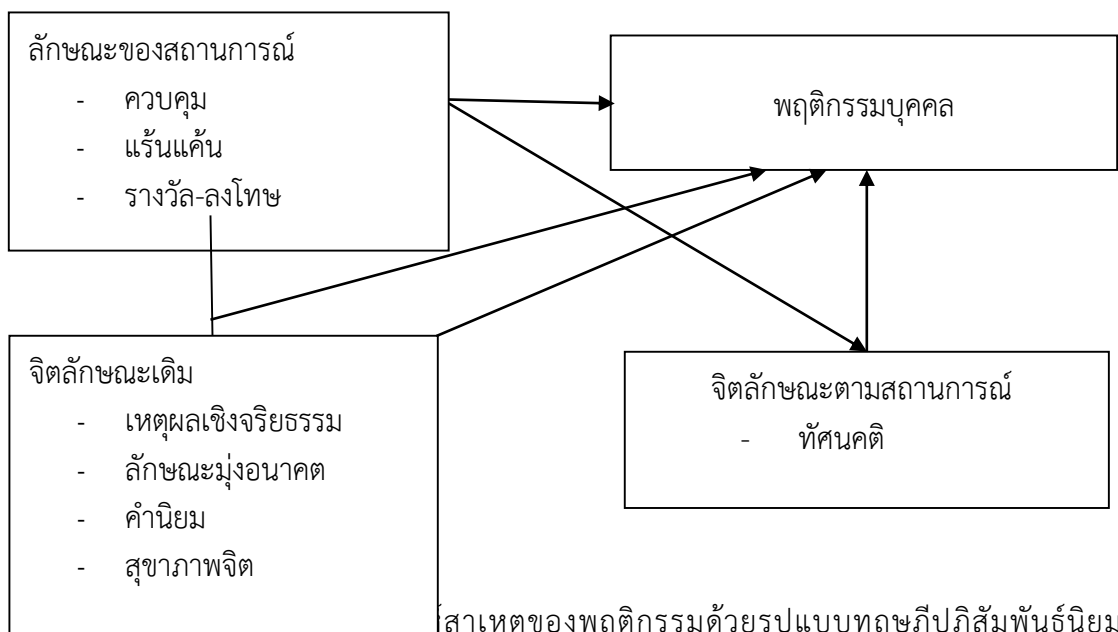
รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม เป็นกรอบแนวคิดที่ทันสมัยเนื่องจากเป็นข้อบ่งชี้เกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ หลายประเภทรวมทั้งพฤติกรรมการทำงาน ทฤษฎีนี้ระบุสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลอย่างน้อย ๔ สายหลัก ดังนี้

๑. สาเหตุฝ่ายสถานการณ์ (Situational factors) ซึ่งเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวบุคคล หรือ การรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งรอบตัวของเขา เช่น ปทัสถานทางสังคมการสนับสนุนจากคนรอบข้าง เป็นต้น สถานการณ์เหล่านี้แบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ หนึ่งสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยในการเกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนา เช่น การเห็นแบบอย่างที่ดีในการกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนา และสองสถานการณ์ที่ขัดขวางมิให้เกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนา

๒. สาเหตุฝ่ายจิตลักษณะเดิม (Psychological traits) เป็นจิตลักษณะหรือบุคลิกภาพที่ติดตัวมา อาจเกิดจากการถ่ายทอดทางสังคม เช่น สุขภาพจิต ประสบการณ์ทางสังคม สติปัญญา ค่านิยม เป็นต้น

๓. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุฝ่ายสถานการณ์กับฝ่ายจิตลักษณะเดิม ซึ่งเรียกว่า ปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical Interaction) เช่น พฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่ผู้นั้นมีสุขภาพจิตที่ไม่ดีและกำลังอยู่ในสถานการณ์ที่ย่ำแย่ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เป็นต้น

๔. สาเหตุฝ่ายจิตลักษณะตามสถานการณ์ หรือที่เรียกว่า ปฏิสัมพันธ์ภายในตน (Organismic Interaction) เป็นจิตลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ เช่น ทศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์

สาเหตุของพฤติกรรมด้วยรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model)

รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม เป็นการกล่าวถึงสาเหตุของพฤติกรรมบุคคลในเชิงของระบบ “สาเหตุและผล” ทำให้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมเป็นกรอบความคิดพื้นฐานที่สำคัญของการ

วิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ คำว่า “จิตสังคม” เป็นคำที่สะท้อนให้เห็นปัจจัยที่เป็นสาเหตุทั้งด้านจิตลักษณะหรือจิตใจ และด้านสถานการณ์หรือสังคม ซึ่งหมายถึง ปัจจัยเชิงสาเหตุ^{๓๙}

สรุปได้ความว่าพฤติกรรมของมนุษย์ต้องมีสาเหตุ เพื่อผลักดันและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม ดังนั้นการศึกษาสาเหตุจำทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรม และในส่วนของ การวางเงื่อนไข ก็เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความเชื่อว่าปัจจัยจิตสังคมมีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองกับความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค

๒.๓.๓ ความหมายของสัมพันธภาพ

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า สัมพันธภาพ หมายถึง ความผูกพัน ความเกี่ยวข้อง จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องสัมพันธภาพ ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “สัมพันธภาพ” ไว้^{๔๐} ดังนี้

ซิคเกอร์ริง (Chickering) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลไว้ว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง การที่บุคคลมีความอดทนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ซึ่งการอดทนที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ได้แก่ ความสามารถยอมรับ ความแตกต่างของบุคคลอื่นได้ และการมีน้ำใจกว้าง การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน การให้และการรับ เป็นต้น^{๔๑}

ชัยพร วิชชาวุธ กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นพฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ตอบโต้ ระหว่างบุคคล มนุษย์อยู่เป็นสังคม การกระทำของมนุษย์แต่ละคนจึงสัมพันธ์กับการกระทำ ของคนอื่นในสังคม เกิดขึ้นทันทีเมื่อการกระทำของคนหนึ่งมีผลกระทบต่อผลกรรมที่อีกคนหนึ่งจะได้รับ^{๔๒}

กฤษณา ศักดิ์ศรี กล่าวถึง ความหมายของสัมพันธภาพว่า สัมพันธภาพเป็นความเกี่ยวข้องของมนุษย์ที่มีต่อกัน โดยทางตรงและทางอ้อม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกันยอมรับนับถือ ตลอดจนการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของสถาบันและวัฒนธรรมเดียวกัน มีการสืบทอดเจตนาธรรมณ์ จนเกิดเป็นสังคมขึ้น ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของมนุษย์เข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม^{๔๓}

^{๓๙}ดูจเดือน พันธุนาวิน, **หลักและวิธีการประมวลเอกสารเพื่อความเป็นเลิศในการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารทางวิชาการ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๐-๖๓.

^{๔๐}ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์), หน้า ๗๙๖.

^{๔๑}Chickering, S.W., **IEducation and Identity**, (Sanfrancisco: Jossey Bass, 1993), p 90.

^{๔๒}ชัยพร วิชชาวุธ, **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๐), หน้า ๖๙.

^{๔๓}กฤษณา ศักดิ์ศรี, **มนุษยสัมพันธ์**, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์นการพิมพ์, ๒๗๓๔), หน้า ๑๐.

เกย์ (Gay) กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในระหว่างบุคคล โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นทีละเล็กละน้อยอย่างต่อเนื่อง และรวมเข้าด้วยกันเป็นองค์ประกอบของกระบวนการของความคุ้นเคยและบุคคลที่เกี่ยวข้องจะอยู่ในฐานะบุคคลอันเป็นที่รักของกันและกัน^{๔๔}

จากความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลดังกล่าว สรุปได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ต่อบุคคล เพื่อทำความรู้จักกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งความรักใคร่ ความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันของบุคคลรวมทั้งสังคม ทำให้เกิดการปรับตัวทางสังคม ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพในสิทธิผู้อื่น รู้จักการให้และการยอมรับ ฟังพาทซึ่งกันและกัน

๒.๓.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล เป็นผลรวมของการปฏิบัติความประพฤติระหว่างบุคคลซึ่งเกิดจากการที่บุคคลได้ร่วมทำกิจกรรมและมีส่วนร่วมในด้านการติดต่อสื่อความหมาย ความร่วมมือ การเปลี่ยนแปลงการแก้ปัญหาและการจูงใจซึ่งกันและกัน^{๔๕} แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลนั้นมีหลายทฤษฎี สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสามมติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (FIRO – Fundamental Interpersonal Relation Orientation) โดยวิลเลียม ชูลทซ์ (Schultz) ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงความต้องการระหว่างบุคคลทั้งในระดับพฤติกรรมและความรู้สึก ซึ่งจำเป็นและเพียงพอที่จะอธิบายการแสดงออกของบุคคล เมื่อมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในกลุ่มได้โดยความต้องการระหว่างบุคคลในระดับพฤติกรรมประกอบด้วย^{๔๖} ๓ มิติคือ

มิติที่ ๑ การเข้ากลุ่ม (Inclusion) เป็นมิติการเข้า – ออก (In-Out) หมายถึง ขอบเขตการติดต่อของมนุษย์ บางคนชอบการเข้ากลุ่มมาก ชอบที่จะไปงานเลี้ยงต่างๆ และทำสิ่งต่างๆร่วมกับกลุ่ม ชอบที่จะเป็นผู้เริ่มต้นการสนทนากับคนแปลกหน้าก่อน ในขณะที่บางคนชอบที่จะอยู่คนเดียว ชอบความเป็นส่วนตัว และหลีกเลี่ยงงานต่างๆ ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ตั้งแต่ระดับ Over Social (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์ เมื่ออยู่ตามลำพัง) จนถึง Under Social (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์ เมื่อมีบุคคลอื่นปรากฏอยู่ด้วย)

^{๔๔}Gay, 1981, อังโน มณี ดีประสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล อัตมโนทัศน์ สัมพันธภาพเชิงช่วยเหลือของพยาบาลประจำการกับความสามารถในการตัดสินใจทางการพยาบาล ภูเขินของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข”, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๔๕}ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, *จิตวิทยาอุตสาหกรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

^{๔๖}Schultz, William C, *FIRO: A three diminution theory of Interpersonal Behavior*, (New York: Rinihart, 1966), p 59.

มิติที่ ๒ การควบคุม (Control) เป็นมิติของการอยู่เหนือกว่าหรืออยู่ใต้กว่า (Top-Bottom) หมายถึง ขอบเขตของอำนาจการควบคุมและมีอิทธิพล บางคนมีความสุขเมื่อเขาได้รับมอบหมายให้ดูแลบุคคลอื่น ชอบที่จะเป็นเจ้านาย เป็นผู้ให้คำสั่งหรือเป็นผู้ทำการตัดสินใจสำหรับตนเองและผู้อื่น แต่บางคนชอบที่จะไม่ต้องควบคุมหรืออยู่เหนือบุคคลอื่น พอใจที่จะไม่เคยบอกให้ใครทำอะไรและพยายามค้นหาสภาพที่จะไม่ต้องรับผิดชอบอะไร มนุษย์มีความแตกต่างกันในความปรารถนาที่จะควบคุมบุคคลอื่น หรือเป็นอิสระจากการควบคุมบุคคลอื่นตั้งแต่ Autocratic (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์เมื่อไม่ได้เป็นผู้ควบคุม) จนถึง Abdicratic (สภาพที่บุคคลรู้สึกเป็นทุกข์ขณะที่ควบคุมบุคคลอื่น)

มิติที่ ๓ ความรักใคร่ผูกพัน (Affection) เดิมซูทส์ใช้คำว่า “Affection” ซึ่งแสดงถึงมิติของการอยู่ใกล้ – ไกล (Near-Far) หมายถึง ขอบเขตของการใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่น แต่จากประสบการณ์ที่ผ่านมาหลายที การใช้แบบวัดไฟโร-ปี แสดงให้เห็นว่าการใช้คำว่า Affection ทำให้ผู้ตอบสับสนแยกไม่ออกระหว่างความชอบพอที่เป็นความรู้สึกและความชอบที่เป็นพฤติกรรม ดังนั้น ซูทส์ จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า “Openness” แทนความเปิดเผย (Openness) เป็นมิติของการเปิด – ปิด (Open-Close) หมายถึง ขอบเขตของการเปิดเผยของมนุษย์ บางคนได้รับความพอใจจากการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเขาสามารถพูดคุยเกี่ยวกับความรู้สึกของเขา ความลับและความคิดภายในตัวเขา ชอบที่จะมีคนที่เขาไว้วางใจได้หนึ่งหรือสองคนหรือมากกว่านั้นแต่บางคนพอใจกับการหลีกเลี่ยงจากการเปิดเผยกับบุคคลอื่นและค่อนข้างที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นให้อยู่ในระดับที่คุ้นเคยมากกว่าระดับการเป็นเพื่อนสนิท

ส่วนความต้องการระหว่างบุคคลในระดับความรู้สึกประกอบด้วย ๓ มิติ คือ

มิติที่ ๑ ความสำคัญ (Significance) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่รู้สึกว่าตนเองนั้นมีความสำคัญกับบุคคลอื่นและรู้สึกว่าบุคคลอื่นนั้นมีความสำคัญ มีความหมายกับตนเอง

มิติที่ ๒ ความสามารถ (Competence) เป็นความรู้สึกถึงความสามารถของบุคคล เมื่อความสามารถคือการตัดสินใจในสิ่งต่างๆ หรือแก้ปัญหาต่างๆด้วยความสามารถของตนเอง

มิติที่ ๓ ความน่าคบ (Likability) เป็นความรู้สึกน่าคบกับบุคคลอื่น บุคคลส่วนมากอาจจะมีความสามารถ มีความสำคัญแต่ไม่น่าคบ เช่น อาชญากรที่ประสบความสำเร็จ หรือจอมเผด็จการผู้กดขี่

นอกจากนี้ ซูทส์ ยังได้แบ่งความเข้ากันได้ของบุคคล (Compatibility) ออกเป็น ๒ ชนิด คือ

๑. Atmosphere Compatibility เป็นความเข้ากันได้ของบุคคลซึ่งเกิดจากความต้องการที่เหมือนกัน เช่น ชอบสังคมเหมือนกัน

๒. Role Compatibility เป็นความเข้ากันได้ของบุคคลซึ่งเกิดจากความต้องการที่ต่างกันหรือตรงกันข้ามกัน เช่น บุคคลที่ต้องการควบคุมบุคคลอื่น จะเข้ากันได้กับบุคคลที่ต้องการให้บุคคลอื่นควบคุมตนเอง

ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของซัลลิแวน ซึ่ง ฮอลล์ และลินเซย์ (Hall and Lindzey) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลโดยมีความเห็นว่า พฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์เป็นผลมาจาก สัมพันธภาพระหว่างบุคคล บุคคลไม่สามารถแยกความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้เลยนับตั้งแต่เกิดมนุษย์นั้นเป็นผลผลิตของการมีความสัมพันธ์กันทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาเป็นเครื่องบ่งชี้ความต้องการของบุคคล และบอกทิศทางของการเจริญเติบโต^{๔๗}

๑. ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีความเชื่อว่ามนุษย์มีความต้องการพื้นฐาน ๒ ประการ คือ

๑.๑ ความต้องการความพึงพอใจ (Satisfaction) เป็นความต้องการทางสรีระวิทยา เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ

๑.๒ ความต้องการความมั่นคง (Security) เป็นความต้องการด้านจิตสังคมนวมถึงความสุขสบายใจ การมีความคิดและค่านิยมที่อยู่มนกรอบกับการยอมรับของสังคม สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยที่บุคคลจะได้รับความอบอุ่นใจเพราะมีเพื่อน ซึ่งเพื่อนในที่นี้ หมายถึง ผู้หนึ่งผู้ใดที่บุคคลนั้นสนิทสนมพอที่จะยอมรับทุกซักร้อนได้ ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเดียวกันหรือไม่ก็ตาม บุคคลที่มีเพื่อนแม้หนึ่งคนย่อมไม่เป็นโรคจิต ประสาท

๒. โครงสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งซัลลิแวนได้อธิบายว่า โครงสร้างบุคลิกภาพมีหลากหลายเป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสามารถแบ่งได้ ๓ ประการ คือ^{๔๘}

๒.๑ กระบวนการปรับเปลี่ยนพลังงาน (Dynamism) คือ พฤติกรรมที่เป็นความเคยชินในด้านความสัมพันธ์กับคนอื่น เช่น ชอบรับใช้ช่วยเหลือบุคคล ชอบเอาเปรียบ ชอบปิ่นเพื่อให้ใครๆ เห็นอกเห็นใจ ฯลฯ ศูนย์กลางของกระบวนการปรับเปลี่ยนพลังงาน คือ ระบบตัวตน (Self-System) เป็นกระบวนการที่พัฒนามาจากวิธีการป้องกันตนเอง เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้อื่นดำเนินไปอย่างราบรื่น

๒.๒ กระบวนการสร้างสร้างภาพบุคคล (Personification) คือ มโนภาพที่บุคคลวาดเป็นภาพตัวเอง เป็นภาพคนอื่นที่มีสัมพันธภาพกับตน โดยจะมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับความรู้สึก เจตคติและความคิดที่บุคคลมีขึ้นเนื่องจากได้รับประสบการณ์ทางด้านความพึงพอใจและความวิตกกังวล และจะมีความเกี่ยวข้องับประสบการณ์ของบุคคลที่เคยได้รับจากบุคคลอ้างอิง และสร้างภาพบุคคลตามประสบการณ์ที่ได้รับได้ผลิต อันจะทำให้บุคคลมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุคคลอื่น นั่นก็คือบุคคลสามารถที่จะประเมินตนได้ ดังนั้นภาพก็จะเกิดขึ้น

^{๔๗}Hall and Lindzey, 1963, อ้างใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น = Introduction to Behavior Modification, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมการแต่งตั้งราชทนายมหาวิทยาลัย ๒๕๓๐), หน้า ๕๕-๕๗.

^{๔๘} ศรีเรือน แก้วกังวาน, ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๔๗.), หน้า ๖๖.

๒.๓ กระบวนการคิด (Cognitive Process) ซัลลิแวนเชื่อว่า กระบวนการคิดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งมี ๓ ลักษณะใหญ่ๆ

๒.๓.๑ ประสบการณ์โปรโตแทกซิก (Prototaxic) เป็นประสบการณ์ที่ยังมิได้พัฒนาปรับปรุง เป็นความคิดระดับทารกเกี่ยวกับการรับรู้ทางด้านประสาทสัมผัส ความรู้สึก ซึ่งเกิดขึ้นทันทีทันใดโดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและในที่สุดบุคคลไม่สามารถรำลึกได้อีก

๒.๓.๒ ประสบการณ์พาราแทกซิก (Parataxic) เป็นประสบการณ์ที่ต่อเนื่องจากประสบการณ์โปรโตแทกซิก บุคคลเริ่มเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อมให้มีความสัมพันธ์เป็นประสบการณ์ได้แยกได้ว่าสิ่งใดคือตนเอง สิ่งใดไม่ใช่ตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะเข้าใจสัมพันธ์ภาพระหว่างสิ่งต่างๆ

๒.๓.๓ ประสบการณ์ซินแทกซิก (Syntactic) เป็นประสบการณ์ขั้นสูงสุด บุคคลเริ่มเรียนรู้ติดต่อโดยใช้ภาษา คำพูด สัญลักษณ์ มีผลให้บุคคลสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้อย่างมั่นคง

สรุปได้ว่า ซัลลิแวน (Friberg) เน้นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในสังคม เพราะจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลมีพฤติกรรมเกิดขึ้นเขาเน้นความมั่นคงและสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ดี เพื่อสภาพจิตสังคมสมบูรณ์ การมีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ไม่ดีจะก่อให้เกิดปัญหามากมาย อันเป็นผลมาจากขาดความพึงพอใจ^{๔๔}

นอกจากทฤษฎีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของไฟโรและซัลลิแวนแล้ว ยังมีทฤษฎีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของเพปเปลว ที่มีความเห็นสอดคล้องกันโดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่งที่เน้นในเรื่องบุคคลที่มี ความเชื่อว่า บุคคลแต่ละคนประกอบด้วยลักษณะและความต้องการทางเคมีสรีระวิทยา และด้านสัมพันธ์ภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการมีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลนี้มีพื้นฐานของการพัฒนาของบุคลิกภาพตั้งแต่วัยทารกตลอดจนช่วงชีวิต พัฒนาการนี้เป็นไปเพื่อให้ชีวิตที่มีความสุขและมีประโยชน์ บุคคลทุกคนมีความต้องการเฉพาะตน เมื่อความต้องการไม่ได้รับการตอบสนอง เป็นผลให้เกิดความไม่พอใจ ความคับข้องใจ เครียดและกังวล ความรู้สึกเหล่านี้เกี่ยวข้องกับระดับของความปรารถนาที่แต่ละบุคคลได้ตั้งไว้ และเมื่อนั้นบุคคลจะต้องจัดการกับความรู้สึกที่เกิดขึ้น และรู้สึกมั่นคงมากขึ้น

๒.๓.๕ การสร้างสัมพันธ์ภาพ

การสร้างสัมพันธ์ภาพนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เริ่มมาตั้งแต่แรกเกิดจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต บุคคลจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวด้านต่างๆของชีวิตส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับด้านสัมพันธ์ภาพ บางคนแม้จะมีความรู้ดีแต่มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม

^{๔๔}Friberg, 1983, อ้างใน มณี ดิประสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล อัตมโนทัศน์ สัมพันธ์ภาพเชิงช่วยเหลือของพยาบาลประจำการกับความสามารถในการตัดสินใจทางการพยาบาล ฉุกฉุคของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข”, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๑), หน้า ๔๘.

ก่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ไม่ดีต่อกัน ทำให้มีปัญหาในการดำรงชีวิต เกิดความอึดอัด ไม่สบายใจ ขาดความมั่นใจ จึงหลบหลีกจากสังคมหรือประกับความล้มเหลวในชีวิตได้^{๕๐}

ในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีนั้น ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจตนเอง และปรับปรุงในข้อบกพร่องของตนเองก่อน ในการเรียนรู้ที่จะมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ตน” หรือ “ตนเอง” เสียก่อน ซึ่ง คมเพชร ฉัตรศุภกุล ได้แบ่ง “ตน” ออกเป็น ๓ ประเภท^{๕๑} ดังนี้

๑. ตนตามอุดมคติ (Idea Self) หมายถึง ตนที่เราอยากจะเป็น

๒. ตนที่ตนเองรับรู้และคนอื่นรับรู้ (Perceived Self) มี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๒.๑ ตนที่ตนเองรับรู้ หมายถึง การที่เรามองตนเองว่าเป็นอย่างไร เช่น เรามองว่าตัวเองเก่ง ดี รวย เป็นต้น

๒.๒ ตนที่คนอื่นรับรู้ หมายถึง การที่คนอื่นมองเราว่าเรามีลักษณะอย่างไร เช่น เป็นคนไม่สุภาพ ไม่เป็นมิตร เป็นต้น

๓. ตนที่เป็นจริง (Real Self) หมายถึง สภาพที่แท้จริงของบุคคล บางครั้งบุคคลบางคนไม่สามารถรู้จักตนเองได้ดี จึงแสดงพฤติกรรมออกไปไม่เหมาะสม เช่น บางคนชอบร้องเพลงทั้งๆที่ร้องเพลงไม่เพราะเลย

Johnson ได้เสนอแนะวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันไว้ดังนี้^{๕๒} คือ

๑. การรู้จักและไว้วางใจกัน ซึ่งจะเกิดได้จากการเปิดเผยตนเอง ได้แก่ การเปิดเผยว่าเรามีความรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่ได้กระทำลงไป การตระหนักรู้ในตนเอง ได้แก่ รู้ เข้าใจ และยอมรับในความรู้สึก ความคิด ความสามารถ และการกระทำของตนเอง การยอมรับตนเอง ได้แก่ พอใจและยอมรับลักษณะต่างๆของตนเอง

๒. การสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา ได้แก่ บอกความคิด ความรู้สึกของเราให้ผู้อื่นทราบอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา

๓. การยอมรับและสนับสนุนกัน ได้แก่ ช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นมีปัญหา หรือประสบภาวะวิกฤติ

^{๕๐}ศิริรัตน์ ผุดผ่อง, “ผลการฝึกสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนตามรูปแบบของจอยซ์และคณะของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๒ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์”, **ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

^{๕๑}คมเพชร ฉัตรศุภกุล, **ทฤษฎีการให้คำปรึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

^{๕๒}Johnson, David W., **Reaching Out: Interpersonal Effectiveness and Self – Actualization**, 3rd ed., (New York: Prentice – Hall, 1986), p 7– 9.

การรู้จักแก้ปัญหาและจัดการความขัดแย้ง จะช่วยให้บุคคลมีความใกล้ชิด และสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น

๒.๒.๑.๖ หลักพื้นฐานในการสร้างสัมพันธภาพ

ความสามารถที่จะช่วยให้ผู้อื่นยอมรับเป็นเพื่อนนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะทางสังคมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่ง โคลแมนและแฮมเมอร์ (Coleman and Hammer) ได้กล่าวถึงพื้นฐานในการสร้างสัมพันธภาพ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญได้แก่^{๕๓}

๑. การมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สัมพันธภาพใดก็ตามจะยั่งยืน ก็ต่อเมื่อสัมพันธภาพนั้นสนองความต้องการของบุคคลทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเพื่อความรัก การเป็นที่ยอมรับทางสังคม ความรู้สึกมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี เป็นต้น ถ้าไม่สนองความต้องการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สัมพันธภาพก็ไม่อาจคงอยู่ได้ ดังนั้น การมีวัตถุประสงค์และความต้องการร่วมกัน จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น

๒. การเคารพในสิทธิและความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล

สัมพันธภาพที่ใกล้ชิดอาจแตกร้าวได้ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งล่วงล้ำสิทธิและไม่ยอมรับให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นตัวของตัวเอง คนที่เคยสนิทกันอาจเลิกคบกันได้ การปฏิบัติต่อกันแบบประชาธิปไตยด้วยความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกัน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องยอมรับและเห็นด้วยกับความคิด หรือความเชื่อของเขา

๓. โครงสร้างและแบบแผนของสัมพันธภาพ

สัมพันธภาพทางสังคมทั่วไป มักมีโครงสร้างและลักษณะการติดต่อสื่อสารที่สอดคล้องกัน เช่น สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน สัมพันธภาพระหว่างเพื่อนกับเพื่อน บิดามารดากับบุตร เป็นต้น โครงสร้างและแบบแผนการติดต่อสื่อสารและขึ้นอยู่กับผู้อื่นที่อยู่ในสัมพันธภาพนั้นเป็นรายๆไป ส่วนใหญ่การพัฒนาขึ้นอยู่กับขอบเขตที่สร้างความพึงพอใจให้ทั้งสองฝ่าย สัมพันธภาพจะยาวนานหรือไม่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่ทั้งสองฝ่ายได้รับ

๔. องค์ประกอบของการติดต่อสื่อสาร

องค์ประกอบในการติดต่อสื่อสารซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ได้แก่

๔.๑ การมีภูมิหลัง และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เช่น ผู้มีระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจเดียวกัน มักมีภาษาที่ติดต่อสื่อสารความหมายในระดับเดียวกัน

^{๕๓}สุภาพพรรณ โคตรจรัส, จิตวิทยาในการดำรงชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๘๗.

๔.๒ การเลือกรับรู้โดยให้ความสนใจเฉพาะข้อความบางตอน ทำให้ไม่ได้รับข้อเท็จจริงทั้งหมด ซึ่งทำให้การตีความผิดพลาดได้

๔.๓ อารมณ์ และความรู้สึกในขณะที่มีการรับรู้ปัจจัยในสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะป็นเหตุการณ์หรือบุคคลที่ก่อให้เกิดอารมณ์ต่างๆ เช่น ความมั่นใจ ความกลัว หรือ ความโกรธ เป็นต้น อาจทำให้เกิดการรับรู้และการตีความหมายที่ผิดพลาดได้

๕. การรู้จักตนเอง และสิ่งแวดล้อมอย่างกระจ่าง

๕.๑ การรับรู้ตนเองตามความเป็นจริง ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับตนเอง

๕.๒ การรับรู้ผู้อื่นได้ตรงความเป็นจริงยอมนำไปสู่การยอมรับในตัวจริงของผู้อื่น

๕.๓ การรับรู้ได้ตรงความเป็นจริง ซึ่งสัมพันธ์ภาพจะยืดยาวได้ ถ้าสนองความต้องการและก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกันทั้งสองฝ่าย ดังนั้น จึงต้องพยายามขจัดปัญหาในการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้น

๖. การห่วงใยในสวัสดิการของผู้อื่น

อาจแสดงออกโดยการพูดหรือการกระทำ อาจพูดปลอบใจ แสดงความห่วงใย หรือให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้อื่นประสบความยุ่งยากลำบากใจหรือแสดงความซาบซึ้ง แสดงความขอบคุณในคุณความดีที่ผู้อื่นได้แสดงต่อตน แสดงความชื่นชมในความดีที่ผู้อื่นมี ย่อมเป็นการเสริมแรงคุณลักษณะเช่นนั้น และช่วยสร้างเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

๗. การซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น

การเป็นตัวของตัวเองและซื่อสัตย์ต่อความคิดเห็นและความเชื่อของตนเองนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญบุคคลไม่ควรหลีกเลี่ยงที่จะพูดความจริงเพียงเพราะไม่กล้าเผชิญความขัดแย้ง และควรมีความเชื่อด้วยว่าผู้อื่นก็ย่อมจะกล้าเผชิญความจริง และหาทางแก้ไขปัญหาได้ในทางสร้างสรรค์อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงที่พูดต้องแสดงให้เห็นความเคารพในความเป็นตัวของตัวเองของผู้อื่น คำนึงถึงความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น พร้อมทั้งแสดงความห่วงใย เป็นมิตรอย่างจริงใจด้วยความหวังดีจึงเป็นความจริงที่นุ่มนวลไม่ก้าวร้าว

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พื้นฐานในการสร้างสัมพันธ์ภาพนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้บุคคลเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พฤติกรรมและการแสดงออกของแต่ละบุคคลจะทำให้สามารถรับรู้สิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ได้ การรับรู้และการตีความถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นที่ถูกต้องและตรงตามความเป็นจริง รับรู้ตนเองและผู้อื่นตามสภาพความเป็นจริง รวมทั้งการแสดงออกด้วยความจริงใจ ความห่วงใย การรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น จะทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลแน่นแฟ้นและยืนยาวขึ้นได้

๒.๓.๗ ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล

ชไนเดอร์ (Schneider) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลไว้ ดังนี้^{๕๔}

๑. ความพอใจร่วมมือ (Mutuality) หมายถึง การที่บุคคลคบหาสมาคมกันนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้สึกและความพอใจของทั้งสองฝ่ายเป็นเบื้องต้น ต่างฝ่ายพอใจคบหาสมาคม ถ้าต่างฝ่ายต่างไม่พอใจที่จะคบหาสมาคมต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็จะไม่ยืดยาวต่อไป อาจจะเป็นการรู้จักกันอย่างผิวเผินเท่านั้น

๒. การรู้จักละไว้วางใจกัน (Knowledge and Trust) เมื่อบุคคลพอใจที่จะคบหาสมาคมกันแล้ว ก็ต้องทำความรู้จักกันต้องศึกษารายละเอียดและประวัติส่วนตัวของฝ่ายตรงข้าม หาโอกาสสนทนากัน แล้ววิเคราะห์ดูว่า บุคคลนั้นมีทัศนคติหรือรสนิยมแบบเดียวกับตนหรือไม่ การที่จะให้ผู้อื่นไว้วางใจตนเองนั้น บางคนจะใช้วิธีเปิดเผยตนเอง แสดงความบริสุทธิ์ใจเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามรู้จักคุ้นเคยหรือไว้วางใจรวดเร็วขึ้น ซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่จะช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจ สนิทสนมกันเป็นอย่างดี

๓. ปทัสถานส่วนบุคคล (Personal Norms) สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ได้แก่ ปทัสถานส่วนบุคคลที่แต่ละบุคคลยึดมั่นและแสดงออกอันมีผลกระทบต่อผู้อื่น เช่น การแสดงกิจกรรมารยาท ความประพฤติส่วนตัว อุปนิสัยใจคอ และบุคลิกภาพของบุคคลนั้น เป็นต้น ถ้าบุคคลมีปทัสถานส่วนบุคคลดี ก็เป็นเสน่ห์ของบุคคลนั้น ทำให้บุคคลนั้นเป็นที่รักใคร่และชื่นชอบของบุคคลอื่น อันจะเป็นปัจจัยในการสร้างสัมพันธภาพหรือมิตรภาพที่ดีต่อกันได้

๔. การลงทุนส่วนตัว (Self Investment) เมื่อบุคคลเข้าไปมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นใดก็ตาม บุคคลอาจจะได้กำไรหรือขาดทุน กำไรในที่นี้หมายถึง ความพอใจ ความสำเร็จ ความร่าเริงและความสุขใจ ส่วนขาดทุน หมายถึง ความไม่สบายใจ ความทุกข์ใจ ความอับอายและความกระวนกระวายใจ ดังนั้น การที่บุคคลจะคบกับใครนั้น แต่ละบุคคลจะต้องพิจารณาถึงกำไรและขาดทุนไว้ในใจและยอมลงทุนโดยเสียบางส่วนเพื่อแลกกับบางอย่างที่พอใจ

คาร์คัฟ และเบเร็นสัน (Carkhuff and Berenson) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลไว้ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์แบบเปิด หมายถึง การเปิดเผยความรู้สึก เต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างเปิดเผยเพื่อความเข้าใจอันดี และก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่มั่นคง

๒. มีความรู้สึกร่วม หมายถึง สามารถมีความเข้าใจบุคคลอื่น รับรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น

๓. เคารพและยอมรับในบุคคลอื่น หมายถึง ยอมรับบุคคลอื่นโดยไม่ตัดใจว่าถูกหรือผิด ไม่ประเมินบุคคลอื่น เคารพในบุคคลอื่นว่า รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น

^{๕๔}Schneider, 1976, อ้างใน สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒.

๔. การยอมรับโดยไม่ต้องเห็นด้วย หมายถึง การเป็นผู้ฟังที่ดีที่จะพยายามทำความเข้าใจโดยไม่ประเมินบุคคลอื่น แต่ให้ความสนใจในบุคคลอื่น^{๕๕}

นอกจากนี้ ในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ไม่มีใครที่จะเป็น “ผู้รับ” หรือ “ผู้ให้” อยู่ฝ่ายเดียวได้ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นพฤติกรรมสังคมที่จะต้องมีการตอบสนองกันอยู่ตลอดเวลา พฤติกรรมสังคมนี้ เป็นศิลปะที่เรียนรู้ได้ แต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับพื้นฐานอันละเอียดอ่อนในจิตใจของแต่ละบุคคลบางตนสามารถรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นได้ไว และสามารถ “ให้” สิ่งๆ นั้นที่ต้องการได้ถูกต้อง ผลที่เกิดขึ้นคือ ความพอใจอันนำไปสู่ไม่ตรีจิตและมิตรภาพ แต่บางคนพื้นฐานทางจิตใจยังไม่ละเอียดอ่อนนัก จึงไม่สามารถอ่านความรู้สึกหรือความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่งได้ การตอบสนอง จึงอาจจะไม่ถูกต้อง ผลที่เกิดขึ้นนั้นก็คือ ความไม่พึงพอใจซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้ง นอกจากนี้ปัจจัยที่แฝงอยู่เป็นเครื่องส่งเสริมให้มิตรภาพดำเนินไปอย่างราบรื่นคือ ความจริงใจที่เกิดขึ้นทั้งฝ่ายผู้ให้และผู้รับ^{๕๖}

จากปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาตนเองเกี่ยวกับสัมพันธภาพซึ่งบุคคลจะต้องเปิดเผยความรู้สึกของตนเองและรับรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นของบุคคลอื่นด้วย เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับตนเองและผู้อื่น มีความไว้วางใจกัน เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

๒.๓.๘ การพัฒนาสัมพันธภาพ

แซสส์ (Sasse) กล่าวว่า สัมพันธภาพกับผู้อื่นมิได้เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติสัมพันธภาพจะเจริญหรือมีความมั่นคง ขึ้นอยู่กับบุคคลและความสัมพันธ์ของบุคคล ดังนั้น การสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นจึงเป็นพื้นฐานของกระบวนการพัฒนาความรู้สึกและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล^{๕๗}

การพัฒนาสัมพันธภาพประกอบด้วย

๑. การสร้างสายสัมพันธ์ เป็นความรู้สึกที่ทำให้บุคคลอื่นสบายใจ การสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ในครั้งต่อไป ขณะที่พัฒนาสายสัมพันธ์ บุคคลจะรู้สึกสบายใจ ไม่ป้องกันตนเอง แต่จะเปิดเผยตนเองและเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองมากขึ้น

๒. การเล่าเกี่ยวกับตนเอง เมื่อบุคคลมีสายสัมพันธ์ต่อกัน บุคคลมักชอบเล่าถึงความรู้สึกประสบการณ์ และทัศนคติของตนเอง ทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

^{๕๕}Carkhuff, R.R. and Berenson, B.G., *Beyond Counseling and Therapy*, 2nd ed., (New York: Holl, Printchart and Winston, 1977), pp. 203–207.

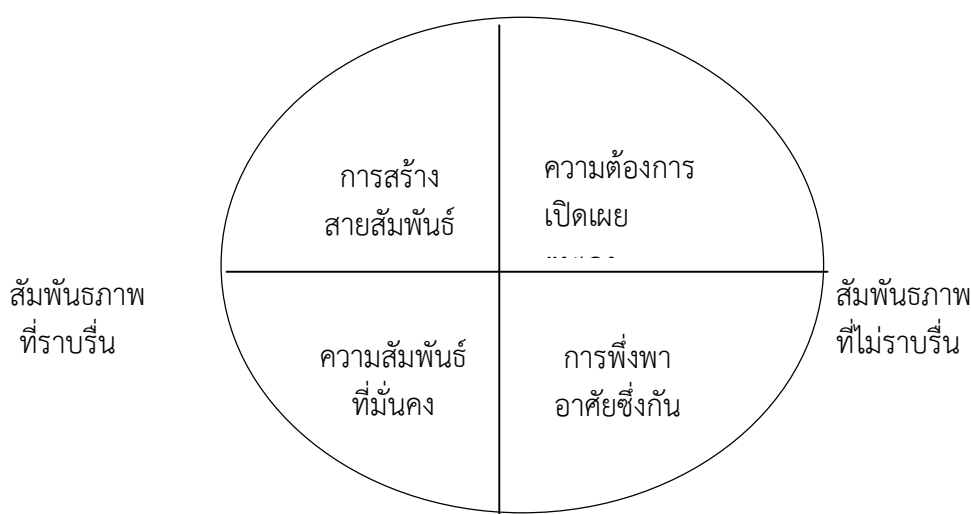
^{๕๖}กิตติยวดี บุญเชื้อ, การให้และรับความร่วมมือ ในกลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: บุรพาศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๑๒-๑๑๔.

^{๕๗}Sasse, 1975, อ้างใน วิมล หนองพงษ์, “ผลของกิจกรรมกลุ่ม ที่มีต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนนงคราญ อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครนายก”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๘), หน้า ๒๘.

๓. การรู้จักพึ่งพาซึ่งกันและกัน บุคคลจะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันทราบว่าผู้อื่นชอบอะไร ไม่ชอบอะไร เพื่อจำได้ตอบสนองได้ถูกต้อง และทราบว่าจะช่วยเหลือกันได้อย่างไร

๔. ความต้องการสัมพันธ์ที่มั่นคง บุคคลจะเริ่มมีการเคารพซึ่งกันและกัน มีความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น และมีความรักในสัมพันธ์ภาพที่เกิดขึ้นเพื่อให้สัมพันธ์ภาพนั้นมั่นคงต่อไป

แซสส์ ยังกล่าวอีกว่า การพัฒนาทั้งสี่ขั้นเปรียบเหมือนซี่ล้อรวมทั้งหมดคือวงล้อ โดยสามารถหมุนไปเรื่อยๆ เป็นความสัมพันธ์ที่มั่นคง แต่ถ้าวางสายสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะการโต้เถียง เอาชนะกันในบรรยากาศที่ไม่ดี จะทำให้บุคคลเริ่มลดการเปิดเผยตนเอง และการสร้างสายสัมพันธ์จะลดลง การพบปะน้อยลง เปรียบเหมือนวงล้อที่หมุนไปข้างหลังดังแผนภูมิที่ ๒.๓

แผนภูมิที่ ๒.๔ การพัฒนาสัมพันธ์ภาพทั้ง ๔ ขั้น

นอกจากนี้ แซสส์ (Sasse) ยังกล่าวว่าการสร้างความคุ้นเคยเป็นสิ่งสำคัญซึ่งเปรียบเสมือนบันไดที่บุคคลต้องก้าวไปที่ละขั้นดังนี้^{๕๘}

๑. ความใกล้ชิดทางปัญญา เมื่อบุคคลมาพบกันจะเริ่มความสัมพันธ์ด้วยคำพูดและความคิด เช่น การพูดคุยเกี่ยวกับภาพยนตร์ ความเป็นไปของสังคม เป็นต้น ในขั้นนี้ต่างก็รักษาความรู้สึที่แท้จริงในบางเรื่องของตนไว้และไม่แสดงออกเกินไป

๒. ความใกล้ชิดทางร่างกาย บุคคลที่มาถึงขั้นนี้จะมีความสนิทสนมกันมากขึ้น มีการสัมผัสกัน เช่น การจับมือ การแตะไหล่ การโอบกอด เป็นต้น

๓. ความใกล้ชิดทางอารมณ์ บุคคลที่มาถึงขั้นนี้จะมีความสนิทสนมกันมากขึ้นได้อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง ไม่ปกป้องตนเอง บุคคลจะสามารถเข้าใจ มีความรักและสนับสุนซึ่งกันและกัน

^{๕๘}Sasse, 1975, อ้างใน อาจารย์ ช่างประดับ, “องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อนของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โรงเรียนอินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี”, ปรินญาณานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้สึกหรือความคิดส่วนตัวเนื่องด้วยความต้องการของแต่ละบุคคลนั้นมีความคิด และความสามารถทางปัญญา ส่วนบางคนอาจมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพราะมีความใกล้ชิดทางอารมณ์ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในขณะที่สัมพันธ์ภาพกำลังพัฒนานั้น สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาร่วมสัมพันธ์ภาพ คือ ลักษณะของบุคคลได้แก่

๓.๑ ความไว้วางใจ ความสามารถในการไว้วางใจผู้อื่น เป็นการแสดงถึงความเชื่อมั่นว่าจะไม่มีใครปฏิเสธ หรือทำให้เราเสียความรู้สึก ความไว้วางใจในที่นี้ หมายถึงการที่เราคาดหวังว่าบุคคลอื่นจะให้การยอมรับและสนับสนุน ความไว้วางใจจะเริ่มระหว่างสองระยะแรกของวงล้อสัมพันธ์ภาพ กล่าวคือ ขณะสร้างสายสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความรู้สึก ความไว้วางใจ จะมีส่วนสำคัญและเป็นตัวชี้ว่า วงล้อสัมพันธ์ภาพจะเดินไปทางใด

๓.๒ ความรักหรือความชอบ ความต้องการความรักความพอใจจะเป็นสิ่งสำคัญของสัมพันธ์ภาพโดยเฉพาะจำนวนและปริมาณของความรักในสัมพันธ์ภาพเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยในการพัฒนา แต่ไม่จำเป็นว่าสัมพันธ์ภาพที่จะเกิดขึ้นจะต้องมีความรัก เช่นสัมพันธ์ภาพในทางธุรกิจ

๓.๓ พลังหรืออำนาจ เป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล หลังหรืออำนาจจะเห็นได้ชัดในบางสัมพันธ์ภาพ เช่น พ่อแม่มีอำนาจลงโทษลูก ตำรวจมีอำนาจยึดใบขับขี่ เป็นต้น พลังหรืออำนาจมิ ได้มีเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดังตัวอย่าง ลูกก็มีพลังอำนาจที่จะแสดงออกได้หลายทาง เช่น ปัสสาวะรดที่นอน เป็นต้น หลังหรืออำนาจมักเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ อายุ การศึกษา การเงิน เพศ ทักษะหรือความสามารถ บุคลิกภาพ แต่พลังหรืออำนาจมักจะเป็นที่มาของความขัดแย้ง บางคนมีความต้องการอำนาจและมีความสุขมากที่ได้ใช้อำนาจ แต่บางคนต้องการเพียงเล็กน้อย บุคคลที่ต่อสู้เพื่ออำนาจจะมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นได้ไม่ยั่งยืน

๒.๓.๔ คุณภาพของสัมพันธ์ภาพ

ซิคเกอร์ริง (Chickering) กล่าวว่า คุณภาพของสัมพันธ์ภาพ หมายถึง ความรู้สึกจากการพึ่งตนเองหรือพึ่งบุคคลอื่นไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้แก่ การไว้วางใจ การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ตลอดจนการให้และการรับ บุคคลจะมีความสัมพันธ์สนิทสนมกันได้จะต้องมีพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดขึ้นก่อน ความไว้วางใจจะทำให้บุคคลเกิดความอบอุ่นใจ กล้าแสดงความคิดเห็นช่วยเหลือเอาใจใส่ซึ่งกันและกันการมีความไว้วางใจจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นตอนไม่ใช่ไปสู่จุดสูงสุดเลยภายในครั้งเดียว ความไว้วางใจจะถูกสร้างขึ้น ถ้าบุคคลมีความรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนและได้รับการยอมรับ มีการเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดความไว้วางใจกันมากขึ้น^{๕๙}

นอกจากนี้สัมพันธ์ภาพที่บุคคลมีการเปิดเผยตนเองจะทำให้เกิดความไว้วางใจ มั่นใจในตัวบุคคลนั้น การไว้วางใจจะเกิดจากการยอมรับคนอื่นและมีการติดต่อกันอย่างเปิดเผย มีการช่วยเหลือ

^{๕๙}Chickering, S.W., *Education and Identity*, (Sanfrancisco: Jossey Bass, 1993), p. 90.

กันเท่าที่จะทำได้ หากบุคคลมีการเปิดเผยตนเองแต่ไม่รู้สึกรับบุคคลอื่น ความไว้วางใจก็จะไม่เกิดขึ้น และไม่เกิดการเปิดเผยตนเองอีกต่อไป^{๖๐}

สำหรับบุคคลที่ให้ความสำคัญกับการวิพากษ์วิจารณ์มากเกินไป จะเป็นบุคคลที่ไม่มีความไว้วางใจ และชอบตำหนิติเตียนบุคคลอื่น ถ้าบุคคลเรียนรู้ที่จะไว้วางใจบุคคลอื่น จะทำให้บุคคลนั้นไม่มองว่าตนเองอยู่เหนือกว่าหรือต่ำกว่าบุคคลอื่น แต่จะนับถือบุคคลว่าเป็นบุคคลหนึ่งหรือเป็นเพื่อน มิใช่ศัตรูหรือคู่แข่ง บุคคลจะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นมนุษย์มากกว่าวัตถุ^{๖๑}

ส่วนการให้การช่วยเหลือสนับสนุน เป็นการให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น แต่ขณะเดียวกันต้องไม่เป็นการทำร้ายตนเอง หรือมีลักษณะที่สนองตอบความต้องการของบุคคลอื่นเสมอ พยายามที่จะทำอะไรเพื่อบุคคลอื่นแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นรู้สึกเหนื่อยอ่อนทั้งกายและใจกลายเป็นบุคคลที่ห่างเหินกับตนเอง แต่ถ้าเราเป็นตัวของตัวเองและรู้วิธีการสร้างความสมดุลระหว่างความต้องการของตนเองและบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าเราจะช่วยเหลือบุคคลอื่นในยามที่บุคคลนั้นมีปัญหา แต่เราก็จะไม่แก้ปัญหแทนบุคคลนั้นทั้งหมดทุกอย่าง เพราะเรามีความเชื่อมั่นว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะรับผิดชอบตนเองได้^{๖๒}

จากคุณภาพของสัมพันธภาพดังกล่าว สรุปได้ว่า คุณภาพของสัมพันธภาพจะเกิดขึ้นได้ต้องเริ่ม จากการไว้วางใจอันจะทำให้เกิดความอบอุ่นใจ กล้าแสดงความคิดเห็น และนำไปสู่การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ซึ่งความไว้วางใจนั้นจะถูกสร้างขึ้นได้โดยบุคคลควรได้รับการสนับสนุนและยอมรับจากการเปิดเผยตนเอง อีกทั้งไม่ควรให้ความสำคัญกับการวิพากษ์วิจารณ์มากเกินไป มีการแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่ก็เชื่อมั่นในความสามารถของผู้อื่นที่จะรับผิดชอบตนเองได้ด้วย ทั้งสองฝ่ายควรเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ จึงจะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีต่อไป^{๖๓}

^{๖๐} Johnson. David W, *Reaching Out: Interpersonal Effectiveness and Self – Actualization*, 3rd ed., (New York: Prentice – Hall, 1986), pp. 43–46.

^{๖๑}ชูชัย สมितिไกร, “ผลของประสบการณ์กลุ่มฝึกมนุษยสัมพันธ์ที่มีต่อทัศนคติส่วนบุคคลตามการรับรู้ของผู้รับการฝึก”, (เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐), หน้า ๘๗-๘๘.

^{๖๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓ – ๑๑๔.

^{๖๓}Phra VIRIYA, “ปัจจัยจิตสังคัมที่มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองกับความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค ของนิสิตชาวเมียนมาร์ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง”, *วิทยานพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๓๘.

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

๒.๔.๑ ความหมายของความสัมพันธ์ในครอบครัว

คณะอนุกรรมการครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ได้จัดประชุมสมัชชาแห่งชาติขึ้น และให้คำนิยามของ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคมเศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต โดยบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการ จากดังกล่าวก็ย่อมได้ ซึ่งอาจหมายรวมถึง ครอบครัวที่มีสมาชิกข้ามช่วงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ปู่ย่าตายายอาศัยอยู่กับหลาน (กสส.^{๖๔} : และศิริกุล อิศรานุรักษ์^{๖๕})

ภัสสร ลิมานนท์^{๖๖} และคณะ ได้ให้คำนิยามของคำว่า ครอบครัว หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่พักอาศัยรวมกัน (อาจจะอาศัยอยู่ประจำหรืออยู่ชั่วคราว) ภายในบ้านที่ตกเป็นตัวอย่าง และกลุ่มบุคคลดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันโดยสายโลหิต หรือโดยการสมรส

วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์^{๖๗} ให้ความหมายของครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของบุคคลที่เป็นสมาชิก ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ผูกพันกัน เช่น ความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือ การรับเป็นบุตรบุญธรรม สมาชิกที่มีความสัมพันธ์กันจะมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน เช่น เป็นบิดา มารดา สามี ภรรยา หรือบุตร ฯลฯ

สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของครอบครัว ในเชิงสหวิทยาการ^{๖๘} ดังนี้

๑. ด้านชีววิทยา ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่มีความผูกพันทางสายโลหิต
๒. ด้านเศรษฐศาสตร์ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ใช้จ่ายเงินจากงบประมาณเดียวกัน แม้จะอาศัยอยู่ต่างสถานที่กัน

^{๖๔}สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.), “นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒), หน้า ๓๕, อ้างใน วัชระ สุวัฒน์, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เป็นตัวพยากรณ์ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๔๔.

^{๖๕}ศิริกุล อิศรานุรักษ์, หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว, (กรุงเทพมหานคร : เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๖๖}ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ, สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๔.

^{๖๗}วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์, จิตวิทยาการปรับตัว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๔.

^{๖๘}สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, ครอบครัวสัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : วิทยุлықกิจการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๖.

๓. ด้านสังคมศาสตร์ ครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมเคหสถานหรือบ้านเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ สนใจต่อทุกข์ซึ่งกันและกัน มีความผูกพันกัน มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน โดยมีจำเป็นต้องสืบสายโลหิตเดียวกัน

๔. ด้านนิติศาสตร์/กฎหมาย ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวที่ชายหญิงจดทะเบียนสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งครอบคลุมถึงบุตรและบุตรบุญธรรม กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของบิดามารดา สามีภรรยา และบุตรที่มีต่อกัน และกำหนดสิทธิ ในการรับมรดกทางกฎหมาย สรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ผูกพันกันทางสายโลหิตหรือกฎหมาย โดยสมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน เช่น บิดามารดา สามีภรรยา บุตร และปู่ย่าตายาย เป็นต้น

๒.๔.๒ รูปแบบและลักษณะของครอบครัว

รูปแบบครอบครัว หมายถึง ลักษณะโครงสร้างที่มีความหลากหลายของการรวมตัวของสมาชิกที่มีจุดหมายในการสร้างครอบครัวร่วมกัน นิตยา คชภักดี^{๒๙}

วรารภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์^{๓๐} ได้สรุปว่า ครอบครัวจะมีลักษณะประกอบด้วยคนมากกว่า ๑ คนขึ้นไปที่มีความผูกพันกันสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือกฎหมาย โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และสมาชิกในครอบครัวจะมีบทบาทตามที่สังคมให้ความหมาย เช่น บิดา มารดา บุตร

ข้อมูลสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๕ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)^{๓๑} ชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวไทยในปัจจุบัน มีได้ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก และเครือญาติเท่านั้น แต่มีหลายรูปแบบ ได้แก่

๑. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ปู่ย่าตายาย และหรือพี่น้อง
๒. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก โดยส่วนใหญ่ครอบครัวจะมีลูก ๑-๓ คนเป็นอย่างมาก จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๔ ยังชี้ให้เห็นว่าลักษณะครอบครัวเดี่ยวยังมีความแตกต่างกัน คือ ครอบครัวที่มีสามีภรรยาและบุตร และครอบครัวที่มีแต่สามีและภรรยา
๓. ครอบครัวที่อยู่คนเดียว มีคนที่อยู่อาศัยอยู่ตามลำพังมากขึ้น โดยปี ๒๕๔๒ มีคนที่อาศัยอยู่คนเดียวร้อยละ ๑๑.๐ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑.๕ (ปี ๒๕๔๔) และร้อยละ ๑๑.๘ (ปี ๒๕๔๕) ตามลำดับ

^{๒๙}นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๗๘.

^{๓๐}วรารภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. “จิตวิทยาการปรับตัว”, หน้า ๔๓-๔๔.

^{๓๑}กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “รายงานสถานการณ์ทางสังคมสถานการณ์ครอบครัว”, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ๒๕๔๗, อ่างใน วัชระ สุวัฒน์, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เป็นตัวพยากรณ์ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๔๕.

๔. ครอบครัวพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง หมายถึง ครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือ แม่และลูก เนื่องจากสาเหตุของการหย่าร้าง การเป็นหม้าย แยกทาง การทอดทิ้ง

๕. ครอบครัวที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม คือ ครอบครัวที่สามีและภรรยาไม่สามารถมีบุตร ร่วมกันได้ และมีความประสงค์ที่จะขอรับเด็กมาอุปการะเป็นบุตร

๖. ครอบครัวอื่นๆ เช่น ครอบครัวที่เกิดจากการแต่งงานของเพศเดียวกัน

ศิริกุล อิศรานุรักษ์^{๗๒} ได้อธิบายว่า จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจในประเทศไทย ทำให้รูปแบบครอบครัวไทยมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ได้แก่

๑. ครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย สามีภรรยาและลูกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

๒. ครอบครัวคู่สมรสที่ยังไม่มีบุตร

๓. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว ที่ต้องเลี้ยงลูกตามลำพัง ทั้งนี้เนื่องจากคู่สมรส อีกฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หย่า หรือแยกทาง หรือเพราะไม่ได้แต่งงาน

๔. ครอบครัวบุญธรรม ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรบุญธรรม

๕. ครอบครัวที่แต่งงานใหม่

๖. ครอบครัวขยาย ประกอบด้วยเครือญาติตั้งแต่ ๓ ชั่วคนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์โดยการ เกิดหรือการแต่งงาน

สนิท สมัครการ^{๗๓} ได้อธิบายว่า นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมและสังคมได้สำรวจแบบของ ครอบครัวมนุษย์ในสังคมต่างๆ จนเกือบทุกมุมโลก และได้แบ่งรูปแบบครอบครัวออกเป็น ๔ แบบ ด้วยกัน คือ

๑. ครอบครัวเดี่ยวหรือพื้นฐาน (Nuclear or Elementary Family) ตามปกติ คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรืออาจกำหนดให้ญาติบางคนอาศัยอยู่กันได้ เช่น พี่หรือน้อง ของสามีหรือภรรยาที่ยังเป็นโสดก็อาจอาศัยอยู่กับครอบครัวได้

๒. ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม (Extended or Joint Family) ได้แก่ครอบครัว เดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปมารวมกัน

๓. ครอบครัวซ้อน (Composite or Compound Family) ได้แก่ ครอบครัวที่อนุญาตให้ ชายหรือหญิง มีภรรยาหรือสามีมากกว่าหนึ่งคนในขณะเดียวกันได้

๔. ครอบครัวสาระ (Essential Family) ได้แก่ ครอบครัวที่ขาดภาพของพ่อ ในฐานะ หัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจเป็นตัวหลักในการเลี้ยงดูครอบครัว จึงมีแม่เป็นแกนกลางหลักของ ครอบครัว

^{๗๒} ศิริกุล อิศรานุรักษ์, หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว, หน้า ๖.

^{๗๓} สนิท สมัครการ, “มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่: ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย”, พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขเพิ่มเติม, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙).

๒.๔.๓ บทบาทหน้าที่และภารกิจสำคัญของครอบครัว

บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแลความต้องการและพัฒนาคุณภาพของสมาชิกอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ทั้งร่างกายและจิตใจ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมิน “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จำนวน ๒๒ ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ ๒ บทบาทหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย ๖ ตัวชี้วัด ดังนี้ นิตยา คชภักดี^{๗๔}

๑. ครอบครัวมีจำนวนสมาชิกที่ทำหน้าที่หารายได้ ผลผลิตมาเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับขนาดครอบครัว

๒. มีผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงครอบครัวที่อยู่ในวัยแรงงาน

๓. ครอบครัวที่สมาชิกมีการเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

๔. ครอบครัวที่อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี

๕. ครอบครัวที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในการดำรงชีวิต

๖. ครอบครัวที่ปลูกฝังและถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่สร้างสรรค์

วรารณ ตระกูลสฤณี^{๗๕} ได้กล่าวว่า ครอบครัวควรมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของครอบครัว ดังนี้

๑. หาและให้ปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาลแก่สมาชิกในครอบครัวทุกคน

๒. การแบ่งปันส่วนการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภค และทรัพยากรที่มีในครอบครัว เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งความสะอาดต่างๆ เช่นการใช้โทรศัพท์ รถ วิทยุ โทรทัศน์ ควรแบ่งปันให้เหมาะสมและเสมอภาคกัน

๓. มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และตกลงให้ทราบว่าใครมีหน้าที่ความรับผิดชอบทำอะไร เช่น การหาเงินเลี้ยงครอบครัว การตัดสินใจในบ้าน การบริหารงานภายในบ้าน

๔. การสอนให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ช่วยให้สมาชิกมีความสามารถในการปรับตัวดี และสร้างนิสัยที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรู้จักปฏิบัติหรือควบคุมตนเองในเรื่องต่างๆ

๕. การสืบพันธุ์หรือสืบสกุล เป็นการสร้างหาและรับสมาชิกใหม่ เช่น การมีบุตรการสมรสของบุตร

^{๗๔} นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖.

^{๗๕} วรารณ ตระกูลสฤณี, จิตวิทยาการปรับตัว, หน้า ๘๗.

๖. การรักษาระเบียบและความสงบสุขภายในครอบครัว ควรหาทางว่าจะทำอย่างไร ครอบครัวจะมีความสุข และมีความรู้สึกพึงพอใจกันอยู่ร่วมกันได้อย่างดี

ศิริกุล อิศรานุรักษ์^{๗๖} ได้อธิบายถึงภารกิจที่สำคัญของครอบครัว แบ่งออกเป็น ๓ มิติหลัก ดังนี้

๑. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวทำหน้าที่ หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ด้วยการเลี้ยงดูอบรมบุตร ให้การศึกษา ให้มีการพัฒนาการรอบด้านทั้งกาย ใจ อารมณ์ สังคมสติปัญญา และจิตวิญญาณ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย ให้เติบโตเป็นคนมีคุณธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีสันติสุข

๒. ด้านเศรษฐกิจ ทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยในฐานะผู้ผลิตครอบครัวมีบทบาทในการขัดเกลา อบรมบ่มนิสัยให้เป็นผู้ผลิตเชิงเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ ในฐานะผู้บริโภค ก็เป็นผู้บริโภคที่เลือกสรรบริโภคอย่างมีประโยชน์ ประหยัด ปลอดภัย รู้จักพอ รู้จักประมาณ

๓. ด้านการเมืองและการปกครอง ครอบครัวมีบทบาทในการบ่มเพาะทักษะทางการเมืองให้เกิดขึ้นในครอบครัว มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ยอมรับ และปฏิบัติตามกติกาของ สังคมเคารพสิทธิของกันและกัน

๒.๔.๔ การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ปัญหาครอบครัวที่เกิดขึ้น สาเหตุมาจากสมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้กัน ทำให้เกิดความเหินห่าง ขาดปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะเมื่อระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือลูกต้องไปศึกษาต่อ โอกาสที่จะอยู่ร่วมกันระหว่างพ่อแม่ลูก หรือสมาชิกในครอบครัว เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความอบอุ่นจากครอบครัวจะมีโอกาสน้อยลง

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว^{๗๗} ได้วิเคราะห์สถานการณ์ครอบครัวไทยด้านการใช้เวลาร่วมกัน พบว่า ผู้ใหญ่อายุ ๑๘ ปีขึ้นไป และเด็ก/เยาวชน อายุ ๑๐-๑๘ ปีมีข้อเสนอแนะต่อการใช้เวลาในครอบครัว คือ การให้เวลากับคนในครอบครัวมากขึ้น ผู้ใหญ่ ร้อยละ ๓๓.๐๔ เด็ก ร้อยละ ๔๙.๑๔ รองลงมา คือ พยายามหากิจกรรมที่ทำในครอบครัว ผู้ใหญ่ ร้อยละ ๒๗.๖๘ และเด็ก ร้อยละ ๒๕.๗๑ ส่วนกิจกรรมในบ้านที่ทำกับครอบครัวมากที่สุด คือ การดูโทรทัศน์ และบุคคลที่เด็กคิดว่ามีกิจกรรมการดูโทรทัศน์กับเด็กมากที่สุด คือ มารดา ทั้งใน วันธรรมดา ร้อยละ ๓๐.๔๑ และในวันหยุด ร้อยละ ๒๕.๔๑ กิจกรรมนอกบ้านที่ทำร่วมกับครอบครัว มากที่สุด คือ การไปช้อปปิ้ง และบุคคลที่เด็กคิดว่าร่วมทำกิจกรรมนอกบ้านมากที่สุดในวัน ธรรมดา คือ เพื่อนๆ ร้อยละ ๒๙.๖๘ ในวันหยุด คือ มารดา ร้อยละ ๒๖.๙๖

^{๗๖} ศิริกุล อิศรานุรักษ์, หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว, หน้า ๕๕.

^{๗๗} สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการใช้เวลาของครอบครัว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.romen-family.go.th>[๒๑ มกราคม ๒๕๕๖].

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว^{๗๘} ได้เสนอแนะวิธีการใช้เวลาว่างอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว ได้แก่

๑. กินอาหารร่วมกันและรับฟังซึ่งกันและกัน
๒. อ่านหนังสือกับลูกเป็นประจำ
๓. ทำงานบ้านด้วยกัน
๔. สอนการบ้านลูก
๕. หากิจกรรมที่เป็นงานอดิเรก
๖. เล่นเกม
๗. วางแผนทำกิจกรรมนอกบ้าน
๘. สนับสนุนกิจกรรมกีฬาและสันทนาการ
๙. กำหนดปฏิทินการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว
๑๐. ผลัดกันเล่าเรื่อง
๑๑. สวดมนต์ก่อนนอนและไปร่วมกิจกรรมทางศาสนา
๑๒. เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

อมรากุล อินโอชานนท์^{๗๙} ได้สรุปวิธีสร้างสุขและสีสันให้เกิดกับชีวิตคู่ ที่ได้จากนันทรรสนะที่หลากหลาย คือ

ประการแรก ความสุขเกิดได้เมื่อคนในครอบครัวมีโอกาสใช้เวลาด้วยกัน เป็นช่วงที่ต่างคนต่างกำลังสบายใจ อารมณ์ปลอดโปร่ง ให้ความสนใจ และมองเห็นความสำคัญของกันและกัน สนใจในเรื่องที่พูด ใส่ใจในอารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกมา ไม่ใช่ต่างคนต่างนั่งจมอยู่กับความคิดของตัวเอง แม้จะอยู่ใกล้กัน แต่ก็ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ความสุขจึงขึ้นอยู่กับเวลาที่ตรงกัน อารมณ์ที่ดีและการสื่อสารกัน

ประการที่สอง ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อได้ทำกิจกรรมของครอบครัวร่วมกัน อาจเป็นกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน เช่น ทานข้าว ดูโทรทัศน์ อาจเป็นกิจกรรมที่มีความสนใจร่วมกัน เช่น ปลูกต้นไม้ เล่นกีฬา ฟังเพลง หรืออาจจะเป็นงานบ้านก็ได้ อย่างทำกับข้าว ล้างรถ ที่ทั้งสองฝ่ายต่างทำด้วยความเต็มใจ ไม่เร่งร้อน และมีความรู้สึกสนุกเมื่อได้ช่วยกันทำ ไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่

ประการที่สาม ความสุขเกิดขึ้นได้เมื่อมีเสียงหัวเราะร่วมกัน ดังนั้น จึงต้องหมั่นสร้างอารมณ์ขันบ้าง หยิบยกเรื่องราวที่จะเรียกรอยยิ้ม และเสียงหัวเราะของคนใกล้เคียง

ประการสุดท้าย ความสุขที่เกิดขึ้นได้เมื่อมีการแต่งแต้มสีสันให้กับชีวิต ทำอะไรที่พิเศษไปจากชีวิตประจำวันบ้าง เช่น เดินเล่นในสวนสาธารณะ ทำอะไรใหม่ๆ ที่ไม่จำเจ เช่น เปลี่ยนมุมทาน

^{๗๘}สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, อยู่ด้วยกันวันอาทิตย์: คู่มือการใช้เวลาอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว, (ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

^{๗๙}อมรากุล อินโอชานนท์, “สร้างสุขและสีสันแห่งชีวิตคู่”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://clinicrak.com/family/family_happy01.html [๒๑ มกราคม ๒๕๕๒].

ข้าว แทนที่จะทานกันในห้องอาหารก็ย้ายไปในสวน หรือทำอะไรให้อีกฝ่ายแปลกใจเล่น เช่น ซื้อดอกไม้มาฝาก นัดเพื่อนรักของอีกฝ่าย ที่ไม่ได้เจอกันมานานมาที่บ้าน เป็นต้น

ฐิติภัทร ประสิทธิ์พร^{๔๐} ได้อธิบายความหมายของกิจกรรมครอบครัว ๔ ก คือกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว ให้บุคคลในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นนักเรียนหรือบุคคลอื่นที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน ไม่ว่าจะป็นปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา เป็นต้น ได้รู้จักการปฏิบัติต่อกันที่จะทำให้ครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุข ซึ่งถ้าครอบครัวอบอุ่นและเป็นสุขแล้วเชื่อว่าจะเป็นเสมือนเกราะป้องกันภัยให้กับลูกเป็นอย่างดี และสามารถเป็นเครือข่ายในการช่วยกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนได้ กิจกรรมที่ครอบครัวควรปฏิบัติต่อกันตามความหมายของกิจกรรมครอบครัว ๔ ก คือ กิน กอด กล่อมเกล่า และห้องสมุดบ้าน

๑. กิน หมายถึง พ่อแม่ลูก ควรกินข้าวร่วมกันอย่างน้อยวันละ ๒ มื้อ พ่อแม่ อาจใช้เวลาในวงข้าวได้พูดคุยแนะนำสิ่งดีต่อกัน ต่างคนต่างเห็นหน้ากัน ได้สอบถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๒. กอด หมายถึง พ่อแม่ ควรโอบกอดลูกหรือสัมผัสตัวลูกบ้าง เพื่อแสดงออก ซึ่งความรัก จะทำให้ลูกมีความรู้สึกอบอุ่นและมีความรู้สึกว่ามีพ่อแม่รักเขา

๓. กล่อม หมายถึง พ่อแม่ ใช้คำพูดที่ดีต่อกันเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดี ในครอบครัว เป็นคำพูดฝ่ายบวก หรือพูดจาประสาดดอกไม้ ใช้คำพูดแนะนำสิ่งดีแก่ลูก และให้คำปรึกษาลูกในทุกๆ เรื่อง

๔. เกล่า หมายถึง พ่อแม่ ช่วยขัดเกลานิสสัยใจคอ หรือพฤติกรรมที่ไม่ดีของลูก เช่น เป็นคนไม่มีน้ำใจ ขี้โมโห หรือหงุดหงิดง่าย เป็นต้น

๒.๔.๕ คุณลักษณะของครอบครัวไทยที่พึงประสงค์

คณะกรรมการพัฒนาครอบครัวและแก้ไขความรุนแรงต่อเด็กและสตรี (กสส)^{๔๑} ได้กำหนดลักษณะครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ ๘ ประการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว ใช้เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่ กลมเกลียว สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการพูดจาให้เกิดความเข้าใจกัน มีการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

๒. สมาชิกในครอบครัว มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

^{๔๐} ฐิติภัทร ประสิทธิ์พร. “กิน กอด กล่อม เกล่าและห้องสมุดบ้าน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://gotoknow.org/blog/thitipa-prasitporn>[๒๑ กันยายน ๒๕๕๘].

^{๔๑} สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.), “นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒), หน้า ๘๗, อ้างใน วัชระ สุวัฒน์, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เป็นตัวพยากรณ์ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๕๐.

๓. พ่อแม่ และสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและออมร่วมกับเสริมสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคง

๔. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว ต้องทำตนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทำร้ายกันและกัน อบรมเลี้ยงดูสมาชิกครอบครัวให้เป็นคนดี และมีประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมของศาสนา

๕. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว หรือผู้ใหญ่ในครอบครัว ถ่ายทอดการเรียนรู้และภูมิปัญญาแก่สมาชิก และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา มีความสนใจใฝ่รู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และรู้จักใช้เหตุผล

๖. สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดี รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยตนเอง สถานที่อยู่อาศัยให้สะอาดถูกสุขลักษณะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

๗. สมาชิกในครอบครัวบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

๘. สมาชิกปฏิบัติตามครรลองประเพณีไทยในครอบครัว เคารพกฎหมาย รู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดี มีความเชื่อมั่น และปฏิบัติตนส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

๒.๔.๖ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

นักวิชาการหลายท่าน ได้อธิบายถึงทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัว ดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัว (Development Family Theory) ทฤษฎีนี้เริ่มต้นราวทศวรรษที่ ๑๙๓๐ โดย Hill and Hanson ได้กล่าวว่า ระบบครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว มีขอบข่ายมุมมองที่กว้างขวาง รวมทั้งมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือชีวิตครอบครัว มักเริ่มต้นที่การแต่งงานของหญิงชาย และสิ้นสุดลงเมื่อคู่แต่งงานเสียชีวิต ในช่วงของการดำเนินชีวิตครอบครัว ลักษณะของสมาชิกในครอบครัวจะกำหนดกิจกรรมต่างๆ เป็นระยะๆ ซึ่งครอบครัว ส่วนใหญ่จะผ่านระยะต่างๆ และกิจกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างกันถ้าลักษณะโครงสร้างของสมาชิกในครอบครัวแตกต่างกัน ระยะต่างๆ ของครอบครัวตั้งแต่หญิงชาย เริ่มแต่งงาน จนกระทั่งคู่แต่งงานเสียชีวิตลงนี้ เรียกว่า วงจรชีวิตครอบครัว (Family Life Cycle) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระยะเวลาของการสมรส และสามารถทำได้หลายแบบ ในระยะต่างๆ ของชีวิตครอบครัว ก็จะมีกิจกรรมการเกิด การเข้าศึกษาเล่าเรียน การเข้าสู่ภาวะโสดหรือเติบโตเต็มที่ และเข้าสู่วัยชราเหมือนกันทุกครอบครัว แต่ถ้าครอบครัวใดไม่มีลูกก็จะไม่มีกิจกรรมการเกิด และการที่ลูกเข้าศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น โดย Phyllis J. Meiklejohn (อ้างใน พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์^{๘๒}), ได้แบ่งวงจรชีวิตครอบครัวออกเป็น ๙ ขั้นตอน คือ

^{๘๒} พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, “จิตวิทยาครอบครัว”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๘.

๑. ระยะเริ่มสมรสพัฒนาครอบครัว ระยะนี้ต่างฝ่ายต่างพยายามปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งถ้าปรับตัวเข้าหากันได้ดี ทำให้ทั้งคู่ยิ่งรักกันมากขึ้น

๒. ระยะแรกตั้งครรรค์ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของภรรยา การทำหน้าที่แม่บ้านของภรรยาอาจทำได้ไม่เต็มที่ ถ้าไม่ร่วมกันวางแผนสำหรับทารกที่จะเกิดมา อาจจะทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างสามีภรรยาไม่ดี

๓. ระยะเริ่มต้นเป็นบิดามารดาในช่วงแรก อาจจะต้องตื่นต้อภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นทั้งสองฝ่าย อาจทำให้เกิดปัญหาต่อคู่สมรส

๔. ปีที่วัยรุ่น การประมาทระยะการมีบุตรไม่ให้ใกล้เกินไป จะทำให้สภาพครอบครัวดีขึ้น เป็นระยะที่ใช้จ่ายสูงที่สุด ภรรยาต้องว่าวุ่นกับการเลี้ยงดูบุตร สามีภรรยาต้องรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน ทั้งเรื่องความพึงพอใจในเพศรส การสนทนาการ และอื่นๆ เพื่อที่จะคงสภาพสมรสที่ดีไว้

๕. ระยะบุตรเข้าโรงเรียน จะพยายามส่งบุตรไปโรงเรียนให้เร็วที่สุด เมื่อเข้าโรงเรียนภาระด้านการเลี้ยงดูบุตรอาจลดน้อยลง แต่ต้องให้ความสำคัญกับรายได้เพื่อการศึกษาบุตรให้มากที่สุด

๖. ระยะบุตรเข้าสู่วัยรุ่น ช่วงชีวิตนี้บิดามารดาอาจจะมีการสร้างสรรค์มากขึ้นหรือตรงกันข้ามอาจขาดความตื่นตัว ราบเรียบจนเบื่อหน่าย บางกรณีมารดาอาจวุ่นวายกับบุตรที่กำลังเติบโต บิดาก็วุ่นวายกับการหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน

น้อยลง อาจจะทำให้เกิดความเหินห่างและต่างคนต่างอยู่ได้

๗. ระยะบุตรแยกครอบครัว อาจเป็นเวลาที่ยุติธรรมบิดามารดาใกล้ปลดเกษียณ ปู่ย่าตา ยายมักจะรู้สึกยินดีที่ได้เลี้ยงหลาน และเกิดความรู้สึกว่าตนเองที่โอกาสได้รับความรัก มีคุณค่าเนื่องจากได้ทำประโยชน์ให้แก่สมาชิกในครอบครัว

๘. ระยะบ้านว่างเปล่า เมื่อบุตรได้แยกย้ายกันออกไปแล้ว ย่อมมีความรู้สึกที่ว่างเปล่า หากสามีภรรยาไม่มีความสนใจทำกิจกรรมอื่นๆ ก็จะทำให้รู้สึกอ้างว้างมากขึ้น

๙. ระยะปัจฉิมวัย สมรรถภาพทางกายของคู่สมรสเริ่มเสื่อมถอย ไม่สามารถทำกิจกรรมที่เคยทำมาก่อนได้ ทั้งงานทางด้านร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งเกิดการเจ็บป่วยครั้งคราวหรือเรื้อรังขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนในวัยผู้ใหญ่

ทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวในช่วงระยะต่างๆ

๒. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ครอบครัว (Structural-functional theory) โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน^{๘๓} (Robert K. Merton : 1980) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมออกเป็น ๓ ประเภท คือ หน้าที่หลัก (Manifest) หน้าที่รอง (Latent) และหน้าที่ที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) โดยหน้าที่ของบาง

^{๘๓}Robert K. Merton, "This Week's Citation Classic: Merton R K. Social theory and social structure", (New York: Free Press, 1949), p. 12.

โครงสร้างของสังคมอาจมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกัน คนบางส่วนอาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิด หรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลย ซึ่งรวมไปถึงอาจจะมีคนบางกลุ่มหรือบางส่วนของสังคมได้รับผลเสียจากทำงานของโครงสร้างของสังคมนั้นก็ได้

ทาลคอตท์ พาร์สันส์^{๘๔} (Talcott Parsons) มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ (Part) มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละ ส่วนจะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิดความสมดุลย์ (Equilibrium) ส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม พาร์สันส์เสนอว่า เกิดจากความสมดุลย์ถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคม คือ บุคลิกภาพ (Personality) อินทรีย์ (Organism) และวัฒนธรรม (Culture) เกิดความแตกร้าโดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายในหรือระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น สาเหตุจากภายในระบบสังคมที่เกิดจากความตึงเครียด เพราะความสัมพันธ์ ของโครงสร้างบางหน่วย (Unit) หรือหลายๆ หน่วย ทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลง ทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็น สาเหตุทำให้ส่วนอื่นๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดหนึ่งส่วนหนึ่ง หรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สันส์เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง ความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือ ตัวยึดเหนี่ยวให้สังคม

ภาวินี เสาะสืบ^{๘๕} ได้สรุปว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มองครอบครัวมีลักษณะเป็นระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับทั้งภายในและภายนอกมีโครงสร้างของครอบครัวที่เป็นลักษณะเฉพาะมีเป้าหมายการเกิดและดำรงอยู่ของครอบครัว โดยมีลักษณะความเป็นโครงสร้างของครอบครัวคือ โครงสร้างด้านบทบาทของสมาชิก ค่านิยม การสื่อสารและรูปแบบการสื่อสาร อำนาจส่วนหน้าที่ของครอบครัว ประกอบด้วย หน้าที่ในการให้ความรักความเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดู สมาชิก การสืบเผ่าพันธุ์ การจัดการด้านเศรษฐกิจ การจัดการด้านการดูแลสุขภาพและจัดหา สิ่งที่เป็นพื้นฐานทางด้านร่างกายให้แก่สมาชิก และการเผชิญปัญหาครอบครัว

๓. ทฤษฎีการจำแนกความแตกต่างระหว่างบทบาท^{๘๖} (Role Differentiation Theory)Parsons (1955) ได้จำแนก และกำหนดบทบาทของสามีภรรยาในครอบครัว ออกเป็น ๒ ประเภท คือ บทบาทเชิงเครื่องมือ (Instrumental Role) ที่เน้นสามีเนื่องจากมีบทบาทเด่นทางด้านระบบเศรษฐกิจภายนอกครอบครัว และสามีจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการแสวงหาสิ่งจำเป็นหรือทรัพยากรสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว อาชีพของสามีจึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบ

^{๘๔}Parsons Talcott, “Family Structure and the Socialization of Child in Family, Socialization and Interaction Process”, edited by T. Parsons and R.F.Bales, (New York: Free Press, 1955), p. 9.

^{๘๕}ภาวินี เสาะสืบ, “แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.bcnsurin.ac.th/e-teacher/data/v MFYf4nTue 92213.ppt# 256,1>, แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว[๑ เมษายน๒๕๕๗].

^{๘๖}Parsons, Talcott. Family Structure and the Socialization of Child in Family, Socialization and Interaction Process, p. 62.

เศรษฐกิจสังคมของครอบครัว ส่วนบทบาทเชิงอารมณ์ (Expressive Role) นั้นพิจารณาว่าภรรยา มีบทบาทเป็นศูนย์กลางภายในครอบครัว และเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการเลี้ยงดู สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านจิตใจ ดังนั้น บทบาททั้งสองประเภทนี้แบ่งแยก โดยยึดถือความแตกต่างระหว่างเพศเป็นสำคัญ ตัวแปรที่ได้จากทฤษฎีนี้ได้แก่ บทบาทการหาเลี้ยงครอบครัว และการทำงานนอกบ้านของภรรยา นั่นคือ การที่ภรรยามีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่า หรือออกไปทำงานนอกบ้าน จะก่อให้เกิดความแตกต่างของคู่สมรสในด้านการสนองจิตใจภายในครอบครัว รวมทั้งการใช้อำนาจของคู่สมรส ซึ่งจะมีผลให้เกิดความไม่เป็นปึกแผ่นขึ้นในครอบครัว

๔. ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์^{๘๗} (Symbolic Interaction Theory) Blumer, Herbert (1969) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีหลักอีกทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้เริ่มด้วยความคิดเรื่องการกระทำระหว่างกัน (Interaction) และสัญลักษณ์ (Symbol) เป็นหัวใจสำคัญ ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีระดับจุลภาค (Micro) เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคน ผิดกับทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นที่เป็นทฤษฎีประเภทมหภาค (Macro) เพราะเน้นเรื่องกลุ่มคน หรือโครงสร้างของความเป็นส่วนรวม มองในแง่นี้ทฤษฎีสัญลักษณ์จะช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น เพราะสองทฤษฎีแรกเน้นโครงสร้างของสังคมในส่วนของที่ประสานสอดคล้องกัน และในส่วนที่ขัดแย้งกัน ทฤษฎีสัญลักษณ์เข้ามาช่วยให้ ความรู้เกี่ยวกับจิตใจมนุษย์ (จิตใจ ตัวตน บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น

หัวใจของทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม อยู่ที่คติดการกระทำระหว่างกันและสัญลักษณ์รวม เรียกว่า คติหรือทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (ในที่นี้ขอเรียกง่าย ๆ ว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม) ทฤษฎีนี้มีสมมุติฐานสำคัญว่า มนุษย์ติดต่อกัน หรือกระทำอันใดต่อกันโดยอาศัยสัญลักษณ์ เป็นสื่อทำให้เกิดความเข้าใจ สัญลักษณ์มีหลายแบบ เช่น ภาษา กิริยาท่าทาง หรือการกระทำ ภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีความซับซ้อนยากแก่การเข้าใจ ต้องอาศัยการฝึกฝนอบรมเรียนรู้เป็นเวลานาน มีความซ้ำของจึงจะนำมาใช้ได้ แต่กระนั้นยังมีข้อผิดพลาดอยู่เสมอ เพราะต้องอาศัยการตีความตามบริบท (Context) ในขณะนั้นๆ มนุษย์รู้ความหมายได้โดยอาศัยการตีความตามบริบทนั้นๆ

นักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมนำเอาความรู้เหล่านี้มาใช้กับสังคมมนุษย์ โดยสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมาว่า ตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้น เป็นสัญลักษณ์มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากความรู้สึกรู้สึกหรือสายตาผู้อื่น ทำตัวให้ตั้งตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคม ตัวตนจึงเป็นตัวตนทางสังคม (Social self) คือ ผลผลิตของสังคม แน่นอน จะเป็นตัวตนตามสายตาผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ต้องอาศัยสื่อ คือสัญลักษณ์ สัญลักษณ์สำคัญในที่นี้ คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่าภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่ได้หรือไม่ก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านั้นเองทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก

^{๘๗}McCubbin, H.I.,Thompson, A.I., & McCubbin, M.A. "Family Assessment : Resiliency, coping and adaptation-inventories for research and practice", (Wisconsin: The University of Wisconsin, 1996) p. 75.

๒.๔.๗ แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว

นิตยา คชภักดี^{๔๘} ได้อธิบายเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึง การเกี่ยวข้อง ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความผูกพัน เคารพรัก และเอื้ออาทรต่อกันซึ่งประเมินได้จากพฤติกรรม การสื่อความหมาย มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจ และทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข

เล็ก สมบัติ^{๔๙} สรุปรว่า สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความรัก ความเข้าใจ

ความผูกพัน ฯลฯ ซึ่งเป็นอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ที่สมาชิกในครอบครัวมีให้ต่อกัน ความแน่นแฟ้นของระบบครอบครัว ก่อให้เกิดการเกื้อกูลและการช่วยเหลือซึ่งกันระหว่างสมาชิกอาจกล่าวได้ว่าเป็นการร่วมทุกข์และร่วมสุข

ศิริกุล อิศรานุรักษ์^{๕๐} และคณะ ได้นิยามความหมายของ สัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ ความใกล้ชิดคุ้นเคยกันตามบทบาทที่คนเรามีต่อสมาชิกในครอบครัว ถ้าความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะปรองดองรักใคร่กลมเกลียวกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ดี แต่ถ้าเป็นความขัดแย้งหรือรู้สึกไม่ดีต่อกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ไม่ดี

ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์^{๕๑} ได้กล่าวถึง สัมพันธภาพในครอบครัวว่า เป็นความผูกพันรักใคร่ ความใกล้ชิดคุ้นเคยสนิทสนมกันระหว่างบิดามารดาและบุตร รวมตลอดถึงเครือญาติและบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นเรื่องที่สามารถก่อให้เกิดผลดี หรืออาจก่อให้เกิดปัญหา และมีมูลเหตุแห่งปัญหานานาประการถ้าระบบการปกครองของหัวหน้าครอบครัวไม่รัดกุม

สรุปได้ว่าสัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยรวมอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยมีการปฏิสัมพันธ์ การพูดคุย การแสดงออกซึ่งความรัก และทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งสัมพันธภาพที่ดีและไม่ดี ซึ่งเป็นสิ่งเร้าให้เกิดปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพการแสดงออก ทั้งภายในและภายนอก

^{๔๘}นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๓.

^{๔๙}เล็ก สมบัติ, “โครงการภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน”, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท มิสเตอร์ก็อปปี (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๓๒.

^{๕๐}ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ, “โครงการพัฒนาระดับสติปัญญาเด็กวัยต่างๆ ของประเทศ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖, หน้า ๖๗.

^{๕๑}ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์, “สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว”, ใน ประมวลบทความวิทยุ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗): ๔๙.

๒.๔.๘ ลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพในครอบครัวมีหลายลักษณะ คือ สัมพันธภาพระหว่างสามีภรรยา ระหว่างพ่อแม่และลูก ระหว่างพี่น้อง หรือระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัวจะเกิดขึ้นได้จากปัจจัยพื้นฐาน ดังนี้ ศิริกุล อิศรานุรักษ์^{๙๒}

๑. ชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัว
๒. มีเวลาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน
๓. มีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของคนในครอบครัวร่วมกัน
๔. มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างดี
๕. มีศรัทธาต่อศาสนา จะช่วยให้มีสติ อดทน ให้อภัย ระวังความโกรธ และ ช่วยเหลือสังคม
๖. มีสมรรถนะในการจัดการกับวิกฤตการณ์ของครอบครัวได้ดี

ส่วนสัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่ดี จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกทุกคน ดังนี้

๑. ขาดความสุขในครอบครัว ไม่มีความปรองดอง ขาดความเป็นมิตร ทำให้ เกิดความห่างเหิน นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว
๒. มีผลเสียต่อบุคลิกภาพและสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว ทั้งด้านกายและจิต เกิดความรุนแรงในครอบครัว และการกระทำทารุณกรรมต่อผู้หญิงและเด็ก
๓. สมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น เทียวเตร่ ติดสารเสพติด และ เล่นการพนัน เป็นต้น

๒.๔.๙ การสร้างสัมพันธภาพและบรรยากาศที่อบอุ่นในครอบครัว

ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล^{๙๓} ได้กล่าวถึง หลักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว ดังนี้

๑. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มี ๓ ปัจจัยใหญ่ คือ
 - (๑) การชมเชย หรือ ชื่นชมที่เหมาะสม
 - (๒) การตีเฟือก่อ
 - (๓) การแก้ไขความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์
๒. หลักการในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น

^{๙๒}ศิริกุล อิศรานุรักษ์, “หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว”, หน้า ๑๐๑.

^{๙๓}ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ โรงพยาบาลรามาริบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล, “สร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.si.mahidol.ac.th/>[๑ สิงหาคม ๒๕๕๙].

(๑) ฝึกนิสัยตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดีงาม ไม่เป็นที่น่ารังเกียจ เช่น ซื่อตรงต่อเวลา ทำตามทีพุด ไม่หยิบบิยมของผู้อื่นหากไม่จำเป็น ชมผู้อื่นด้วยความจริงใจ การมีน้ำใจ เสียสละต่อผู้อื่น ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น และรู้จักกาลเทศะ

(๒) การฝึกเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเอง การเสริมสร้างบุคลิกภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่มีบุคลิกสง่างาม ในอิริยาบถทั้งการนั่ง การยืน การเดินให้เหมาะสม

๓. วิธีการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลในครอบครัวและผู้อื่น การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การสร้างสัมพันธ์ภาพนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ควรรู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนี้

(๑) สัมพันธภาพระหว่างสามีและภรรยา กล่าวคือ สิ่งที่สามีพึงปฏิบัติต่อภรรยาตนเพื่อสัมพันธภาพ ดังนี้ เป็นหัวหน้าครอบครัว ให้เกียรติ ยกย่องภรรยา แสดงความห่วงใย ถนอมน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ และดูแลเมื่อยามเจ็บป่วย ส่วนจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่ดีของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี เช่น การซื่อสัตย์ ยิ้มแย้มแจ่มใส รักษาทรัพย์สมบัติของสามีเคารพและเกื้อกูลครอบครัวสามีตามสมควรแก่ฐานะ และควรดูแลให้กำลังใจเมื่อเจ็บป่วย

(๒) สัมพันธภาพกับผู้อื่น เช่น การให้เกียรติ ยกย่อง ไม่ทะเลาะวิวาท หากมีเรื่องขัดแย้งต้องรีบพุดคุย ช่วยเหลือตามสมควรแก่ฐานะตนเอง เป็นต้น

ดร. สายสุรี จุติกุล^{๑๔} ผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว สตรีเด็ก และเยาวชน ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ความสุขในครอบครัวเกิดขึ้นได้จากการสร้างความรักความอบอุ่น หรือสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว โดย

๑. เอาใจใส่ดูแล และเอื้ออาทรกัน
๒. รู้จักคนที่เรารัก
๓. เคารพกันและกัน
๔. มีความรับผิดชอบ
๕. มีความวางใจกันและกัน
๖. ให้กำลังใจกันและกัน
๗. ให้อภัยกันและกัน
๘. รู้จักสื่อสารในครอบครัว
๙. ใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณค่าและมีคุณภาพ
๑๐. ปรับตัวตามภาวะที่เปลี่ยนแปลงของบุคคลในครอบครัว
๑๑. รู้จักภาระหน้าที่ในครอบครัว ช่วยเหลือกันและกัน
๑๒. มีความใกล้ชิดทางสัมผัส

^{๑๔}ดร.สายสุรี จุติกุล อังโน ศิริกุล อิศรานุรักษ์, “หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว”, (กรุงเทพมหานคร: เจริญดีการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๙.

๒.๔.๑๐ สุขภาพจิตครอบครัว

ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตครอบครัว มีดังนี้ วราภรณ์ ตระกูลสฤณี^{๙๕}

๑. บรรยากาศในครอบครัว

- (๑) ความรักความอบอุ่น
- (๒) ความเอื้ออาทร
- (๓) ความผูกพัน ห่วงใย
- (๔) เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน
- (๕) หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว
- (๖) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

๒. ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรและทัศนคติของพ่อแม่หรือผู้ที่อบรมเลี้ยงดูบุตร

๓. สภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม

๔. ความสามารถในการปรับตัวของบุคคลในครอบครัว ซึ่งบุคคลที่สำคัญมากที่สุด คือ พ่อและแม่

๒.๔.๑๑ องค์ประกอบตัวชี้วัดสัมพันธภาพในครอบครัว

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม^{๙๖} ได้สร้างคุณลักษณะของ “ครอบครัวผาสุก” ประกอบด้วย ๔ หมวด ๒๐ ตัวชี้วัด โดยหมวดที่ ๒ ครีวเรือนที่มีสัมพันธภาพที่อบอุ่น มี ๓ ตัวชี้วัด คือ

๑. เด็กในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน
๒. ผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่
๓. สมาชิกในครัวเรือนปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก และปรับทุกข์เฉลี่ยสุขกันอย่างมีเหตุผล

นิตยา คชภักดี^{๙๗} ได้จัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมิน “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข” จำนวน ๒๒ ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ ๓ สัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย ๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. ครอบครัวที่สมาชิกมีการแสดงออกถึงความรัก เคารพนับถือซึ่งกันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน

^{๙๕} วราภรณ์ ตระกูลสฤณี, จิตวิทยาการปรับตัว, หน้า ๗๐.

^{๙๖} กรมประชาสงเคราะห์, “รายงานผลการสำรวจข้อมูลโครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๔.

^{๙๗} นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

๒. ครอบครัวที่สมาชิกมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน และทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ร่วมกันเป็นประจำ

๓. ครอบครัวที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่างๆ ของครอบครัวร่วมกัน

๔. ครอบครัวที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

บังอร เทพเทียน^{๙๘} และคณะ ได้นิยามองค์ประกอบตามตัวชี้วัดของครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งพัฒนามาจากคณะทำงานมาตรการสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง จำนวน ๕ องค์ประกอบ โดยองค์ประกอบที่ ๑ ด้านสัมพันธภาพ ประกอบด้วย ๓ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. การร่วมกิจกรรม

๒. การสื่อสารในครอบครัว

๓. การเอื้ออาทรต่อกัน

สำหรับตัวชี้วัด “ครอบครัวอบอุ่น” มาจากผลการสำรวจความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) โดยให้ครอบครัวเฉพาะในเขตชนบทประเมินตนเองว่า ครอบครัวของตนมีความอบอุ่นผ่านเกณฑ์ อันได้แก่ (นิตยา คชภักดี^{๙๙})

๑. คนในครัวเรือนมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน

๒. คนในครัวเรือนมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน

๓. คนในครัวเรือนมีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว

๔. คนในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน

๕. กรณีที่อยู่คนเดียวถ้าดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขถือว่าเป็นครอบครัวอบอุ่น โดยดัชนียังมีค่าเข้าใกล้ ๑๐๐ แสดงว่า ยังมีอัตราส่วนครอบครัวอบอุ่นสูง

^{๙๘}บังอร เทพเทียน และคณะ. โครงการสำรวจสภาพ “ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง”, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐), หน้า ๕๓.

^{๙๙}นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๙๕.

๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง

โยเดอร์และพรอคเตอร์ (Yoder and Proctor) กล่าวว่าความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลที่เกิดจากแรงขับภายในตนเอง เป็นการแสดงออกของอารมณ์ ภายในที่เป็นผลจากความรู้สึกที่มีคุณค่าในตนเอง^{๑๐๐}

ศรีสุดา คัมภีร์ภัทร ความเชื่อมั่นในตนเองหมายถึง การกล้าแสดงออก กล้าตัดสินใจ และมีความมั่นใจที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จได้ตามที่ต้องการ กล้ากระทำกล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญเหตุการณ์ รวมทั้งจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งความมั่นใจในตนเองนั้นสามารถสร้างได้โดยการจัดบรรยากาศให้เด็กได้พัฒนาอย่างอิสระ และอบอุ่นใจ^{๑๐๑}

จีรภา สุดใจ^{๑๐๒} นื่องนุช เพียรดี^{๑๐๓} และรัฐพล ไฝงาม^{๑๐๔} ได้ให้ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองสอดคล้องกันว่า หมายถึงคุณลักษณะในตนเองของบุคคลที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการโน้มน้าวใจ กล้าแสดงออกในสร้างสรรค์ กล้าที่จะเผชิญสถานการณ์ต่างๆ กล้าตัดสินใจโดยไม่ลังเล มีความรอบคอบ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี สามารถเผชิญกับความจริง มีความเป็นตัวของตัวเอง เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นคงทางจิตใจ ยอมรับในความสามารถและการกระทำของตนเอง ชอบช่วยเหลือผู้อื่น เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของผู้อื่นตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

^{๑๐๐} Yoder and Proctor, 1988, อ้างใน สุดคิ่ง ฤทธิธำชัย, “ผลของกลุ่มประคับประคองต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและความเชื่อมั่นในตนเองของมารดาที่ดูแลบุตรตามลำพัง”, *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖.

^{๑๐๑}ศรีสุดา คัมภีร์ภัทร, “ทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะที่เน้นองค์ประกอบพื้นฐาน”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕.

^{๑๐๒}จีรภา สุดใจ, “ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

^{๑๐๓}นื่องนุช เพียรดี, “ผลของการใช้ชุดการแนะแนวในการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนวัดคลองสวนฯ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐.

^{๑๐๔}รัฐพล ไฝงาม, “ผลของการใช้เกมกลุ่มสัมพันธ์ทางพลศึกษา ในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑.

สนธยา อ่อนน้อม^{๑๐๕} สุรพล บุตรศรีด้วง^{๑๐๖} ยุพา เวียงกมล^{๑๐๗} และ ชนิดสิรี ศุภพิมล^{๑๐๘} ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบุคลิกภาพส่วนหนึ่งของบุคคล ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง รู้จักตนเองตระหนักถึงความสามารถของตนว่าจะกระทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้มีศรัทธาในคุณค่าและความสำคัญของตนเอง และรู้สึกว่าเป็นที่ชื่นชอบของผู้อื่นยอมรับทุกสิ่งทีประกอบเป็นตนเอง มองเห็นว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถและมีความสำคัญ รู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง มีจิตใจมั่นคง กล้าเผชิญความจริง กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญกับความเป็นจริง กล้าในการที่จะคิด พูด และกระทำ กล้าได้ กล้าเสีย เฉลียวฉลาด มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง กระตือรือร้น คล่องแคล่ว มีความเป็นผู้นำ เข้าสังคมได้ดี รู้จักแสดงสิทธิของตัวเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีอารมณ์ขัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ต้องการทำอะไรด้วยตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความอดทน และมีความพยายามจนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดทำให้บุคคลนั้นปรับตัว ให้อยู่ในสังคมได้ทุกสถานการณ์ และอย่างเป็นสุข

กรมวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่ง ที่จะช่วยให้คนเราสามารถทำสิ่งต่างๆ ประสบความสำเร็จ ช่วยให้คนเรามีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าคิดกล้าแสดงออก ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำสิ่งต่างๆ ด้วยความมั่นใจ ยอมรับผลที่เกิดขึ้นด้วยความพอใจและภาคภูมิใจ สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ และแก้ปัญหาด้วยความรู้สึกที่มั่นคง อันเป็นคุณลักษณะของผู้มีสุขภาพจิตดีมีความสุขในการดำรงชีวิต^{๑๐๙}

จากความหมายของความเชื่อมั่นในตนเองดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบุคลิกภาพส่วนหนึ่งของบุคคล ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเองตระหนักและศรัทธาในควมมีคุณค่า ความสำคัญของตน รู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง มีจิตใจมั่นคงกล้าเผชิญความ

^{๑๐๕}สนธยา อ่อนน้อม, “ผลของการเสริมแรงในกิจกรรมการเล่าเรื่องที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๘), หน้า ๓๖.

^{๑๐๖}สุรพล บุตรศรีด้วง, “ผลของความเชื่อมั่นในตนเองและประเภทของผลย้อนกลับในบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗.

^{๑๐๗}ยุพา เวียงกมล, “ผลการประเมินตนเองโดยใช้แฟ้มสะสมงานที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๖.

^{๑๐๘}ชนิดสิรี ศุภพิมล, “การพัฒนาความสามารถทางการพูดภาษาอังกฤษและความเชื่อมั่นในตนเองของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยใช้กิจกรรมบวนการกลุ่มสัมพันธ์”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒.

^{๑๐๙}กรมวิชาการ ศูนย์พัฒนาหลักสูตร, *ตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

จริง กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ในสิ่งที่ถูกที่ควรและรู้สึกว่าคุณเองเป็นที่ชื่นชอบ ของผู้อื่นยอมรับทุกสิ่งทีประกอบเป็นตนเอง กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ แน่ใจ กล้าหาญไม่หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ มีความพยายามในสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ ทำสิ่งที่กระทำอยู่ให้สำเร็จลุล่วงไปโดยไม่ท้อถอยต่ออุปสรรค มุ่งมั่นทำและกล้าในการที่จะเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ มีความเป็นผู้นำ ชอบช่วยเหลือหมู่คณะเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของผู้อื่นตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมมีความมั่นคงทางจิตใจยอมรับในความสามารถ และการกระทำของตนเองเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจของผู้อื่นตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

๑) ลักษณะของการมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคลจะเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่ตนเองได้รับและสะสมไว้เป็นประสบการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกว่าคุณเองเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เป็นบุคคลที่มีค่าและมีความสามารถโดยจะแสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆ ชอบกิจกรรมที่พบปะผู้คนมากๆ เป็นนักพูดมากกว่านักฟัง ถ้าอยู่ในการทำงานกลุ่มมักจะเป็นผู้ประสานงานแนะนำให้คนในกลุ่มได้รู้จักกันและแนใจในการที่จะเป็นผู้นำที่ดีได้ถ้ามีโอกาส และรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่ามีความนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี

แบรนด์เดน (Branden) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองไว้ดังนี้

- ๑) มีใบหน้า ท่าทาง วิธีการพูด และการเคลื่อนไหวที่แจ่มใส ร่าเริง มีชีวิตวา
- ๒) สามารถพูดถึงความสำเร็จหรือข้อบกพร่องของตนเองได้อย่างตรงไปตรงมาและจริงใจ
- ๓) สามารถเป็นผู้ให้และผู้รับคำสรรเสริญ การแสดงออกซึ่งความรักความซาบซึ้งต่างๆ
- ๔) สามารถเปิดใจรับคำตำหนิและไม่ทุกข์ร้อนเมื่อมีผู้กล่าวถึงความผิดพลาดต่างๆ
- ๕) คำพูดและการเคลื่อนไหวมีลักษณะไม่วิตกกังวลเป็นไปตามธรรมชาติ
- ๖) มีความกลมกลืนเป็นอย่างดีระหว่างคำพูด การกระทำ การแสดงออกและการเคลื่อนไหว
- ๗) มีทัศนคติที่เปิดเผย อยากรู้อยากเห็น เกี่ยวกับแนวคิดและประสบการณ์ใหม่และโอกาสใหม่ๆ ในชีวิต
- ๘) สามารถที่จะสนุกสนานกับชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่น
- ๙) มีทัศนคติที่ยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อสถานการณ์และสิ่งท้าทาย
- ๑๐) มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
- ๑๑) สามารถเป็นตัวของตัวเองแม้ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่มีความกดดัน^{๑๑๐}

แบรนด์เดน (Branden) กล่าวว่า ลักษณะของการมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นลักษณะของความมั่นใจในความสามารถที่จะคิด และสามารถเผชิญหน้ากับสิ่งท้าทายในชีวิต มั่นใจกับสิทธิที่จะมี

^{๑๑๐}Branden, 1983, p. 8-10, อ้างใน รัฐพล ไผ่งาม, “ผลของการใช้เกมกลุ่มสัมพันธ์ทางพลศึกษา ในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๔.

ความสุข มีความรู้สึกว่าคุณใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าตามที่เห็นสมควร รวมทั้งสามารถแสดงออกถึงความต้องการของตนเอง และมีความรู้สึกกับผลของความเพียรพยายามของตนเอง^{๑๑๑}

ส่วนแนวคิดของวิลลิส (Willis) ลักษณะดังกล่าวได้แก่

- ๑) เป็นคนเปิดเผยข้อสงสัยต่อตนเองและบุคคลอื่น
- ๒) เป็นผู้ที่ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- ๓) เป็นผู้แสดงความเข้าใจสภาพการณ์ของบุคคลอื่นได้
- ๔) สามารถแสดงความคิดเห็นได้เป็นอย่างดีโดยไม่ต้องพาดพิงถึงบุคคลอื่น
- ๕) เป็นคนที่สามารถแก้ปัญหาความยุ่งยากได้
- ๖) สามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้
- ๗) มีความชัดเจนในจุดยืนของตนเอง
- ๘) เผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้น
- ๙) สามารถยื่นกรานพูดในสิ่งที่ตนต้องการได้
- ๑๐) มีความเคารพต่อตนเองและต่อผู้อื่น
- ๑๑) เป็นผู้ที่มีความเสมอภาคเท่ากับบุคคลอื่น
- ๑๒) แสดงความรู้สึกของตนเองอย่างซื่อสัตย์
- ๑๓) เป็นผู้ที่ยึดหยัดในความเป็นตัวของตัวเอง

จากเอกสารเกี่ยวกับลักษณะของการมีความเชื่อมั่นในตนเองดังกล่าว สรุปได้ว่าลักษณะของการมีความเชื่อมั่นในตนเองได้แก่ การมองโลกในแง่ดี มองเห็นคุณค่าของตนเองด้วยความภาคภูมิใจ มีความมั่นคงทางอารมณ์ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ มีความเป็นผู้นำ พร้อมที่จะเผชิญปัญหาและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพจนมีความสามารถในการปรับตัว ปฏิบัติตัวให้มีความสุขได้ทุกสถานการณ์^{๑๑๒}

๒) ความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเอง

สำหรับความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองนั้น ได้มีผู้ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญไว้ดังนี้

แบลร์ (Blair) กล่าวว่าคนที่ยอมรับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ตนประสบโดยปราศจากความกลัว ความล้มเหลว จะเป็นคนที่มีความมั่นใจในตนเอง จึงทำให้บุคคลกล้าที่จะเผชิญกับสถานการณ์ใดๆ ด้วยความไม่กลัว และแน่ใจว่าสถานการณ์นั้นๆ จะไม่ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่สบายใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม^{๑๑๓}

^{๑๑๑}Branden, quoted in Walz, 1992, p. 16, อ้างใน จิตภา พงษ์ชูบุ, “การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ ๓ โครงการโรงเรียนสองภาษาโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

^{๑๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

^{๑๑๓} Blair G.M., **Educational Psychology**, (New York: The Macmillan Company, 1968), p. 138.

สวนา พรพัฒน์กุล ได้กล่าวว่าความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งที่แสดงว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความหมายต่อสังคมถ้าบุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองแล้วก็จะไม่เฉยเมยต่อภาวะการณ์ต่างๆ ในสังคมของตน แต่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสิทธิและหน้าที่ที่ถูกต้อง ดังนั้นความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้ทุกคนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อทุกๆ สิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตน และความอยู่รอดของสังคม^{๑๑๔}

นภารัตน์ รุ่งสุวรรณ กล่าวไว้สอดคล้องกันถึงความสำคัญของความเชื่อมั่นในตนเองว่าเป็นบุคลิกภาพอย่างหนึ่งที่ต้องปลูกฝังส่งเสริมให้เกิดกับทุกคนและพัฒนาอยู่เสมอ เพราะคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองก็จะมีบุคลิกภาพดีมองโลกในแง่ดีและมีความรู้สึกปลอดภัยกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนเอง สามารถประสบความสำเร็จในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และยังเป็นองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลมีความคิดริเริ่มในการทำงานทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีพออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๑๑๕}

แจ่มจันทร์ เกียรติกุล กล่าวว่าการศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองนั้นเป็นบุคลิกภาพทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับทุกคน ควรเป็นความเชื่อมั่นในตนเองที่เป็นสัมมาทิฐิ เพื่อจะช่วยให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพที่ดี และใช้ความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมเพราะเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดก้าวหน้านองโลกในแง่ดี กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง สามารถประสบความสำเร็จทั้งด้านการเรียนในหน้าที่การงานทำงานร่วมกับคนอื่นได้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๑๑๖}

๓) ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง ได้แก่ หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) หรือพฤติกรรมบำบัด (Behavior Therapy) ซึ่งมีทฤษฎีที่น่าสนใจดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา แบนดูราให้ความหมาย “การเรียนรู้” เช่นเดียวกับนักจิตวิทยาคนอื่นๆ ซึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่การตีความหมาย

^{๑๑๔}สวนา พรพัฒน์กุล, ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐), หน้า ๑๗.

^{๑๑๕}นภารัตน์ รุ่งสุวรรณ, “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีระดับความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒-๔.

^{๑๑๖}แจ่มจันทร์ เกียรติกุล, “การศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันและอยู่ในชั้นเรียนของครูที่มีพฤติกรรมทางวาจาและท่าทางแตกต่างกัน”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒.

ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขานั้นแตกต่างไปจากคนอื่นๆ โดยที่จะมองการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพียงในแง่ของการแสดงออก (performance) คือบุคคลจะต้องมีการแสดงออกจึงจะเรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้แต่เบนดูรากลับมองว่าการได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ (acquired) โดยยังไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออกก็ถือเป็นการเรียนรู้ได้ การเรียนรู้ของเบนดูรามักเน้นที่การเปลี่ยนพฤติกรรมในโดยไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออกของพฤติกรรม ก็จะสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้พื้นฐานของทฤษฎี นอกจากนี้เบนดูรายังมีความเชื่อว่า คนส่วนใหญ่ต้องผ่านการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากผู้อื่น มาแทบทั้งสิ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม เน้นแนวคิดสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่แนวคิดของการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) แนวคิดของการกำหนดตนเอง (Self-Regulation) และแนวคิดของการรับรู้ (Self-Efficacy) (Bandura)^{๑๑๗}

แนวคิดต่อมา คือ แนวคิดเรื่องการกำกับตนเอง (Self-Regulation) เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนนั้นไม่ได้เป็นผลของการเสริมแรงและลงโทษจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว แต่คนยังสามารถกระทำบางอย่างเพื่อควบคุมความคิด ความรู้สึกและการกระทำของตนเอง ซึ่งเบนดูราเรียกความสามารถในการดำเนินการดังกล่าวว่ากำกับตนเอง การกำกับตนเองนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนและพัฒนาโดยกลไกการกำกับตนเองประกอบด้วยกระบวนการ ๓ ขั้นตอน ได้แก่กระบวนการสังเกตตนเอง (Self-Observation) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการกำกับตนเอง บุคคลจะต้องรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรอยู่จึงสามารถตัดสินใจได้ว่าพฤติกรรมใดควรจะเปลี่ยนแปลง กระบวนการต่อมา ได้แก่ กระบวนการตัดสิน (Judgment Process) และกระบวนการสุดท้ายได้แก่การแสดงปฏิกิริยาต่อตนเอง (Self-Regulation)^{๑๑๘}

ในแนวคิดเรื่องการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) นั้นเบนดูราได้ให้คำจำกัดความว่า เป็นการที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการ และดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของเองในสถานการณ์นั้นๆ การที่บุคคลรับรู้ตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน อุตสาหะ ไม่ท้อถอยและสามารถประสบความสำเร็จในที่สุดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเองมีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery Experiences) การใช้ตัวแบบ (Modeling) การใช้คำพูดชักจูง (Verbal persuasion) การกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional Arousal)^{๑๑๙}

สรุปได้ว่าความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบุคลิกภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง เห็นว่าตนเองมีคุณค่า ศรัทธา ภาคภูมิใจในตนเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ไม่หลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เป็นปัญหา สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสุขุมรอบคอบและมีคุณภาพ เป็นบุคลิกภาพที่ควรเสริมสร้างให้เกิดในบุคคลเพราะเมื่อ

^{๑๑๗}Bandura, 1998, อ้างใน สมโภช เขียมสุภาชิต, “หลักการในการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาพฤติกรรมเด็ก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗-๖๐.

^{๑๑๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๑๑๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๕๙.

บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองจะสามารถดึงศักยภาพของตนออกมาใช้อย่างเต็มที่ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและสังคม

๒.๖ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ Motivation มาจากรากศัพท์ภาษาลาติน คำว่า “movere” แปลว่า “to move” หรือการผลักดันให้เคลื่อนไหว หรืออาจกล่าวได้ว่าถ้ามีแรงจูงใจเกิดขึ้น จะก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว หรือเกิดกิจกรรมมุ่งไปยังเป้าหมาย (goal) หรือไปสู่สิ่งล่อใจนั่นเอง

โดยทั่วไปมนุษย์มีความต้องการทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น มนุษย์ต้องกิน ต้องดื่ม ต้องการอากาศหายใจ จึงทำให้เกิดแรงขับขึ้น เช่น ความหิว ความกระหาย แต่ความต้องการบางอย่างไม่ได้ทำให้เกิดแรงขับเสมอไป เช่น มนุษย์ต้องการก๊าซเจนเพื่อช่วยในการเผาผลาญอาหารในร่างกาย ความต้องการแบบนี้ไม่สามารถทำให้เกิดแรงขับ แรงขับทุกๆ อย่างจึงไม่ใช่ผลผลิตของความ ต้องการ แรงขับทางจิตใจ เช่น ความอยากรู้ อยากเห็น อยากสำรวจ ไม่ได้เกิดจากความ ต้องการของร่างกาย แต่เป็นอิทธิพลภายในที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ สิ่งล่อใจ (Incentive) ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรม ไปสู่เป้าหมาย เพราะความคาดหวังที่จะได้รับรางวัล ในกรณีนี้ความคาดหวังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ แต่ก็เป็นผลมาจากรางวัลภายนอก เช่น นักศึกษาอยากสอบได้คะแนนสูงๆ แรงขับและสิ่งล่อใจ อาจมีความสำคัญทั้งสองอย่างในบางสภาพการณ์ เช่น หนูกดคันแล้วได้กินอาหาร ถ้าหนูไม่มีแรงขับ คือความหิว หนูก็จะไม่มีแรงจูงใจที่จะกดคันและถ้าหนูไม่มีความคาดหวังที่จะได้รับอาหารมากิน แม้ มันจะหิวมันก็อาจจะแสดงพฤติกรรมอื่นแทนการกดคัน ดังนั้นแรงจูงใจอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผล ภายในตัวอินทรีย์หรือภายนอกอินทรีย์จากที่กล่าวมาเราจึงสามารถสรุปความหมายของแรงจูงใจได้ว่าเป็นสภาวะภายในอินทรีย์ที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลภายในหรือจากภายนอกอินทรีย์อันทำให้เกิดพฤติกรรม ไปสู่เป้าหมาย^{๑๒๐}

ในด้านกลไกทางชีวภาพ แรงจูงใจจะเป็นปฏิกิริยาที่สัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยทางชีวภาพ การเรียนรู้ และกระบวนการทางสมอง^{๑๒๑}

เฮอร์แมน (Hermans) ได้อธิบายความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นความต้องการ ได้รับผลสำเร็จจากการกระทำในสิ่งที่ยาก ต้องการเอาชนะอุปสรรคและบรรลุถึงมาตรฐานอันดีเลิศ ต้องการเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่น ๆ ต้องการเพิ่มการยอมรับตนเอง โดยการบรรลุความสำเร็จในกิจกรรมที่เป็นอัจฉริยะ^{๑๒๒}

^{๑๒๐} กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, *จิตวิทยาทั่วไป*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๒.

^{๑๒๑} Robert E. Franken, *Human Motivation*, p. 3.

^{๑๒๒} Hermans, 1970, อ้างใน วัชระ คำเพ็ง, “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักมวยไทยอาชีพ”, *วิทยานพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘-๙.

เมอเรย์ (Murray) กล่าวว่าความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement need) เป็นความต้องการทางจิตของมนุษย์ที่ต้องการเอาชนะอุปสรรคฝ่าฟันกระทำสิ่งที่ยากๆ ให้สำเร็จ เขาอธิบายไว้ว่า เป็นความปรารถนาหรือแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งใดๆ ให้สำเร็จโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๑๒๓}

แอทคินสัน (Atkinson) ได้อธิบายว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้ตัวว่า การกระทำของตนจะต้องได้รับการประเมินผลจากตัวเอง หรือบุคคลอื่น โดยเทียบเคียงกับมาตรฐานอันดีเยี่ยม ผลจากการประเมินอาจเป็นสิ่งที่พอใจเมื่อกระทำจนสำเร็จ หรือ ไม่น่าพอใจเมื่อกระทำไม่สำเร็จก็ได้^{๑๒๔}

แมคเคลแลนด์ (McClelland) ให้คำจำกัดความว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เป็นความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ^{๑๒๕}

สมพงษ์ เกษมสิน นิยามแรงจูงใจไว้ว่า คือความพยายามที่จะแสดงออกหรือปฏิบัติตามสิ่งที่ต้องการ สิ่งจูงใจมีทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล แต่มูลเหตุจูงใจอันสำคัญของบุคคล คือ ความต้องการ^{๑๒๖}

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่าแรงจูงใจ คือ ตัณหา ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ตรัสว่า มีตัณหา หรือ ความอยากอยู่ ๓ ประการ คือ กามตัณหา คือความต้องการอยากใช้ชีวิตร่วมกัน อยากในสิ่งที่จะทำให้ชีวิตสบาย มีความปรารถนาใน รูป กลิ่น เสียง รส และสัมผัส กวตัณหา คือ ความใคร่ในภพ อยากเป็นโน่นเป็นนี่ ต้องการฐานทางสังคมอย่างนั้นอย่างนี้ และ วิภวตัณหา คือ ความอยากพ้นไปในภาวะที่ไม่ปรารถนา ตัณหา ๓ จำพวกนี้ ทำให้เกิดอุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น และทำให้เกิดเจตจำนง การทำอะไรทุกอย่างเกิดจากตัณหาเป็นแรงผลักดันทั้งสิ้น^{๑๒๗}

สรุปแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ กระบวนการนำปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นแรงจูงใจ มาผลักดันให้บุคคลไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นตัวแปรในด้านปัจจัยจิตลักษณะที่จะศึกษาการรับความสามารถของตนเองและความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค

๑) ประเภทของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

(๑) แรงจูงใจปฐมภูมิ (Primary Motive) เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มิได้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ แต่เกิดขึ้นมาได้ด้วยวุฒิภาวะหรือสภาพร่างกาย แรงจูงใจปฐมภูมิบางครั้งเรียก

^{๑๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๑๒๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๑๒๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๑๒๖}สมพงษ์ เกษมสิน, อ่างใน พระมหาธีรพงษ์ มีไธสง, “แรงจูงใจในการตัดสินใจบรรพชาในพระพุทธศาสนา ศึกษาเปรียบเทียบแรงจูงใจในการตัดสินใจบรรพชาในจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘.

^{๑๒๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

แรงจูงใจทางกายหรือแรงจูงใจทางด้านสรีระ เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของร่างกาย เป็นแรงจูงใจที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น แรงจูงใจแห่งความหิว แรงจูงใจแห่งความกระหาย แรงจูงใจแห่งการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด

(๒) แรงจูงใจทุติยภูมิ (Secondary Motive) เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ แรงจูงใจชนิดนี้มีความสำคัญน้อยกว่าแรงจูงใจก้านสรีระ กล่าวคือ มันไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเท่าไร แต่ก็มีความสำคัญต่อความทุกข์สุขทางจิตใจ และความสามารถในการปรับตัวทางสังคม แรงจูงใจประเภทนี้แบ่ง ออกเป็น ๒ ประเภทย่อย คือ

(๒.๑) แรงจูงใจทางจิตใจ (Psychological Motive) ได้แก่ความอยากรู้อยากเห็น ความรักใคร่และความเอาใจใส่จากบุคคลอื่น

(๒.๒) แรงจูงใจทางสังคม (Social Motive) แรงจูงใจประเภทนี้มีจุดเริ่มต้นส่วนใหญ่มาจากประสบการณ์ทางสังคมในอดีตของบุคคล และเป้าหมายของแรงจูงใจชนิดนี้มีความสัมพันธ์กับการแสดงปฏิกิริยาของบุคคลอื่นที่มีต่อเรา เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ แรงจูงใจใฝ่อำนาจ สำหรับการจูงใจนั้นยังสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เป็นสภาวะที่บุคคลต้องการที่จะกระทำหรือเรียนรู้บางอย่างด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยการชักจูงจากสิ่งเร้าภายนอก แต่เกิดจากความรู้สึกนึกคิด หรือ ทัศนคติของแต่ละบุคคล ซึ่งผลักดันให้เกิดพฤติกรรม

(๒) การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) เป็นสภาวะที่บุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอก ทำให้มองเห็นเป้าหมาย เร้าให้บุคคลเกิดความต้องการและแสดงพฤติกรรมไปสู่เป้าหมาย สิ่งจูงใจภายนอก ได้แก่ เงิน เหยียดตรา ปริญญาบัตร เป็นต้น^{๑๒๘}

๒) กระบวนการเกิดแรงจูงใจ

๑) ขั้นความต้องการ (Need stage) ความต้องการเป็นภาวะขาดสมดุลเกิดขึ้นเมื่อบุคคลขาดสิ่งที่จะทำให้ส่วนต่างๆ ภายในร่างกายดำเนินหน้าที่ไปตามปกติ ซึ่งสิ่งที่ขาดนั้นอาจเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตอย่างมหันต์ เช่น อาหาร หรือ อาจเป็นสิ่งที่สำคัญต่อสุขทุกข์ของจิตใจ เช่น ความรัก หรือเป็นสิ่งที่จำเป็นเล็กน้อยสำหรับบางคน เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน เป็นต้น

๒) ขั้นแรงขับ (Drive stage) ความต้องการในขั้นแรกนั้น กระตุ้นให้เกิดแรงขับ คือเมื่อเกิดความต้องการแล้ว บุคคลจะนั่งเฉยอยู่ไม่ได้ อาจมีความกระวนกระวายไม่เป็นสุข ภาวะที่บุคคลเกิดความกระวนกระวายอยู่เฉยๆ ไม่ได้นี้ เรียกว่าเกิดแรงขับ ซึ่งระดับความกระวนกระวายจะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับความต้องการด้วย ถ้าต้องการมากก็กระวนกระวายมาก เช่น เมื่อร่างกายขาดน้ำ จะเกิดอาการคอแห้งกระหายน้ำ เกิดความรู้สึกระวนกระวายอยู่ไม่สุข

^{๑๒๘} จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์, จิตวิทยาเบื้องต้น, (สงขลา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๓๒), หน้า ๙๙-๑๐๐.

๓) ขั้นพฤติกรรม (behavior stage) เมื่อเกิดความกระวนกระวายขึ้น ความกระวนกระวายนั้นจะผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา แรงขับจะเป็นพลังให้แสดงพฤติกรรมได้รุนแรงหรือมากน้อยต่างกัน เช่น คนที่กระหายน้ำมาก กับคนที่กระหายน้ำเพียงเล็กน้อยย่อมมีพฤติกรรมในการหาน้ำดื่มต่างกัน คนกระหายน้ำมากอาจหาทั้งน้ำเย็น น้ำมะพร้าว น้ำอ้อยมาดื่มพร้อมๆ กัน ในขณะที่คนกระหายน้อยหาเพียงน้ำเย็นแก้วเดียวเท่านั้น

๔) ขั้นลดแรงขับ (drive reduction stage) เป็นขั้นสุดท้ายคือแรงขับจะลดลงภายหลังการเกิดพฤติกรรมที่สนองความต้องการแล้ว^{๑๒๙}

ความต้องการความสำเร็จ เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญและเป็นที่ต้องการมากกว่าการยอมรับจากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้พบว่า ความต้องการความสำเร็จขึ้นอยู่กับการฝึกตั้งแต่วัยเด็ก ผู้ที่มีความต้องการความสำเร็จสูงได้รับการสั่งสอนให้หัดพึ่งตัวเองตั้งแต่เล็กๆ พ่อแม่จะไม่ให้การปกป้องหรือให้ความใกล้ชิดนัก ส่วนคนที่มีความต้องการสำเร็จต่ำมักจะย้อนรำลึกถึงวัยเด็กที่มีพ่อแม่คอยให้ความอบอุ่นและช่วยเหลือแม้ว่าเด็กจะเรียนรู้ความต้องการความสำเร็จตามที่ตนคิดของผู้ปกครอง แต่บางครั้งผลที่ออกมาอาจจะไม่ตรงกันเสมอไป เป็นต้นว่า เด็กที่ได้รับความอบอุ่นความใกล้ชิดจากพ่อแม่ อาจพึ่งตัวเองได้ ส่วนเด็กที่มีพ่อแม่คิดให้ลูกพึ่งตัวเองอาจกลายเป็นคนที่ไม่อาจช่วยตัวเองได้ก็มี เช่น พ่อแม่ที่มีความต้องการความเห็นที่ยึดมั่นไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนมาก ซึ่งจะทำให้ลูกกลัวการออกความเห็นของพ่อแม่ ทำให้ไม่อาจมีความคิดที่เป็นอิสระของตนเองได้เป็นต้น บางครั้งคนอาจได้รับประโยชน์จากการฝึกให้พึ่งตนเองตั้งแต่วัยเด็ก และถ้าการแสดงความเป็นตัวของตัวเองของเด็ก ได้รับการสนับสนุนในทางที่ถูกต้องก็ควรเด็กจะมีความภาคภูมิใจและมีความสุขกับความสำเร็จที่ได้รับนั้น แต่ถ้าหากเด็กได้รับการกระตุ้นให้มีความต้องการความสำเร็จมากเกินไป เด็กจะสั่งสมความวิตกกังวลอย่างรุนแรงต่อความรู้สึกสำเร็จหรือล้มเหลวในอนาคตและจะทำให้เด็กขาดการมองการณ์ไกลไป^{๑๓๐}

ทฤษฎีแรงจูงใจส่วนมากสรุปว่าแรงจูงใจจะเกี่ยวข้องกับการกระทำ การแสดงออกของการตอบสนองการเรียนรู้ นั่นคือ พฤติกรรมการเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้น ถ้าไม่มีกำลังความคิดหรืออีกประการหนึ่ง ถึงแม้การเรียนรู้สามารถจะให้ผลโดยตรงต่อพฤติกรรม และพฤติกรรมการเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีแรงจูงใจที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรม แรงจูงใจเป็นตัวดัชนีชี้วัดที่แสดงว่าเรากำลังให้ความสนใจต่อสิ่งๆ หนึ่ง และความสนใจของพวกเราต่อสิ่งหนึ่งจะลดลง เมื่อมีความสนใจสิ่งอื่นเข้ามาแทนที่^{๑๓๑}

แนวคิดที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือทฤษฎีแรงจูงใจที่ว่ามนุษย์เราสามารถจะเรียนรู้ที่จะมีการกระทำที่สร้างสรรค์ (การจัดการกับแรงจูงใจของตนเอง) ด้วยการกำหนดวางกฎเกณฑ์ของตนเอง ซึ่ง

^{๑๒๙}ภาควิชาจิตวิทยา คณะสังคมศาสตร์, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙๐.

^{๑๓๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๓.

^{๑๓๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

กระบวนการในการกำหนดวางกฎเกณฑ์ของตนเองขึ้นอยู่กับความเข้าใจบทบาทการทำงานของสิ่งเหล่านี้ จึงทำให้เรากำหนดกฎเกณฑ์ของตนเองไม่ได้^{๑๓๒}

๓) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้นุรักษ์ประสบความสำเร็จได้นั้นคือ อธิธัมมา ๔ พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักธรรมข้อนี้ไว้ในพระไตรปิฎกดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออธิธัมมา ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือแสดงเป็นหลายคนก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปจนถึงพรหมโลกก็ได้ เมื่ออธิธัมมา ๔ ประการที่ภิกษุเจริญอย่างนี้แล ทำให้มากแล้วอย่างนี้ ภิกษุจึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”^{๑๓๓}

“ภิกษุทั้งหลาย อธิธัมมา ๔ ประการ คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปฏิฐานสังขาร เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปฏิฐานสังขาร เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปฏิฐานสังขาร เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปฏิฐานสังขาร ภิกษุทั้งหลายเพราะอธิธัมมา ๔ ประการนี้ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ภิกษุพึงหวังผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่าง คือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ก็จักเป็นพระอนาคามี”^{๑๓๔}

ภิกษุทั้งหลาย อธิธัมมา ๔ ประการ คือภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปฏิฐานสังขาร

๒. เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปฏิฐานสังขาร

๓. เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปฏิฐานสังขาร

๔. เจริญอธิธัมมาที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปฏิฐานสังขาร

อธิธัมมา ๔ ประการนี้ ภิกษุทั้งหลาย เพราะอธิธัมมา ๔ ประการนี้ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ภิกษุพึงหวังผลานิสงส์ ๗ ประการ คือ

๑) จะได้บรรลุอรหัตตผลในปัจจุบัน

๒) หากไม่ได้บรรลุอรหัตตผลในปัจจุบัน จะได้บรรลุในเวลาใกล้ตาย

๓) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อันตรา

ปรีนิพพายี

๔) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจ

ปรีนิพพายี

๕) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สังขาร

ปรีนิพพายี

๖) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้สัง

สังขารปรีนิพพายี

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^{๑๓๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๓/๔๑๓.

^{๑๓๔} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๗/๔๑๖.

๖) หากในปัจจุบันและในเวลาใกล้ตายยังไม่ได้บรรลุ ก็จะได้เป็นพระอนาคามีผู้
อุทธรังโสต่อกนิษฐคามินี เพราะโอรัมภาคียสังโยชน์ ๕ ประการสิ้นไป

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอิทธิบาท ๔ ประการนี้ที่ภิกษุนั้นเจริญ ทำให้มากแล้ว ภิกษุพึง
หวังผลานิสงส์ ๗ ประการนี้”

อิทธิบาท คือ มรรคใด ปฏิบัติใดเป็นไปเพื่อได้ฤทธิ์ เพื่อได้เฉพาะซึ่งฤทธิ์ นี้เรียกว่า
อิทธิบาท^{๑๓๕}

พระพุทธเจ้าทรงอุปมาการเจริญอิทธิบาทด้วยแม่ไก่ฟักไข่ว่า “ภิกษุนั้น เจริญอิทธิบาท
ที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปฏิฐานสังขาร เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปฏิฐานสังขาร เจริญอิทธิ
บาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปฏิฐานสังขาร เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปฏิฐานสังขาร มี
ความเพียรยิ่งเป็นที่ ๕ ภิกษุผู้มีองค์ ๑๕ รวมทั้งความเพียรอันยิ่งอย่างนี้นั้น ย่อมเป็นผู้ควรแก่ความ
เบื่อหน่ายยิ่ง ควรแก่การตรัสรู้ และควรแก่การบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม
อุปมาเหมือนไข่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟองที่แม่ไก่นอนกกไว้อย่างดี ให้ความอบอุ่นอย่าง
สม่ำเสมอ ฟักแล้วอย่างดี แม้ว่าแม่ไก่เกิดความปรารถนาอย่างนี้ว่า ถ้าอย่างไร ขอให้ลูกไก่เหล่านี้พึงใช้
ปลายเล็บหรือจะงอยปาก เจาะทำลายเปลือกไข่ด้วยปลายเล็บหรือจะงอยปากออกมาโดยสวัสดิภาพ
แม้ฉันท

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีองค์ ๑๕ รวมทั้งความเพียรอันยิ่งอย่างนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน
ย่อมเป็นผู้ควรแก่ความเบื่อหน่ายยิ่ง ควรแก่การตรัสรู้ และควรแก่การบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษม
จากโยคะอันยอดเยี่ยม”^{๑๓๖}

ในทางพระพุทธศาสนาตามที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์นอกจากต้องการ
มีสุขภาพดีแล้ว ยังต้องการความสำเร็จในการทำงาน ความสำเร็จในสัมพันธภาพระหว่างตนเองกับผู้อื่น
และความสำเร็จในชีวิตครอบครัว ความสำเร็จเหล่านี้อยู่ในวิสัยที่มนุษย์จะทำได้เมื่อมีความตั้งใจจริง
อุทิศพลังกายพลังใจเพื่อจุดหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์^{๑๓๗}

สรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุ่งมั่น และ ตั้งใจที่จะทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง
สำเร็จตามจุดประสงค์ เป็นการกระทำอย่างมีจุดมุ่งหมายด้วย สติ สมาธิและ ปัญญา เพื่อให้เกิด
ผลลัพธ์ที่เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ มีลักษณะมุ่งสู่นาคตที่มีการพัฒนาไปสู่สิ่งที่ดีกว่าที่เป็นอยู่โดยไม่ย่อ
ท้อต่อปัญหาและอุปสรรค ทั้งทางอารมณ์และสิ่งแวดล้อม มีความกระตือรือร้นที่จะชวนชวนพัฒนา
ศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ โดยที่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นั้น สามารถเกิดจากการกระตุ้นทั้งภายในและ
ภายนอก

^{๑๓๕} ส.ม. ๑๙/๘๓๘-๘๓๙/๔๑๖-๔๑๘.

^{๑๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๘๘/๒๐๓.

^{๑๓๗} วุฑฒะ คำเพ็ง, “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักมวยไทยอาชีพ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร
มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๔.

๒.๗ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม

แนวคิดพื้นฐานในการวิจัย ในสาขาจิตวิทยาและสาขาพฤติกรรมศาสตร์มีกรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมศาสตร์มนุษย์ คือ รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ซึ่งได้เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการวิจัยต่างๆ

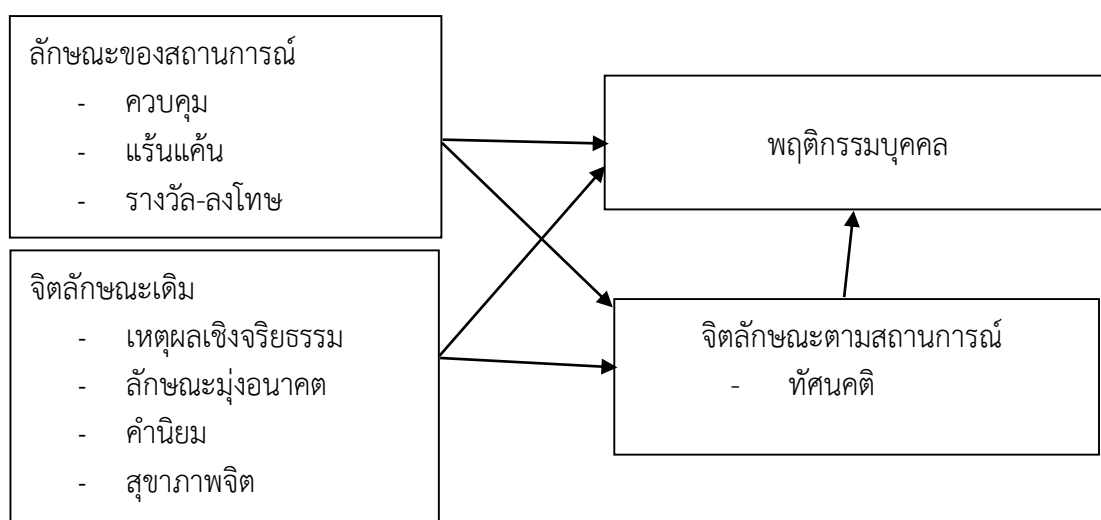
รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม เป็นกรอบแนวคิดที่ทันสมัยเนื่องจากเป็นข้อบ่งชี้เกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ หลายประเภทรวมทั้งพฤติกรรมการทำงาน ทฤษฎีนี้ระบุสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลอย่างน้อย ๔ สายหลัก ดังนี้

๑. สาเหตุฝ่ายสถานการณ์ (Situational factors) ซึ่งเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวบุคคล หรือ การรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งรอบตัวของเขา เช่น ปทัสถานทางสังคมการสนับสนุนจากคนรอบข้าง เป็นต้น สถานการณ์เหล่านี้แบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ หนึ่งสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยในการเกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนา เช่น การเห็นแบบอย่างที่ดีในการกระทำพฤติกรรมที่น่าปรารถนา และสองสถานการณ์ที่ขัดขวางมิให้เกิดพฤติกรรมที่น่าปรารถนา

๒. สาเหตุฝ่ายจิตลักษณะเดิม (Psychological traits) เป็นจิตลักษณะหรือบุคลิกภาพที่ติดตัวมา อาจเกิดจากการถ่ายทอดทางสังคม เช่น สุขภาพจิต ประสบการณ์ทางสังคม สติปัญญา ค่านิยม เป็นต้น

๓. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุฝ่ายสถานการณ์กับฝ่ายจิตลักษณะเดิม ซึ่งเรียกว่า ปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical Interaction) เช่น พฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่ผู้นั้นมีสุขภาพจิตที่ไม่ดีและกำลังอยู่ในสถานการณ์ที่ย่ำแย่ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เป็นต้น

๔. สาเหตุฝ่ายจิตลักษณะตามสถานการณ์ หรือที่เรียกว่า ปฏิสัมพันธ์ภายในตน (Organismic Interaction) เป็นจิตลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ เช่น ทักษะคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์

แผนภูมิที่ ๒.๕ แสดงการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมด้วยรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model)

รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม เป็นการกล่าวถึงสาเหตุของพฤติกรรมบุคคลในเชิงของระบบ “สาเหตุและผล” ทำให้รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมเป็นกรอบความคิดพื้นฐานที่สำคัญของการวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ คำว่า “จิตสังคม” เป็นคำที่สะท้อนให้เห็นปัจจัยที่เป็นสาเหตุทั้งด้านจิตลักษณะหรือจิตใจ และด้านสถานการณ์หรือสังคม ซึ่งหมายถึง ปัจจัยเชิงสาเหตุ^{๑๓๘}

สรุปได้ความว่าพฤติกรรมของมนุษย์ต้องมีสาเหตุ เพื่อผลักดันและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม ดังนั้นการศึกษาสาเหตุจำทำให้เข้าใจถึงพฤติกรรม และในส่วนของ การวางเงื่อนไข ก็เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความเชื่อว่าปัจจัยจิตสังคมมีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองกับความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง ได้แก่ หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) หรือพฤติกรรมบำบัด (Behavior Therapy) ซึ่งมีทฤษฎีที่น่าสนใจดังนี้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นโดย อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา แบนดูราให้ความหมาย “การเรียนรู้” เช่นเดียวกับนักจิตวิทยาคนอื่นๆ ซึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่การตีความหมายของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเขานั้นแตกต่างไปจากคนอื่นๆ โดยที่จะมองการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพียงในแง่ของการแสดงออก (performance) คือบุคคลจะต้องมีการแสดงออกจึงจะเรียกได้ว่ามีการเรียนรู้ แต่แบนดูรากลับมองว่าการได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ (acquired) โดยยังไม่ต้องมีการแสดงออกก็ถือเป็นการเรียนรู้ได้ การเรียนรู้ของแบนดูรามักเน้นที่การเปลี่ยนพฤติกรรมในโดยไม่จำเป็นต้องมีการแสดงออกของพฤติกรรม ก็จะสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนรู้พื้นฐานของทฤษฎี นอกจากนี้แบนดูรายังมีความเชื่อว่า คนส่วนใหญ่ต้องผ่านการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากผู้อื่น มาแทบทั้งสิ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม เน้นแนวคิดสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่แนวคิดของการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) แนวคิดของการกำหนดตนเอง (Self-Regulation) และแนวคิดของการรับรู้ (Self-Efficacy) (Bandura)^{๑๓๙}

แนวคิดต่อมา คือ แนวคิดเรื่องการกำกับตนเอง (Self-Regulation) เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนนั้นไม่ได้เป็นผลของการเสริมแรงและลงโทษจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว แต่คนยังสามารถกระทำบางอย่างเพื่อควบคุมความคิด ความรู้สึกและการกระทำของตนเอง ซึ่งแบนดูราเรียกความสามารถในการดำเนินการดังกล่าวว่ากำกับตนเอง การกำกับตนเองนี้ต้องอาศัยการ

^{๑๓๘} ดุจเดือน พันธุมนาวิณ, **หลักและวิธีการประมวลเอกสารเพื่อความเป็นเลิศในการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารทางวิชาการ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๐-๖๓.

^{๑๓๙} Bandura, 1998, อ้างใน สมโภช เอี่ยมสุภาชิต, “**หลักการในการพัฒนาพฤติกรรมเด็ก**” ในเอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาพฤติกรรมเด็ก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗-๖๐.

ฝึกฝนและพัฒนาโดยกลไกการกำกับตนเองประกอบด้วยกระบวนการ ๓ ขั้นตอน ได้แก่กระบวนการสังเกตตนเอง (Self-Observation) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการกำกับตนเอง บุคคลจะต้องรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรอยู่จึงสามารถตัดสินใจได้ว่าพฤติกรรมใดควรจะเปลี่ยนแปลง กระบวนการต่อมา ได้แก่ กระบวนการตัดสิน (Judgment Process) และกระบวนการสุดท้ายได้แก่การแสดงปฏิกิริยาต่อตนเอง (Self-Regulation)^{๑๔๐}

ในแนวคิดเรื่องการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) นั้นแบนดูราได้ให้คำจำกัดความว่า เป็นการที่บุคคลตัดสินเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการ และดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของเองในสภาวะการณ์นั้นๆ การที่บุคคลรับรู้ตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน อุตสาหะ ไม่ท้อถอยและสามารถประสบความสำเร็จในที่สุดปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเองมีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่ ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery Experiences) การใช้ตัวแบบ (Modeling) การใช้คำพูดชักจูง (Verbal persuasion) การกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional Arousal)^{๑๔๑}

สรุปได้ว่าความเชื่อมั่นในตนเองเป็นบุคลิกภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง เห็นว่าตนเองมีคุณค่า ศรัทธา ภาคภูมิใจในตนเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ไม่หลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เป็นปัญหา สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสุขุมรอบคอบและมีคุณภาพ เป็นบุคลิกภาพที่ควรเสริมสร้างให้เกิดในบุคคลเพราะเมื่อบุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองจะสามารถตั้งศักยภาพของตนออกมาใช้อย่างเต็มที่ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและสังคม

๒.๘ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ Motivation มาจากรากศัพท์ภาษาลาติน คำว่า “movere” แปลว่า “to move” หรือการผลักดันให้เคลื่อนไหว หรืออาจกล่าวได้ว่าถ้ามีแรงจูงใจเกิดขึ้นจะก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว หรือเกิดกิจกรรมมุ่งไปยังเป้าหมาย (goal) หรือไปสู่สิ่งล่อใจนั่นเอง

โดยทั่วไปมนุษย์มีความต้องการทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น มนุษย์ต้องกิน ต้องดื่ม ต้องการอากาศหายใจ จึงทำให้เกิดแรงขับขึ้น เช่น ความหิว ความกระหาย แต่ความต้องการบางอย่างไม่ได้ทำให้เกิดแรงขับเสมอไป เช่น มนุษย์ต้องการก๊าซเงินเพื่อช่วยในการเผาผลาญอาหารในร่างกาย ความต้องการแบบนี้ไม่สามารถทำให้เกิดแรงขับ แรงขับใดๆ อย่างจึงไม่ใช่ผลผลิตของความ ต้องการ แรงขับทางจิตใจ เช่น ความอยากรู้ อยากเห็น อยากสำรวจ ไม่ได้เกิดจากความต้องการของร่างกาย แต่เป็นอิทธิพลภายในที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ สิ่งล่อใจ (Incentive) ทำให้มนุษย์เกิดพฤติกรรมไปสู่เป้าหมาย เพราะความคาดหวังที่จะได้รับรางวัล ในกรณีนี้ความคาดหวังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ แต่ก็เป็นผลมาจากรางวัลภายนอก เช่น นักศึกษาอยากสอบได้คะแนนสูงๆ แรงขับและสิ่งล่อใจ

^{๑๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๕๙.

อาจมีความสำคัญทั้งสองอย่างในบางสภาพการณ์ เช่น หนูกอดคานแล้วได้กินอาหาร ถ้าหนูไม่มีแรงขับ คือความหิว หนูก็จะไม่มีแรงจูงใจที่จะกอดคานและถ้าหนูไม่มีความคาดหวังที่จะได้รับอาหารมากิน แม้ มันจะหิวมันก็อาจจะแสดงพฤติกรรมอื่นแทนการกอดคาน ดังนั้นแรงจูงใจอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผล ภายในตัวอินทรีย์หรือภายนอกอินทรีย์จากที่กล่าวมาเราจึงสามารถสรุปความหมายของแรงจูงใจได้ว่าเป็นสภาวะภายในอินทรีย์ที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลภายในหรือจากภายนอกอินทรีย์อันทำให้เกิดพฤติกรรม ไปสู่เป้าหมาย^{๑๔๒}

ในด้านกลไกทางชีวภาพ แรงจูงใจจะเป็นปฏิกิริยาที่สัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยทางชีวภาพ การเรียนรู้ และกระบวนการทางสมอง^{๑๔๓}

เฮอร์แมน (Hermans) ได้อธิบายความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นความต้องการ ได้รับผลสำเร็จจากการกระทำในสิ่งที่ยาก ต้องการเอาชนะอุปสรรคและบรรลุถึงมาตรฐานอันดีเลิศ ต้องการเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่น ๆ ต้องการเพิ่มการยอมรับตนเอง โดยการบรรลุความสำเร็จในกิจกรรมที่เป็นอัจฉริยะ^{๑๔๔}

เมอเรีย (Murray) กล่าวว่าความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement need) เป็นความต้องการทางจิตของมนุษย์ที่ต้องการเอาชนะอุปสรรคฝ่าฟันกระทำสิ่งที่ยากๆ ให้สำเร็จ เขาอธิบายไว้ว่า เป็นความปรารถนาหรือแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งใดๆ ให้สำเร็จโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๑๔๕}

แอทคินสัน (Atkinson) ได้อธิบายว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้นเมื่อ บุคคลรู้ตัวว่า การกระทำของตนจะต้องได้รับการประเมินผลจากตัวเอง หรือบุคคลอื่น โดยเทียบเคียง กับมาตรฐานอันดีเยี่ยม ผลจากการประเมินอาจเป็นสิ่งที่พอใจเมื่อกระทำจนสำเร็จ หรือ ไม่น่าพอใจ เมื่อกระทำไม่สำเร็จก็ได้^{๑๔๖}

แมคเคลแลนด์ (McClelland) ให้คำจำกัดความว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เป็นความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ^{๑๔๗}

^{๑๔๒} กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๒.

^{๑๔๓} Robert E. Franken, **Human Motivation**, p. 3.

^{๑๔๔} Hermans, 1970, อ่างใน วัชระ คำเพ็ง, “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักมวยไทยอาชีพ”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘-๙.

^{๑๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๑๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๑๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

สมพงษ์ เกษมสิน นิยามแรงจูงใจไว้ว่า คือความพยายามที่จะแสดงออกหรือปฏิบัติตามสิ่งที่ต้องการ สิ่งจูงใจมีทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล แต่มูลเหตุจูงใจอันสำคัญของบุคคล คือ ความต้องการ^{๑๔๘}

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่าแรงจูงใจ คือ ตัณหา ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ตรัสว่า มีตัณหา หรือ ความอยากอยู่ ๓ ประการ คือ กามตัณหา คือความต้องการอยากใช้ชีวิตด้วยกัน อยากในสิ่งที่จะทำให้ชีวิตสบาย มีความปรารถนาใน รูป กลิ่น เสียง รส และสัมผัส กามตัณหา คือ ความใคร่ในภพ อยากเป็นโน่นเป็นนี่ ต้องการฐานทางสังคมอย่างนั้นอย่างนี้ และ วิภวตัณหา คือ ความอยากพ้นไปในภาวะที่ไม่ปรารถนา ตัณหา ๓ จำพวกนี้ ทำให้เกิดอุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น และทำให้เกิดเจตจำนง การทำอะไรทุกอย่างเกิดจากตัณหาเป็นแรงผลักดันทั้งสิ้น^{๑๔๙}

สรุปแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ กระบวนการนำปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นแรงจูงใจ มาผลักดันให้บุคคลไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นตัวแปรในด้านปัจจัยจิตลักษณะที่จะศึกษาการรับความสามารถของตนเองและความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค

๒.๙ งานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงศึกษาธิการ ในตำราหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้ ระบุไว้ว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในปีการศึกษา ๒๕๕๒ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ประกอบด้วย ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและ การอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจ ถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและ ผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก”^{๑๕๐}

พิสมัย กันทะมา^{๑๔๘} ว่า คณะกรรมการนักเรียนมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม “จิตอาสาพึ่งพาสังคม” ด้วยหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (เบญจศีลและเบญจธรรม) และหลักคุณธรรม คือ ความเสียสละ ความขยัน อดทน ความเมตตา กรุณา และ ความกตัญญู

^{๑๔๘}สมพงษ์ เกษมสิน, อ่างใน พระมหาธีรพงษ์ มีไธสง, “แรงจูงใจในการตัดสินใจบรรพชาในพระพุทธศาสนา ศึกษาเปรียบเทียบแรงจูงใจในการตัดสินใจบรรพชาในจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘.

^{๑๔๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^{๑๕๐}กระทรวงกรมวิชาการศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

ฉวี พันธุ์ตา^{๑๕๑} ว่าคณะกรรมการนักเรียนที่ได้เลือกตั้งด้วยความโปร่งใส และเปิดเผย มี หนุม ที่หลายอย่างที่ต้องรับผิดชอบ เช่น การทำความสะอาด จัด แจกกันดอกไม้ไหว้พระกิจกรรมเคารพ ธงชาติ นำสวดมนต์ไหว้พระ กิจกรรมนำเสนอความรู้ในห้องประชุมหลังเคารพธงชาติ

นอกจากนี้ ยังมี กิจกรรมอีกจำนวนหนึ่งที่ต้องทำกับคณะครู กิจกรรมที่ร่วมทำล้วนแต่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน(เบญจศีล) และหลักคุณธรรม (เบญจธรรม)

วชิรชัย ปทุม^{๑๕๒} ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดคณะกรรมการนักเรียนด้วยการประยุกต์ หลัก

คุณธรรมจริยธรรมใช้เบญจศีล เบญจธรรม ดังนี้

๑) มีคำสั่งแต่งตั้งนักเรียนเป็นคณะกรรมการในการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน

๒) มีการดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนด้วยความชอบธรรมและโปร่งใส มีการ ประชุมคณะกรรมการนักเรียนเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสมของนักเรียน เช่น นักเรียนที่ออกนอกโรงเรียนที่ไม่ขออนุญาต การนำเงินและสิ่งของมีค่ามา โรงเรียนวันละ มากเกินความ จำเป็น การนำโทรศัพท์หรือเกมส์มาโรงเรียน พฤติกรรมเช่นนี้ครูจะให้คำชี้แนะอย่างเหมาะสม

สรุป จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักเบญจศีล เบญจธรรม ถือเป็นหลักการประพฤติ ปฏิบัติที่ถือเป็นหลักสากล เพราะเป็นคุณธรรมและจริยธรรมต่อการพัฒนาพฤติกรรมอันดีงามของเด็ก และเยาวชนของชาติ นอกจากนั้นหลักความเชื่อมั่นในตนเอง และทฤษฎีความสัมพันธ์ภาพ ทฤษฎี แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จึงมีผลต่อความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรมในการพัฒนาเบญจศีลเบญจธรรมของ นักเรียนเป็นอย่างยิ่ง ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ศึกษาหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษา ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ลัดดาวัลย์ พลชัย ในงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบบรรยายความสัมพันธ์ (Descriptive Correlational research) เพื่อศึกษาระดับความสุขและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขใน นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่กำลังศึกษาในภาค การศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ในโรงเรียนระดับ มัธยมศึกษาในจังหวัดนครปฐม จำนวน ๔๐๙ คน เก็บข้อมูลโดยให้นักเรียนตอบแบบสอบถามที่ ประกอบด้วย ๕ ส่วน คือ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์สำหรับวัยรุ่น (อายุ ๑๒-๑๗ ปี) แบบวัดดัชนีชี้วัดความสุข คนไทยฉบับสั้น แบบประเมินแรงสนับสนุนทางสังคม และ แบบสอบถามการมีคุณค่าในตนเองของโร เซนเบอร์ก โดยเก็บข้อมูลในระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติบรรยาย สถิติสัมพันธ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน และสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวน ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความสุขอยู่ในระดับ ต่ำและปกติใกล้เคียงกัน ส่วนความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมมีความสัมพันธ์กับระดับความสุข โดย

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ ฉวี พันธุ์ตา, ครูหัวหน้าสาระสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖.

^{๑๕๒} วชิรชัย ปทุม, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านคำฆ่า, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๖.

พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นกลุ่มที่มีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวม อยู่ในระดับปกติมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขสูงกว่ากลุ่มที่มีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) กลุ่มที่มีความฉลาดทาง อารมณ์โดยรวมอยู่ในระดับปกติ มีค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขสูงกว่ากลุ่มที่มีความฉลาดทางอารมณ์โดยรวม อยู่ในระดับสูงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และ ความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุขมีความสัมพันธ์กับความสุข โดยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่มีความฉลาดทาง อารมณ์ด้านสุขปกติมีค่าเฉลี่ยคะแนนความสุขสูงกว่ากลุ่มต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) แต่พบว่ากลุ่มที่มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านสุขสูง มีค่าเฉลี่ยคะแนน ความสุขต่ำกว่ากลุ่มปกติอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนระดับสัมพันธ์ภายในครอบครัว ระดับสัมพันธ์ภาพ ระหว่างเพื่อน แร่งสนับสนุนทางสังคม และการมีคุณค่าในตนเองไม่มีความสัมพันธ์กับความสุข ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความสุขอยู่ในระดับต่ำถึงปกติ และความ ฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับความสุข ดังนั้นบุคลากรผู้ปฏิบัติงานกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ควรตระหนักถึงระดับความสุข และส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์เพื่อพัฒนาความสุขให้แก่ นักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น^{๑๕๓}

ทวิกาญจน์ ไชยแก้ว และพรพิมล วรวิฑูมิพุทพงษ์ ในงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางจิตสังคมที่ ทำนายการปรับตัวด้านสังคมของ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัย ทางจิตสังคมที่ทำนายการปรับตัวด้านสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ทางจิตสังคมที่มีต่อการปรับตัวทาง สังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อศึกษาความสามารถใน การทำนายของปัจจัยทางจิตสังคมที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวทางสังคมของนักเรียน มีความสัมพันธ์ ทางบวกกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .๑๖๐ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๑ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.๑๑๙ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมองโลกในแง่ บวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.๒๘๓ การมองโลกในแง่ดี สัมพันธ์ภาพในครอบครัวและสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนสามารถร่วมกันทำนายความสามารถ การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -.๒๘๓$, $\beta = -.๑๘๘$, $\beta = .๑๗๑$) ส่วนลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการรับรู้ความสามารถ ของตนเอง ไม่สามารถพยากรณ์การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ได้^{๑๕๔}

^{๑๕๓} ลัดดาวัลย์ พลชัย, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”, *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓).

^{๑๕๔} ทวิกาญจน์ ไชยแก้ว และพรพิมล วรวิฑูมิพุทพงษ์, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่ทำนายการปรับตัว ด้านสังคมของ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, *รายงานการวิจัย*, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษาวิจัยโดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดของรัฐบาล ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๐๘ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๐๘ คน สุ่มเลือกโรงเรียนด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๒ โรงเรียน รวมประชากรทั้งสองโรงเรียนเท่ากับ ๔๓๔ คน เลือกผู้ที่มีความพร้อมในการตอบแบบสอบถามทั้งหมดได้ ๒๔๐ คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)^๑ ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ๐.๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๕% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จำนวน ๑๔๘ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

^๑ Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W, “Determinining Sample Size for Research Activities”, *Educational and Psychological Measurement*, (1970), vol. 30: 607-610.

๑) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑.๑ ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ศึกษาจากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๑.๒ กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๓ กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๑.๔ สร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๕ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๑.๖ นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้เครื่อง (Try out) จากประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง

๑.๗ นำเครื่องมือที่ได้จากการไปทดลองแจก (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ชุด มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๑.๘ จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๒) ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ เกรดเฉลี่ย ระดับชั้น อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน ๙๑ ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักคะแนนดังนี้^๒

- ๕ หมายถึง การปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง การปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง การปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง การปฏิบัติจริงอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง การปฏิบัติจริงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ในการตอบแบบสอบถาม ให้กลุ่มตัวอย่างประเมินตนเอง ในแต่ละข้อความผู้ตอบต้องเลือกเพียงคำตอบเดียวที่ตรงกับความรู้สึกนึกคิดของผู้ตอบมากที่สุด ลักษณะเป็นมาตราส่วนแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) ๕ ระดับ ความกว้างของอันตรภาคชั้นมีค่าเฉลี่ยที่ ๐.๘ และมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้^๓

คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๑.๐๐ – ๑.๘๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับต่ำ
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๑.๘๑ – ๒.๖๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๒.๖๑ – ๓.๔๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๓.๔๑ – ๔.๒๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับค่อนข้างสูง
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๔.๒๑ – ๕.๐๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับสูง

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

^๒ชูติระ ระบอบ และคณะ, *ระเบียบวิธีวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ,๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

^๓ชัชวาลย์ เรื่องประพันธ์, *สถิติพื้นฐานพร้อมตัวอย่างการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Minitab SPSS และ SAS*, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐.

๓) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-objective Congruence : IOC)^๔ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ซึ่งอธิบายได้ว่า เครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๕ ได้ค่าความเชื่อมั่น

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้ใช้วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

๑. จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างโดยให้แบบสอบถาม (Questionnaire) ตรงตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการแจกแบบสอบถาม

๒. ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน ด้านจิตวิทยา ในการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

๓. ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึง

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

^๕ Lee J. Cronbach, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p.67.

ผู้บริหารและเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๔. นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง

๕. ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถาม (Questionnaire) แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลักโดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ จำนวน ๑๔๘ ชุด นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบแบบสำรวจเพื่อความถูกต้องอีก ๑ ครั้ง แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสดังกล่าวลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ

๑. นำแบบสอบถามมาตรวจสอบให้คะแนนแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS (Statistical-Package for the Social Sciences)

๒. วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครวิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๓. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครโดยทำการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละคะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๔. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครจำแนกตามเพศ อายุ เกรดเฉลี่ย ระดับชั้น อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕. ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจับกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายข้อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

การให้คะแนนแบบวัดความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแบบวัดที่มีทั้งข้อความทางบวกและทางลบ จึงแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้คือ

		ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้คะแนน	๑	๕
ไม่เห็นด้วย	ให้คะแนน	๒	๔
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	๓	๓
เห็นด้วย	ให้คะแนน	๔	๒
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้คะแนน	๕	๑

เกณฑ์การให้คะแนนรายข้อและโดยรวม ซึ่งกำหนดจากจุดกึ่งกลางของคะแนน ๕ ระดับของแบบวัดมีดังนี้

คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๑.๐๐ – ๑.๘๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับต่ำ
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๑.๘๑ – ๒.๖๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๒.๖๑ – ๓.๔๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๓.๔๑ – ๔.๒๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับค่อนข้างสูง
คะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในช่วง ๔.๒๑ – ๕.๐๐	หมายถึง	มีการรับรู้ด้านนั้น อยู่ในระดับสูง

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

๓.๖.๑ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ค่าความถี่ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) ตามลักษณะตัวแปร

การคำนวณค่าสถิติพื้นฐานของคะแนน^๖ มีดังนี้

ก. หาอัตราร้อยละ ใช้สูตร

$$\text{ร้อยละของรายการใด} = \frac{\text{ความถี่ของรายการนั้น}}{\text{ความถี่ทั้งหมด}} \times ๑๐๐$$

^๖ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, หลักการวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: ศึกษาการ, ๒๕๓๑), หน้า ๕๙.

ข. ค่าเฉลี่ย ใช้สูตร ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	X	แทน	คะแนนดิบ
	\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
	N	แทน	จำนวนนักเรียน
	\sum	แทน	ผลรวม

ค. ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๗ โดยใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ	S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนดิบของนักเรียน
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนดิบของนักเรียนแต่ละคน
	N	แทน	จำนวนนักเรียน

๓.๖.๒ สถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) การทดสอบค่าที่ (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ตามลักษณะตัวแปรอิสระเพื่อทดสอบสมมติฐาน

ก. การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยประชากร ๒กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Samples t-test) โดยใช้สูตร

$$\text{สถิติทดสอบ } t = \frac{(\bar{X}_1 - \bar{X}_2) - d_0}{S_p \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}} \quad \text{โดยที่การแจกแจง } t \text{ มี } df = n_1 + n_2 - 2$$

$$\text{เมื่อ } S_p = \sqrt{\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2}}$$

\bar{X}_1 แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ ๑

\bar{X}_2 แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ ๑

S_1^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ ๑

S_2^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ ๒

N_1, n_2 แทน แทนขนาดของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ ๑และ ๒

df แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (degree of freedom)

^๗ ชูศรี วงศ์รัตน์, สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญพร, ๒๕๓๔),

ข. การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test one-way ANOVA) ใช้ในการทดสอบเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า ๒ กลุ่ม ที่ไม่เกี่ยวข้องกัน (Independent Sample)

$$\text{โดยใช้สูตร } F = \frac{MS_B}{MS_W}$$

F แทน ค่าสถิติเอฟ

MS_B แทน ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Mean square between-groups)

MS_W แทน ความแปรปรวนภายในกลุ่ม (Mean square within-groups)

ค. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient)

การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ในการคำนวณหาค่า r สามารถคำนวณได้หลายวิธี ดังนี้

$$r = \frac{\sum (Z_x Z_y)}{N}$$

เมื่อ R คือค่าสัมประสิทธิ์ที่ต้องการ

Z คือคะแนนมาตรฐาน

N คือจำนวนตัวอย่าง

ข้อมูลหรือตัวแปรจะมี ๒ ชุดคือชุด x กับชุด y

เป็นสูตรที่คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยใช้คะแนนมาตรฐาน โดยดัดแปลงคะแนน X และ Y จากคะแนนดิบให้เป็นคะแนนมาตรฐาน (Z_x, Z_y) เสียก่อน

$$r = \frac{n \sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[n \sum X^2 - (\sum X)^2][n \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

โดย $SS_{(x)} = \sum X^2 - \frac{(\sum X)^2}{n}$

$$SS_{(y)} = \sum Y^2 - \frac{(\sum Y)^2}{n}$$

$$SS_{(xy)} = \sum XY - \frac{(\sum X)(\sum Y)}{n}$$

เมื่อคำนวณค่า r แล้วผู้วิจัยต้องทราบว่าค่าสหสัมพันธ์ที่คำนวณได้นั้นมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่สามารถทำได้โดยนำค่า r ไปคำนวณเป็นค่าสถิติที (t-test)

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}}$$

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ปัจจัยจิตสังคมที่มีต่อพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๔.๒ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๔.๓ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๔.๑ ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย เพศ อายุ เกรดเฉลี่ย ระดับชั้น อาชีพของผู้ปกครอง รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว รายละเอียดตามตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของคุณลักษณะทั่วไปของนักเรียนมัธยมศึกษา

		(n=๓๒๔)
	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน ร้อยละ
๑.เพศ		
ชาย	๓๖	๑๑.๑
หญิง	๒๘๘	๘๘.๙
๒.อายุ		
๑๒ ปี	๓๑	๙.๖
๑๓ ปี	๑๒๕	๓๘.๖
๑๔ ปี	๑๐๔	๓๒.๑
๑๕ ปีขึ้นไป	๖๔	๑๙.๘
๓.เกรดเฉลี่ย		
๑.๐๐ - ๒.๐๐	๑๗	๕.๒
๒.๐๑ - ๓.๐๐	๙๐	๒๗.๘
๓.๐๑ - ๔.๐๐๐	๒๑๗	๖๗.๐

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	(n=๓๒๔)	
	จำนวน	ร้อยละ
๔.ระดับชั้น		
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑	๑๒๔	๓๘.๓
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๑๐๓	๓๑.๘
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	๙๗	๒๙.๙
๕.อาชีพของผู้ปกครอง		
ทำการเกษตร		
รับจ้าง	๑๐๐	๓๐.๙
แม่บ้าน/พ่อบ้าน	๒๒	๖.๘
รับราชการ	๖๘	๒๑.๐
บริษัทเอกชน	๕๓	๑๖.๔
ธุรกิจส่วนตัว	๘๑	๒๕.๐
๖.รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว		
๑๐,๐๐๐ - ๑๕,๐๐๐ บาท/เดือน	๘๒	๒๕.๓
๒๐,๐๐๐ - ๒๕,๐๐๐ บาท/เดือน	๙๐	๒๗.๘
๓๐,๐๐๐ - ๓๕,๐๐๐ บาท/เดือน	๗๘	๒๔.๑
๔๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป	๗๔	๒๒.๘

จากตารางที่ ๔.๑. พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๙ อายุ ๑๓ ปี จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๖ เกรดเฉลี่ย ๓.๐๑ - ๔.๐๐ จำนวน ๒๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ อาชีพของผู้ปกครอง ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๙ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว ๒๐,๐๐๐ - ๒๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘

๔.๒ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยจิตสังคมพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

๔.๒.๑ ความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๔.๒ ระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

(n=๓๒๔)

ข้อ	ความเชื่อมั่นในตนเอง	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันคิดว่าฉันทำอะไรไม่เคยประสบความสำเร็จ	๒.๙๐	.๘๙	ปานกลาง
๒	ฉันสามารถทำงานได้หลายประเภท	๓.๔๘	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันกล้าที่จะพูดคุยเรื่องส่วนตัวกับผู้อื่น	๓.๑๑	๑.๐๑	ปานกลาง
๔	ฉันคิดว่าทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน	๔.๔๖	.๘๔	สูง
๕	หลายครั้งที่ฉันร้องไห้เพราะไม่อย่างมีชีวิตอยู่	๒.๔๕	๑.๓๖	ค่อนข้างต่ำ
๖	ทุกครั้งที่ต้องการทำอะไรสักอย่างฉันจะทำให้สำเร็จ	๓.๗๕	.๘๕	ค่อนข้างสูง
๗	ไม่ว่างานจะยุ่งยากเพียงใดถ้าฉันตั้งใจจริงก็จะทำให้สำเร็จได้	๓.๗๖	.๘๙	ค่อนข้างสูง
๘	ฉันเป็นที่รักของทุกคน	๓.๒๘	.๘๕	ปานกลาง
๙	ทุกครั้งที่ปัญหาฉันสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง	๓.๓๐	.๘๒	ปานกลาง
๑๐	ฉันไม่เคยหมดกำลังใจในชีวิต	๓.๓๔	๑.๑๒	ปานกลาง
รวม		๓.๓๘	.๙๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒. พบว่า ระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันคิดว่าทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน($\bar{X} = ๔.๔๖$) รองลงมาคือ ไม่ว่างานจะยุ่งยากเพียงใดถ้าฉันตั้งใจจริงก็จะทำให้สำเร็จได้ ($\bar{X} = ๓.๗๖$) และครั้งที่ต้องการทำอะไรสักอย่างฉันจะทำให้สำเร็จ($\bar{X} = ๓.๗๕$) ตามลำดับ

๔.๒.๒ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

(n=๓๒๔)

ข้อ	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันชอบค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ครูสอน	๓.๑๕	.๘๕	ปานกลาง
๒	ฉันให้ความสนใจทุกวิชาที่เรียนเท่าๆกัน	๒.๙๕	.๗๘	ปานกลาง
๓	ฉันพอใจที่จะเรียนต่อไปแม้จะใช้เวลาเรียนหลายปี	๓.๘๓	.๙๘	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันเชื่อว่า“ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น”	๔.๐๔	.๙๕	ค่อนข้างสูง
๕	ฉันรู้สึกกระตือรือร้นทุกครั้ง เมื่อถึงวัน/เวลาเรียน	๓.๑๑	.๘๑	ปานกลาง
๖	ฉันจะเพิ่มความขยันอ่านหนังสือเมื่อรู้ว่าสอบไม่ผ่าน	๓.๖๗	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๗	ฉันจะพยายามเอาชนะความง่วงนอนเมื่ออ่าน หนังสือ	๒.๙๔	๑.๐๖	ปานกลาง
๘	ฉันจะฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเพื่อให้ การเรียนบรรลุ เป้าหมาย	๓.๗๓	.๘๘	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันมีความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียน	๓.๘๙	.๘๖	ค่อนข้างสูง
๑๐	ฉันมีสมาธิแน่วแน่ในการเรียนแม้ว่าจะมีสิ่งภายนอก รบกวน	๓.๒๘	.๘๙	ปานกลาง
รวม		๓.๔๕	.๘๙	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๓. พบว่า ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง($\bar{X} = 3.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันเชื่อว่า“ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น” ($\bar{X} = 4.04$) รองลงมาคือ ฉันมีความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียน($\bar{X} = 3.89$) และฉันพอใจที่จะเรียนต่อไปแม้จะใช้เวลาเรียนหลายปี($\bar{X} = 3.83$) ตามลำดับ

๔.๒.๓ ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

(n=๓๒๔)

ข้อ	ความสัมพันธ์ในครอบครัว	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	สมาชิกในครอบครัวของฉันมีความรักใคร่กัน	๔.๑๑	.๘๗	ค่อนข้างสูง
๒	เมื่อฉันไม่สบายจะมีสมาชิกในครอบครัวดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด	๓.๙๘	.๙๘	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันคิดว่าสมาชิกในครอบครัวสามารถการพึ่งพาอาศัยกันได้	๔.๑๖	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๔	สมาชิกในครอบครัวจะคอยซักถามฉันเมื่อฉันมีปัญหา	๓.๗๑	๑.๑๑	ค่อนข้างสูง
๕	สมาชิกในครอบครัวจะให้คำปรึกษาแก่ฉันเสมอเมื่อฉันต้องการ	๓.๘๗	๑.๐๘	ค่อนข้างสูง
๖	สมาชิกในครอบครัวของฉันใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในบ้านร่วมกัน	๓.๖๘	๑.๑๕	ค่อนข้างสูง
๗	สมาชิกในครอบครัวของฉันสนใจติดตามการกระทำในสิ่งที่ฉันอยู่	๓.๕๙	.๙๓	ค่อนข้างสูง
๘	สมาชิกในครอบครัวของฉันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน	๓.๙๔	๑.๐๐	ค่อนข้างสูง
๙	สมาชิกในครอบครัวของฉันให้คำปรึกษาหารือซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น	๓.๙๒	๑.๐๐	ค่อนข้างสูง
๑๐	คนในครอบครัวของฉันช่วยเหลือกันเมื่อใครคนใดคนหนึ่งเดือดร้อน	๔.๑๔	.๙๘	ค่อนข้างสูง
รวม		๓.๕๕	๑.๐๐	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๔. พบว่า ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันคิดว่าสมาชิกในครอบครัวสามารถการพึ่งพาอาศัยกันได้ ($\bar{X} = ๔.๑๖$) รองลงมาคือ คนในครอบครัวของฉันช่วยเหลือกันเมื่อใครคนใดคนหนึ่งเดือดร้อน ($\bar{X} = ๔.๑๔$) และสมาชิกในครอบครัวของฉันมีความรักใคร่กัน ($\bar{X} = ๔.๑๑$) ตามลำดับ

๔.๒.๔ ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕ ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

(n=๓๒๔)

ข้อ	ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ครูให้ความเป็นกันเองกับฉัน	๓.๖๙	.๗๗	ค่อนข้างสูง
๒	ครูไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของฉัน	๒.๗๑	.๙๗	ปานกลาง
๓	ครูให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อฉันไม่เข้าใจบทเรียน	๓.๗๗	.๘๔	ค่อนข้างสูง
๔	ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ฉัน	๓.๖๙	.๙๓	ค่อนข้างสูง
๕	ฉันรู้สึกท้อใจในการเรียน เพราะครูสนใจแต่คนที่เรียนเก่ง	๒.๙๕	๑.๑๔	ปานกลาง
๖	ครูเข้าสอนโดยให้เวลากับฉันอย่างเหมาะสม	๓.๔๘	.๘๙	ค่อนข้างสูง
๗	ครูจะรับฟังเหตุผลของฉันเสมอเมื่อมีปัญหา	๓.๔๓	.๙๔	ค่อนข้างสูง
๘	ฉันทำรายงานส่งตามที่ครูสั่งทุกครั้ง	๓.๕๒	๑.๐๒	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันปรึกษาปัญหาส่วนตัวกับครูได้	๒.๖๖	๑.๑๔	ปานกลาง
๑๐	ฉันแสดงความเคารพครูทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน	๔.๑๗	.๘๒	ค่อนข้างสูง
รวม		๓.๑๓	.๙๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕. พบว่า ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันแสดงความเคารพครูทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ($\bar{X} = ๔.๑๗$) รองลงมาคือ ครูให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อฉันไม่เข้าใจบทเรียน ($\bar{X} = ๓.๗๗$) และครูไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของฉัน ($\bar{X} = ๒.๗๑$) ตามลำดับ

๔.๒.๕ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากตารางที่ ๔.๖. พบว่า ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๕๐ ข้อ พบว่าโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = 3.64$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเด็กนักเรียนที่มีระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนในระดับสูง มี ๔ ข้อ คือ ข้อ ๑๔ ฉันทุมิใจในอาชีพของพ่อแม่แม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนน้อย ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมาคือ ข้อ ๔๙ ฉันทุมิใจในอาชีพของพ่อแม่แม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนน้อย ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมาคือ ข้อ ๔๙ ฉันทุมิใจในอาชีพของพ่อแม่แม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนน้อย ($\bar{X} = 4.46$) และข้อ ๕๐ การระลึกด้วยความรู้ภายในตนจึงละเว้นจากยาเสพติด ($\bar{X} = 4.28$) ตามลำดับและข้อ ๓๕ ฉันทุมิใจในอาชีพของพ่อแม่แม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนน้อย ($\bar{X} = 4.21$)

ตารางที่ ๔.๖ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนรายข้อ

(n=๓๒๔)				
ข้อ	ความสัมพันธ์พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันให้อภัยเพื่อนที่ทำผิด	๓.๘๘	.๗๙	ค่อนข้างสูง
๒	ฉันให้อาหารสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของหรือบาดเจ็บ	๓.๔๘	๑.๐๓	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันบริจาคสิ่งของของช่วยคนที่ด้อยกว่า	๓.๕๘	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันช่วยงานผู้อื่นแม้จะไม่มีกรร้องขอ	๓.๕๓	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๕	ฉันช่วยเหลือเพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ	๓.๙๓	.๗๖	ค่อนข้างสูง
๖	ฉันช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตอาสา	๓.๖๕	.๘๗	ค่อนข้างสูง
๗	ฉันไปทำกิจกรรมช่วยเหลือคนในชุมชน	๒.๘๗	๑.๐๒	ปานกลาง
๘	ฉันได้ช่วยภารกิจในครอบครัว	๓.๘๘	.๘๘	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้อื่น	๔.๑๒	.๗๘	ค่อนข้างสูง
๑๐	ฉันรู้สึกตระหนักรู้ในการปฏิบัติตนต่อคนที่ต่ำกว่า	๓.๙๔	.๘๖	ค่อนข้างสูง
๑๑	ฉันละเว้นจากการถือเอาของคนอื่นมาเป็นของตน	๓.๙๕	๑.๑๒	ค่อนข้างสูง
๑๒	ฉันมีเงินออมจากผู้ปกครองให้	๔.๐๒	.๙๖	ค่อนข้างสูง
๑๓	ฉันไม่หยิบใช้ของเพื่อนก่อนได้รับอนุญาต	๓.๕๖	.๙๒	ค่อนข้างสูง
๑๔	ฉันภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่แม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนน้อย	๔.๔๖	.๗๑	สูง
๑๕	ฉันมีความตั้งใจทำงานที่ตนชอบไม่กระทบผู้อื่นให้เดือนร้อน	๔.๑๖	.๗๙	ค่อนข้างสูง
๑๖	ฉันมีโอกาสละเมิดชวนเพื่อนไปถือเอาของคนอื่น	๒.๑๓	๑.๑๗	ค่อนข้างต่ำ
๑๗	การตั้งใจเรียน เพื่อการได้ทำงานที่เหมาะสมในวันข้างหน้า	๔.๑๖	.๘๑	ค่อนข้างสูง
๑๘	ฉันรู้สึกว่า เป็นความผิดใจถ้าจะลอกเอาสิ่งของของผู้อื่น	๔.๑๗	๑.๐๐	ค่อนข้างสูง
๑๙	ฉันชอบทำกิจกรรมที่จะเอื้อต่อการเป็นผู้ให้	๓.๘๓	.๘๔	ค่อนข้างสูง
๒๐	ฉันรับรู้ความสูญเสียเมื่อเพื่อนถูกลักทรัพย์	๓.๙๓	.๘๖	ค่อนข้างสูง

ตารางที่ ๔.๖ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนรายชื่อ

ข้อ	ความสัมพันธ์พฤติกรรม	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๒๑	ฉันชอบดูสื่อที่ไม่เหมาะสมกับวัย	๒.๖๘	๑.๒๙	ปานกลาง
๒๒	ฉันแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ	๓.๗๗	.๙๕	ค่อนข้างสูง
๒๓	ฉันให้เกียรติแสดงความสุภาพกับเพื่อน	๓.๔๗	.๙๕	ค่อนข้างสูง
๒๔	ฉันพูดจาสุ่อไปในทางละเมิดสิทธิผู้อื่น	๒.๓๖	๑.๐๕	ค่อนข้างต่ำ
๒๕	ฉันตระหนักรู้ในการรักษาน้ำใจเพื่อนต่างเพศ	๓.๘๑	.๘๖	ค่อนข้างสูง
๒๖	ฉันรู้ว่าตนเองได้ตอบสนองต่อความต้องการแม้จะไม่เหมาะสม	๒.๙๘	๑.๑๒	ปานกลาง
๒๗	ฉันละเว้นต่อการยึดครองสิทธิบุคคลที่มีเจ้าของ	๓.๘๓	๑.๐๖	ค่อนข้างสูง
๒๘	ฉันเกิดการรับรู้ยินดีพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่	๔.๐๗	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๒๙	ฉันพยายามที่จะรักษาระดับการไม่ก้าวล่วงผู้อื่นแม้ด้วยใจ	๓.๘๘	.๘๓	ค่อนข้างสูง
๓๐	การมีความพอเพียงสิ่งทีอันจะพึงมีพึงได้ถือเป็นสิ่งที่ดีงาม	๓.๙๕	.๘๔	ค่อนข้างสูง
๓๑	ฉันปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น	๓.๗๖	.๗๓	ค่อนข้างสูง
๓๒	ฉันละเว้นการพุดยงให้เพื่อนแตกแยกกัน	๓.๗๓	๑.๑๑	ค่อนข้างสูง
๓๓	ฉันรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	๓.๗๙	.๘๒	ค่อนข้างสูง
๓๔	ฉันเห็นการถือเอาสิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าผิด	๔.๑๕	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๓๕	ฉันเห็นคุณค่าการเคารพตนเองและผู้อื่น	๔.๒๑	.๗๗	สูง
๓๖	ฉันไม่ชอบที่จะพุดให้คนอื่นเสียหาย	๓.๙๘	.๘๙	ค่อนข้างสูง
๓๗	ฉันเห็นว่า การพุดความจริงทำให้ตนเองสง่างาม	๓.๘๑	.๙๙	ค่อนข้างสูง
๓๘	ฉันตระหนักรู้ในการแสดงออกต่อความบริสุทธิ์ในการสอบ	๔.๒๐	.๘๒	ค่อนข้างสูง
๓๙	ฉันแสดงความจริงใจด้วยสิ่งที่รู้สึกอันเกิดขึ้นภายในใจ	๔.๐๐	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๔๐	พฤติกรรมใดที่ไม่ก่อความเดือดร้อนถือเป็นการให้ความเคารพตนเอง	๔.๐๐	.๘๗	ค่อนข้างสูง
๔๑	ฉันคิดว่าการเสพของมีนเมาไม่ได้สร้างให้คนอื่นเดือดร้อน	๒.๓๐	๑.๓๕	ค่อนข้างต่ำ
๔๒	ฉันคิดว่าการทดลองใช้สารเสพติดถือเป็นการเรียนรู้อัน	๑.๘๔	๑.๒๖	ค่อนข้างต่ำ
๔๓	ฉันตระหนักรู้ว่าสุขภาพกายต้องหมั่นดูแล	๔.๐๘	.๘๙	ค่อนข้างสูง
๔๔	ฉันได้มีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกการดูแลสุขภาพ	๓.๗๘	.๘๗	ค่อนข้างสูง
๔๕	ฉันให้ความสำคัญกับการร่วมกันรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติด	๓.๙๖	.๘๖	ค่อนข้างสูง
๔๖	ฉันได้ปฏิบัติตามที่เหมาะสมโดยให้เกียรติปกป้องชื่อเสียงตระกูล	๔.๐๙	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๔๗	ฉันเห็นคุณค่าในตนที่มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้าย	๓.๘๖	.๘๘	ค่อนข้างสูง
๔๘	การเข้าใจตนเองค่อยเตือนตนได้ถือเป็นการประสบความสำเร็จในชีวิต	๔.๑๕	.๗๘	ค่อนข้างสูง
๔๙	ฉันมีความภาคภูมิใจตนเองที่ไม่เสพสิ่งมีนเมา	๔.๓๕	.๘๖	สูง
๕๐	การระลึกด้วยความรู้ภายในตนจึงละเว้นจากยาเสพติด	๔.๒๘	.๘๖	สูง
รวม		๓.๖๔	.๙๑	ค่อนข้างสูง

๔.๒.๕.๑ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความรักความปรารถนาดี

ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความรักความปรารถนาดี โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๔.๗ ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความรักความปรารถนาดี

(n=๓๒๔)				
ข้อ	ด้านความรักความปรารถนาดี	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันให้อภัยเพื่อนที่ทำผิด	๓.๘๘	.๗๙	ค่อนข้างสูง
๒	ฉันให้อาหารสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของหรือบาดเจ็บ	๓.๔๘	๑.๐๓	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันบริจาคสิ่งของของช่วยคนที่ด้อยกว่า	๓.๕๘	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันช่วยงานผู้อื่นแม้จะไม่มีมาร้องขอ	๓.๕๓	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๕	ฉันช่วยเหลือเพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ	๓.๙๓	.๗๖	ค่อนข้างสูง
๖	ฉันช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตอาสา	๓.๖๕	.๘๗	ค่อนข้างสูง
๗	ฉันไปทำกิจกรรมช่วยเหลือคนในชุมชน	๒.๘๗	๑.๐๒	ปานกลาง
๘	ฉันได้ช่วยภารกิจในครอบครัว	๓.๘๘	.๘๘	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้อื่น	๔.๑๒	.๗๘	ค่อนข้างสูง
๑๐	ฉันรู้สึกตระหนักรู้ในการปฏิบัติตนต่อคนที่ต่ำกว่า	๓.๙๔	.๘๖	ค่อนข้างสูง
รวม		๓.๖๘	.๘๗	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๗. พบว่า ระดับความรักความปรารถนาดีของนักเรียนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๖๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๙ ฉันให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้อื่น ($\bar{X} = ๔.๑๒$) รองลงมาคือ ข้อ ๑๐ ฉันช่วยเหลือเพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ ($\bar{X} = ๓.๙๔$) และข้อ ๕ ฉันช่วยเหลือเพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ ($\bar{X} = ๓.๙๓$) ตามลำดับ

๔.๒.๕.๒ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการมีอาชีพที่สุจริต

ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการมีอาชีพที่สุจริต โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๔.๘ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านการมีอาชีพที่สุจริต

(n=๓๒๔)

ข้อ	ด้านการมีอาชีพที่สุจริต	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันละเว้นจากการถือเอาของคนอื่นมาเป็นของตน	๓.๙๕	๑.๑๒	ค่อนข้างสูง
๒	ฉันมีเงินออมจากผู้ปกครองให้	๔.๐๒	.๙๖	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันไม่หยิบใช้ของเพื่อนก่อนได้รับอนุญาต	๓.๕๖	.๙๒	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่ ถึงแม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทน	๔.๔๖	.๗๑	สูง
๕	ฉันมีความตั้งใจทำงานที่ตนชอบไม่กระทบผู้อื่นให้เดือนร้อน	๔.๑๖	.๗๙	ค่อนข้างสูง
๖	ฉันมีโอกาสละเมิดชวนเพื่อนไปถือเอาของคนอื่น	๒.๑๓	๑.๑๗	ค่อนข้างต่ำ
๗	การตั้งใจเรียน เพื่อการได้ทำงานที่เหมาะสมในวันข้างหน้า	๔.๑๖	.๘๑	ค่อนข้างสูง
๘	ฉันรู้สึกว่าเป็นความผิดในใจถ้าจะหลอกเอาสิ่งของของผู้อื่น	๔.๑๗	๑.๐๐	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันชอบทำกิจกรรมที่จะเอื้อต่อการเป็นผู้ให้	๓.๘๓	.๘๔	ค่อนข้างสูง
๑๐	ฉันรับรู้ความสูญเสียเมื่อเพื่อนถูกลักทรัพย์	๓.๙๓	.๘๖	ค่อนข้างสูง
รวม		๓.๘๓	.๙๑	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๘. พบว่า ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการมีอาชีพที่สุจริต โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = 3.83$) โดยข้อที่ ๔ ฉันภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่ ถึงแม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนต่ำ มีค่าเฉลี่ยในระดับสูง ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมาคือ ข้อ ๘ ฉันรู้สึกว่าเป็นความผิดในใจถ้าจะหลอกเอาสิ่งของผู้อื่น ($\bar{X} = 4.17$) และข้อ ๕ ฉันมีความตั้งใจทำงานที่ตนชอบไม่กระทบผู้อื่นให้เดือนร้อน, การตั้งใจเรียน เพื่อการได้ทำงานที่เหมาะสมในวันข้างหน้า ($\bar{X} = 4.16$) ตามลำดับ

๔.๒.๕.๓ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความสันโดษ

ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความสันโดษ โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๔.๙ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านความสันโดษ

(n=๓๒๔)

ข้อ	ด้านความสันโดษ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันชอบดูสื่อที่ไม่เหมาะสมกับวัย	๒.๖๘	๑.๒๙	ปานกลาง
๒	ฉันแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ	๓.๗๗	.๙๕	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันให้เกียรติแสดงความสุภาพกับเพื่อน	๓.๔๗	.๙๕	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันพูดจาสุภาพในทางละเมียดลี้ภัยผู้อื่น	๒.๓๖	๑.๐๕	ค่อนข้างต่ำ
๕	ฉันตระหนักรู้ในการรักษาน้ำใจเพื่อนต่างเพศ	๓.๘๑	.๘๖	ค่อนข้างสูง
๖	ฉันรู้ว่าตนเองได้ตอบสนองต่อความต้องการแม้จะไม่เหมาะสม	๒.๙๘	๑.๑๒	ปานกลาง
๗	ฉันละเว้นต่อการยึดครองสิทธิบุคคลที่มีเจ้าของ	๓.๘๓	๑.๐๖	ค่อนข้างสูง
๘	ฉันเกิดการรับรู้ยินดีพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่	๔.๐๗	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันพยายามที่จะรักษาระดับการไม่ก้าวล่วงผู้อื่นแม้ด้วยใจ	๓.๘๘	.๘๓	ค่อนข้างสูง
๑๐	การมีความพอเพียงสิ่งทีอันจะพึงมีพึงได้ถือเป็นสิ่งที่ดีงาม	๓.๙๕	.๘๔	ค่อนข้างสูง
รวม		๓.๔๘	.๙๗	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๙. พบว่า ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านความสันโดษ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๔๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๘ ฉันเกิดการรับรู้ยินดีพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ ($\bar{X} = ๔.๐๗$) รองลงมา คือ ข้อ ๑๐ การมีความพอเพียงสิ่งทีอันจะพึงมีพึงได้ถือเป็นสิ่งที่ดีงาม ($\bar{X} = ๓.๙๕$) และข้อ ๙ ฉันพยายามที่จะรักษาระดับการไม่ก้าวล่วงผู้อื่นแม้ด้วยใจ ($\bar{X} = ๓.๘๘$) ตามลำดับ

๔.๒.๕.๔ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความซื่อสัตย์

ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความซื่อสัตย์ โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๔.๑๐ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านความซื่อสัตย์

(n=๓๒๔)

ข้อ	ด้านความซื่อสัตย์	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น	๓.๗๖	.๗๓	ค่อนข้างสูง
๒	ฉันละเว้นการพูดยุยงให้เพื่อนแตกแยกกัน	๓.๗๓	๑.๑๑	ค่อนข้างสูง
๓	ฉันรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	๓.๗๙	.๘๒	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันเห็นการถือเอาสิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าเป็นผิด	๔.๑๕	.๙๐	ค่อนข้างสูง
๕	ฉันเห็นคุณค่าการเคารพตนเองและผู้อื่น	๔.๒๑	.๗๗	สูง
๖	ฉันไม่ชอบที่จะพูดให้คนอื่นเสียหาย	๓.๙๘	.๘๙	ค่อนข้างสูง
๗	ฉันเห็นว่า การพูดความจริงทำให้ตนเองสง่างาม	๓.๘๑	.๙๙	ค่อนข้างสูง
๘	ฉันตระหนักรู้ในการแสดงออกต่อความบริสุทธิ์ในการสอบ	๔.๒๐	.๘๒	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันแสดงความจริงใจด้วยสิ่งที่รู้สึกอันเกิดขึ้นภายในใจ	๔.๐๐	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๑๐	พฤติกรรมใดที่ไม่ก่อความเดือดร้อนถือเป็นการให้ความเคารพตนเอง	๔.๐๐	.๘๗	ค่อนข้างสูง
รวม		๓.๙๖	.๘๗	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๑๐. พบว่า ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านความซื่อสัตย์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๙๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๕ ฉันเห็นคุณค่าการเคารพตนเองและผู้อื่น ($\bar{X} = ๔.๒๑$) รองลงมาคือ ข้อ ๘ ฉันตระหนักรู้ในการแสดงออกต่อความบริสุทธิ์ในการสอบ ($\bar{X} = ๔.๒๐$) และ ข้อ ๔ ฉันเห็นการถือเอาสิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าเป็นผิด ($\bar{X} = ๔.๑๕$) ตามลำดับ

๔.๒.๕.๕ ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความระลึกตื่นรู้

ระดับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านความระลึกตื่นรู้ โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๔.๑๑ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านความระลึกตื่นรู้

(n=๓๒๔)

ข้อ	ด้านความระลึกตื่นรู้	\bar{X}	S.D.	ระดับ
๑	ฉันคิดว่าการเสพของมีเงินมาไม่ได้สร้างให้คนอื่นเดือดร้อน	๒.๓๐	๑.๓๕	ค่อนข้างต่ำ
๒	ฉันคิดว่าการทดลองใช้สารเสพติดถือเป็นการเรียนรู้	๑.๘๔	๑.๒๖	ค่อนข้างต่ำ
๓	ฉันตระหนักรู้ว่าสุขภาพกายต้องหมั่นดูแล	๔.๐๘	.๘๙	ค่อนข้างสูง
๔	ฉันได้มีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกการดูแลสุขภาพ	๓.๗๘	.๘๗	ค่อนข้างสูง
๕	ฉันให้ความสำคัญกับการร่วมกันรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติด	๓.๙๖	.๘๖	ค่อนข้างสูง
๖	ฉันได้ปฏิบัติตนที่เหมาะสมโดยให้เกียรติปกป้องชื่อเสียงตระกูล	๔.๐๙	.๘๐	ค่อนข้างสูง
๗	ฉันเห็นคุณค่าในตนที่มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งชั่วร้าย	๓.๘๖	.๘๘	ค่อนข้างสูง
๘	การเข้าใจตนเองค่อยเตือนตนได้ถือเป็นความสำเร็จในชีวิต	๔.๑๕	.๗๘	ค่อนข้างสูง
๙	ฉันมีความภาคภูมิใจตนเองที่ไม่เสพสิ่งมีเงินมา	๔.๓๕	.๘๖	สูง
๑๐	การระลึกด้วยความรู้ภายในตนจึงละเว้นจากยาเสพติด	๔.๒๘	.๘๖	สูง
รวม		๓.๖๖	.๙๔	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ ๔.๑๑. พบว่า ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านเบญจศีล เบญจธรรม ด้านความระลึกตื่นรู้ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = 3.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๙ ฉันมีความภาคภูมิใจตนเองที่ไม่เสพสิ่งมีเงินมา ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมา คือ ข้อ ๑๐ การระลึกด้วยความรู้ภายในตนจึงละเว้นจากยาเสพติด ($\bar{X} = 4.28$) และ ข้อ ๗ การเข้าใจตนเองค่อยเตือนตนได้ถือเป็นความสำเร็จในชีวิต ($\bar{X} = 4.15$)

๔.๓ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๔.๓.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเรียงลำดับความสัมพันธ์ ดังนี้

ระดับชั้นของเด็กนักเรียนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ในทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับต่ำ ($r=.๒๕$)

ส่วนเพศ อายุ เกรดเฉลี่ย อาชีพผู้ปกครองและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยส่วนบุคคล	r	Sig	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทาง
เพศ	-.๑๔	.๓๓	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	
อายุ	-.๑๒	.๔๐	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	
เกรดเฉลี่ย	.๑๑	.๔๓	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	
ระดับชั้น	.๒๕	.๐๐*	ต่ำ	ทิศทางเดียวกัน
อาชีพของผู้ปกครอง	-.๒๐	.๐๗	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว	-.๑๑	.๒๐	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	

* มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๓.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครโดยเรียงลำดับความสัมพันธ์ ดังนี้ ความเชื่อมั่นในตนเองกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางตรงข้ามกันเชิงลบในระดับต่ำ

ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยทางจิต	r	Sig	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทาง
ความเชื่อมั่นในตนเอง	-.๕๐	.๐๕*	ต่ำ	ทิศทางตรงข้าม
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	.๓๓	.๓๕	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	

* มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๓.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครโดยเรียงลำดับความสัมพันธ์ ดังนี้

ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียนกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางตรงข้ามกันเชิงลบในระดับต่ำ

ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยทางสังคม	r	Sig	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทาง
ความสัมพันธ์ในครอบครัว	.๕๖	.๐๙	ไม่มีความสัมพันธ์กัน	
ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน	-.๐๘	.๐๔*	ต่ำ	ทิศทางตรงข้าม

* มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะไว้ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๙ อายุ ๑๓ ปี จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๖ เกรดเฉลี่ย ๓.๐๑ - ๔.๐๐ จำนวน ๒๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๐ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ อาชีพของผู้ปกครอง ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๙ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว ๒๐,๐๐๐ - ๒๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘

๒) ระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันคิดว่าทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ($\bar{X} = ๔.๔๖$) รองลงมาคือ ไม่ว่าจะงานจะยุ่งยากเพียงใดถ้าฉันตั้งใจจริงก็จะทำให้สำเร็จได้ ($\bar{X} = ๓.๗๖$) และครั้งที่ต้องการทำอะไรสักอย่างฉันจะทำให้สำเร็จ ($\bar{X} = ๓.๗๕$)

๓) ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๔๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันเชื่อว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น” ($\bar{X} = ๔.๐๔$) รองลงมาคือ ฉันมีความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียน ($\bar{X} = ๓.๘๙$) และฉันพอใจที่จะเรียนต่อไปแม้จะใช้เวลาเรียนหลายปี ($\bar{X} = ๓.๘๓$)

๔) ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๕๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันคิดว่าสมาชิกในครอบครัวสามารถการฟังพาทอาศัยกันได้ ($\bar{X} = ๔.๑๖$) รองลงมาคือ คนในครอบครัวของฉันช่วยเหลือกันเมื่อใครคนใดคนหนึ่งเดือดร้อน ($\bar{X} = ๔.๑๔$) และสมาชิกในครอบครัวของฉันมีความรักใคร่กัน ($\bar{X} = ๔.๑๑$)

๕) ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันแสดงความเคารพครูทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ($\bar{X} = ๔.๑๗$) รองลงมาคือ ครูให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อฉันไม่เข้าใจบทเรียน ($\bar{X} = ๓.๗๗$) และครูไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของฉัน ($\bar{X} = ๓.๗๑$)

๖) ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X} = ๓.๖๔$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก คือฉันภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่ ถึงแม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทน ($\bar{X} = ๔.๔๖$) รองลงมาคือ ฉันมีความภาคภูมิใจตนเองที่ไม่เสเพลสิ่งมีนเมา ($\bar{X} = ๔.๓๕$) และการระลึกด้วยความรู้ภายในตนจึงละเว้นจากยาเสพติด ($\bar{X} = ๔.๒๘$)

๕.๑.๒ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครระดับชั้นกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกันเชิงบวกในระดับปานกลาง ส่วนเพศ อายุ เกรดเฉลี่ย อาชีพผู้ปกครองและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางจิตกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ความเชื่อมั่นในตนเองกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางตรงข้ามกันเชิงลบในระดับต่ำ ส่วนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียนกับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ทิศทางตรงข้ามกันเชิงลบในระดับต่ำ ส่วนความสัมพันธ์ในครอบครัวพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังนี้

๕.๒.๑ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

๑) ระดับความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแบรนด์เดน (Branden) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองไว้ดังนี้ ๑) มีใบหน้า ท่าทาง วิธีการพูด และการเคลื่อนไหวที่แจ่มใส ร่าเริง มีชีวิตวา ๒) สามารถพูดถึงความสำเร็จหรือข้อบกพร่องของตนเองได้อย่างตรงไปตรงมาและจริงใจ ๓) สามารถเป็นผู้ให้และผู้รับคำสรรเสริญ การแสดงออกซึ่งความรักความซาบซึ้งต่างๆ ๔) สามารถเปิดใจรับคำตำหนิและไม่ทุกข์ร้อนเมื่อมีผู้กล่าวถึงความผิดพลาดต่างๆ ๕) คำพูดและการเคลื่อนไหวมีลักษณะไม่วิตกกังวลเป็นไปตามธรรมชาติ ๖) มีความกลมกลืนเป็นอย่างดีระหว่างคำพูด การกระทำ การแสดงออกและการเคลื่อนไหว ๗) มีทัศนคติที่เปิดเผย อยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับแนวคิดและประสบการณ์ใหม่และโอกาสใหม่ๆ ในชีวิต ๘) สามารถที่จะสนุกสนานกับชีวิตทั้งของตนเองและผู้อื่น ๙) มีทัศนคติที่ยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อสถานการณ์และสิ่งท้าทาย ๑๐) มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม๑๑) สามารถเป็นตัวของตัวเองแม้ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่มีความกดดัน^๑

๒) ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง สอดคล้องกับแนวคิดของเฮร์แมน (Hermans) ได้อธิบายความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นความต้องการได้รับผลสำเร็จจากการกระทำในสิ่งที่ยากต้องการเอาชนะอุปสรรคและบรรลุถึงมาตรฐานอันดีเลิศ ต้องการเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่น ๆ ต้องการเพิ่มการยอมรับตนเอง โดยการบรรลุความสำเร็จในกิจกรรมที่เป็นอัจฉริยะ^๒

๓) ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง สอดคล้องกับแนวคิดของนิตยา คชภักดี^๓ ได้อธิบายเรื่องสัมพันธ์ภาพในครอบครัวว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มความ

^๑ Branden, 1983, p. 8-10, อ้างใน รัฐพล ไผ่งาม, “ผลของการใช้เกมกลุ่มสัมพันธ์ทางพลศึกษา ในการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๔.

^๒Hermans, 1970, อ้างใน วิชระ คำเพ็ง, “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักมวยไทยอาชีพ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘-๙.

^๓นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย, (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๓.

ผูกพัน เคารพรัก และเอื้ออาทรต่อกันซึ่งประเมินได้จากพฤติกรรม การสื่อความหมาย มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจ และทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข

๔) ระดับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิสมัย กันทะมา^{๑๘} พบว่า คณะกรรมการนักเรียนมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ทั้ง กิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม “จิตอาสา ฟังฟ้าสังคม” ด้วยหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน (เบญจศีลและเบญจธรรม) และหลักคุณธรรม คือ ความเสียสละ ความขยัน อดทน ความเมตตา กรุณา และ ความกตัญญู

๕) ระดับความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับค่อนข้างสูง ทวิกาญจน์ ไชยแก้ว และพรพิมล วรุฒิพุทธพงศ์ ในงานวิจัยเรื่อง ปัจจัยทางจิตสังคมที่ทำนายการปรับตัวด้านสังคมของ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยทางจิตสังคมที่ทำนายการปรับตัวด้านสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัย ทางจิตสังคมที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อศึกษาความสามารถในการทำนายของปัจจัยทางจิตสังคมที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การปรับตัวทางสังคมของนักเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .๑๖๐ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.๑๑๙ และมีความสัมพันธ์ทางลบกับการมองโลกในแง่บวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -.๒๘๓ การมองโลกในแง่ดี สัมพันธ์ภาพในครอบครัวและสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนสามารถร่วมกันทำนายความสามารถการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta = -.๒๘๓$, $\beta = -.๑๘๘$, $\beta = ๑๗๑$) ส่วนลำดับการเกิด ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการรับรู้ความสามารถของตนเอง ไม่สามารถพยากรณ์การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ได้^{๑๙}

^{๑๘} ทวิกาญจน์ ไชยแก้ว และพรพิมล วรุฒิพุทธพงศ์, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่ทำนายการปรับตัวด้านสังคมของ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๑ กรุงเทพมหานคร ควรกำหนด แผนการพัฒนาความสัมพันธ์เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม ในสถานศึกษา ที่มีพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

๒) สถาบันการศึกษา ควรกำหนดแนวทางการพัฒนาพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในสถานศึกษา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้นักเรียนจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การ ประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล เบญจธรรม เพื่อให้นักเรียนมีหลักปฏิบัติ และแนวทางในการดำเนินชีวิต

๒) ควรส่งเสริมให้นักเรียนในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาวิจัย การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียน แล้วนำมาทดลองกับกลุ่มอื่น

๒) ควรมีการศึกษาวิจัย หลักสูตรเบญจศีล เบญจธรรม ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ นักเรียน เช่น ด้านการเรียน การทำงาน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. ปกรณวิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. ความรุนแรงของวัยรุ่นไทย : พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: ปิยอนด์ พับลิชชิง, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

กฤษณา ศักดิ์ศรี. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์นการพิมพ์, ๒๗๓๔.

กิตติวดี บุญชื้อ. การให้และรับความร่วมมือ ในกลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: บุรพาศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๒.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (๒๕๔๗). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรสโปรดักส์.

คณะกรรมการโครงการจัดสร้างพระไตรปิฎกนิสสยะ. พระไตรปิฎกนิสสยะ (ฉบับพิเศษ) มหาสติปิฎก ฐานสูตร. แปลโดยจรัญญ ธรรมดา. กรุงเทพมหานคร: หจก.ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๔.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ธรรมภาคปฏิบัติ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

คมเพชร ฉัตรศุกกุล. ทฤษฎีการให้คำปรึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐.

- คู่มือการฟังพระอภิธรรม เล่น ๒. **ปริจเฉทที่ ๔ วิธีสังคหวิภาค.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- จตุรพร ลีมนันจริง, **วิธีการสอนวิชาแนะแนว,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖
- จินต์ บริหารวนเขตต์. **ปรมาัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขป และภาคผนวก.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๕๓. (๑) **หนังสือ:**
- แจ่มจันทร์ นิลพันธ์, **เอกสารประกอบการเรียน วิชา นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้,** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.
- ชัยพร วิชชาวุธ. **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยศาสตร์กับสังคม.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๐.
- ชูชัย สมितिไกร. **ผลของประสบการณ์กลุ่มฝึกมนุษยสัมพันธ์ที่มีต่อทัศนคติส่วนบุคคลตามการรับรู้ของผู้รับการฝึก.** เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๐.
- ดุจเดือน พันธมนาวิน, **หลักและวิธีการประมวลเอกสารเพื่อความเป็นเลิศในการวิจัยทางจิตพฤติกรรมศาสตร์,** พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมเอกสารทางวิชาการ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.
- ถวิล ธาราโกชน์, **จิตวิทยาสังคม,** พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๒.
- ธนิต อยู่โพธิ์. **วิปัสสนาภิรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- บังอร เทพเทียน และคณะ. **โครงการสำรวจสภาพ “ครอบครัวตามตัวชี้วัดสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง”.** สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๐.
- บุญมี เมธางกุล. **ความฝัน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยามประเทศ, ๒๕๓๙.
- บุษบง ต้นดวงศ์. (๒๕๕๒). **การศึกษาวอลดอร์ฟ ปรัชญา หลักสูตรและการสอน.** กทม.: คณะครู ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกาศรี สีหอำไพ. (๒๕๕๐). **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาอุตสาหกรรม.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๘.
- ฝ่ายวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย. **คู่มือการศึกษาหลักสูตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: หจก.ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๕๕.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (๒๕๔๗). **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **จิตวิทยาครอบครัว.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร**, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑.

พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาเพชรจำกัด, ๒๕๕๑.

พระมหาอดิสร ธิรสีโล, **คุณธรรมสำหรับครู**, (กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิติ ญาโณ), **นิเทศธรรม**, กรุงเทพมหานคร: ธีร พงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕.

พระอุปัชฌาย์, **วิมุตติมรรค**, แปลโดย พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตฺโต) และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ ๘ กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ. **สรุปผลการวิจัยเบื้องต้นโครงการศึกษาครอบครัวไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

มานิต มานิตเจริญ, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, กรุงเทพฯ ฯ: รวมสาส์น, ๒๕๒๘.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, กรุงเทพมหานคร: วี.ทีซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕** พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ ฯ :อักษรเจริญทัศน์

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พลัสลิซซิ่ง จำกัด, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน.(๒๕๔๒). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ ฯ : นานมีบุ๊คส์ พลัสลิซซิ่ง.

วรารักษ์ ตระกูลสถิตย์. **จิตวิทยาการปรับตัว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๕.

วินัยธรรมานันต์ ดิสโร. **คู่มือธรรมศึกษาขั้นตรี**. นครปฐม :ธรรมเมธี, ๒๕๔๖.

ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์, “สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว.” ใน **ประมวลบทความวิทยุ**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๔๗.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (๒๕๒๖). **ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์อักษรบัณฑิตวิทยาลัย.

สถิตย์วงศ์ วงศ์สุวรรณค์, **จิตวิทยาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

สนิท สมัครการ. **มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่: ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย.**

พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **เบญจศีล เบญจธรรม เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๙, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมพร เทพสิทธิ์า. (๒๕๔๒). **คุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

สมาคมคหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย. **ครอบครัวสัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : วิบูลย์กิจการพิมพ์, ๒๕๔๒.

สายสุรี จุติกุล. **“หลักการวางแผนงานอนามัยครอบครัว”**. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีการพิมพ์. ๒๕๔๒.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. **อยู่ด้วยกันวันอาทิตย์: คู่มือการใช้เวลาอย่างมีคุณภาพกับครอบครัว**. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๘.

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส), **สุขภาพทางจิตวิญญาณ สู่สุขภาพทางปัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์, ๒๕๕๖.

สุภาพรณ โคตรจรัส. **จิตวิทยาในการดำรงชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สุวิไล เรียงวัฒนสุข. **จิตวิทยาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๒๗.

อภิภูวัฒน์ โพธิสาน. **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , ๒๕๕๑.

อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. “รายงานสถานการณ์ทางสังคมสถานการณ์ครอบครัว”, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ๒๕๔๗, อังโน วัชระ สุวัฒน์, “ปัจจัยทางจิตสังคมที่เป็นตัวพยากรณ์ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

จิรภา สุดใจ. “ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชาวไทยภูเขาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒.

ริรัตน์ ผุดผ่อง. “ผลการฝึกสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนตามรูปแบบของจอยซ์และคณะของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ ๒ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสวรรค์ประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์”. **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

ศรีสุตา คัมภีร์ภัทร, “ทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะที่เน้นองค์ประกอบพื้นฐาน”, **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๔.

(๓) รายงานวิจัย:

กรมประชาสัมพันธ์, “รายงานผลการสำรวจข้อมูลโครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ”, **รายงานวิจัย**, กรุงเทพมหานคร: กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, ๒๕๓๙.

นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, **รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย**, สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

นิตยา คชภักดี, “โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด ครอบครัวอยู่ดีมีสุข”, **รายงานการศึกษาขั้นสุดท้าย**, สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

เล็ก สมบัติ, “โครงการภาวะการดูแลผู้สูงอายุของครอบครัวในปัจจุบัน”, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๔๙.

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ, “โครงการพัฒนาระดับสติปัญญาเด็กวัยต่างๆ ของประเทศ”, **รายงานการวิจัย**, สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖, หน้า ๖๗.

(๔) บทความ:

ผ่องศรี อิมสอน และ นันทนา น้ำฝน, “ภาวะสุขภาพของวัยรุ่นตอนปลายในเขตสาทร กรุงเทพมหานคร”, **Naresuan University Journal**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๖): ๖๕.

อุ๋นเอื้อ สิงห์คำ และคณะ, “กระบวนการและผลของการสร้างเริ่มสุขภาวะองค์กรวิถีพุทธ”, **Journal of the Association of Researchers**, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๕๗): ๗๓.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา. ทฤษฎีการเรียนรู้. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://l-theory-g๖.blogspot.com/> วันจันทร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖

พัฒนาการทางจิตสังคม ๘ ชั้น ตามทฤษฎีของแอร์ิคสัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.baanjomyut.com/library_๒/extension๑/concepts_of_developmental_psychology/๐๕_๑.html [๑ ส.ค.๒๕๕๙].

แพทย์หญิง ศรีประภา ชัยสินธพ. **สภาพจิตใจของวัยรุ่น**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://med.mahidol.ac.th/ramamental/generaldoctor/๐๖๐๖๒๐๑๔-๐๘๔๗> [๑ ส.ค.๒๕๕๙].

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว “การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการใช้เวลาของครอบครัว”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.romen-family.go.th>[๒๑ มกราคม ๒๕๕๒].

๒. ภาษาอังกฤษ

Carkhuff, R.R. and Berenson, B.G. **Beyond Counseling and Therapy**, ๒nd ed., New York: Holl, Printchart and Winston, ๑๙๗๗.

Chickering, S.W., **Education and Identity**. Sanfrancisco: Jossey Bass, ๑๙๙๓.

Johnson, David W., **Reaching Out: Interpersonal Effectiveness and Self – Actualization**. ๓rd ed. New York: Prentice – Hall, ๑๙๘๖.

Krejcie, Robert V. and Morgan, Daryle W, “Determinining Sample Size for Research Activities”, **Educational and Psychological Measurement**, (๑๙๗๐), vol. ๓๐: ๖๐๗-๖๑๐.

McCubbin, H.I.,Thompson, A.I.,& McCubbin, M.A. “Family Assessment : Resiliency, coping and adaptation-inventories for research and practice”, (Wisconsin: The University of Wisconsin, ๑๙๙๖.

Parsons, Talcott. **Family Structure and the Socialization of Child in Family, Socialization and Interaction Process**, p. ๖๒.

Schultz, William C, **FIRO: A three diminution theory of Interpersonal Behavior**. New York: Rinihart, ๑๙๖๖.

ภาคผนวก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

ความสัมพันธ์พฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิทยานิพนธ์ ของ การศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีวิตและความตาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ ส่งผลต่อความสัมพันธ์พฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครและเสนอปัญหาและอุปสรรคศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล คำตอบแบบสอบถามไม่มีข้อใดถูกหรือผิด ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อเป็น ประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น ไม่มีผลเสียใด ๆ ต่อตัวท่านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อ ให้ตรงกับความรู้และความเป็นจริงที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

แบบสอบถามมี ๗ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

ตอนที่ ๕ แบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน

ตอนที่ ๖ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม

ตอนที่ ๗ ข้อเสนอแนะทั่วไป

ด้วยความขอบคุณอย่างยิ่ง

พระกิตติภักธ กิตติภทโท

นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาชีวิตและความตาย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตรงตามความเป็นจริง

๑. เพศ

ชาย หญิง

๒. อายุ

๑) ๑๒ ปี ๒) ๑๓ ปี ๓) ๑๔ ปี ๔) ๑๕ ปีขึ้นไป

๓. เกรดเฉลี่ย

๑) ๑.๐๐-๒.๐๐ ๒) ๒.๐๑-๓.๐๐ ๓) ๓.๐๑-๔.๐๐

๔. ระดับชั้น

๑. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑
๒. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
๓. ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

๕. อาชีพของผู้ปกครอง

๑. ทำการเกษตร
๒. รับจ้าง
๓. แม่บ้าน/พ่อบ้าน
๔. รับราชการ
๕. บริษัทเอกชน
๖. ธุรกิจส่วนตัว

๖. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว

๑) ๓,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท ต่อเดือน ๒) ๖,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาทต่อเดือน
 ๓) ๙,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน ๔) ๑๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเอง

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

มากที่สุด	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มากที่สุด	๕ คะแนน
มาก	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๔ คะแนน
ปานกลาง	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๓ คะแนน
เล็กน้อย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อย	๒ คะแนน
ไม่เลย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อยที่สุด	๑ คะแนน

ข้อที่	ข้อความ ความเชื่อมั่นในตนเอง	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ฉันคิดว่าฉันทำอะไรไม่เคยประสบความสำเร็จ					
๒	ฉันสามารถทำงานได้หลายประเภท					
๓	ฉันกล้าที่จะพูดคุยเรื่องส่วนตัวกับผู้อื่น					
๔	ฉันคิดว่าทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน					
๕	หลายครั้งที่ฉันร้องไห้เพราะไม่อยากมีชีวิตอยู่					
๖	ทุกครั้งที่ต้องการทำอะไรสักอย่างฉันจะทำให้สำเร็จ					
๗	ไม่ว่างานจะยุ่งยากเพียงใดถ้าฉันตั้งใจจริงก็จะทำให้สำเร็จได้					
๘	ฉันเป็นที่รักของทุกๆคน					
๙	ทุกครั้งที่ปัญหาฉันสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง					
๑๐	ฉันไม่เคยหมดกำลังใจในชีวิต					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมาก

ที่สุดเพียงข้อเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

มากที่สุด	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน มากที่สุด	๕	คะแนน
มาก	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน มาก	๔	คะแนน
ปานกลาง	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน มาก	๓	คะแนน
เล็กน้อย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน น้อย	๒	คะแนน
ไม่เลย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน น้อยที่สุด	๑	คะแนน

ข้อที่	ข้อความ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ฉันชอบค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ครูสอน					
๒	ฉันให้ความสนใจทุกวิชาที่เรียนเท่าๆกัน					
๓	ฉันพอใจที่จะเรียนต่อไปแม้จะใช้เวลาเรียนหลายปี					
๔	ฉันเชื่อว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น”					
๕	ฉันรู้สึกกระตือรือร้นทุกครั้ง เมื่อถึงวัน/เวลาเรียน					
๖	ฉันจะเพิ่มความขยันอ่านหนังสือเมื่อรู้ว่าสอบไม่ผ่าน					
๗	ฉันจะพยายามเอาชนะความง่วงนอนเมื่ออ่าน หนังสือ					
๘	ฉันจะฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคเพื่อให้การเรียนบรรลุเป้าหมาย					
๙	ฉันมีความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียน					
๑๐	ฉันมีสมาธิแน่วแน่ในการเรียนแม้ว่าจะมีสิ่งภายนอกกรบกวน					

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

มากที่สุด	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มากที่สุด	๕ คะแนน
มาก	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๔ คะแนน
ปานกลาง	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๓ คะแนน
เล็กน้อย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อย	๒ คะแนน
ไม่เลย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อยที่สุด	๑ คะแนน

ข้อที่	ข้อความ ความสัมพันธ์ในครอบครัว	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	สมาชิกในครอบครัวของฉันมีความรักใคร่กัน					
๒	เมื่อฉันไม่สบายจะมีสมาชิกในครอบครัวดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด					
๓	ฉันคิดว่าสมาชิกในครอบครัวสามารถการพึ่งพาอาศัยกันได้					
๔	สมาชิกในครอบครัวจะคอยซักถามฉันเมื่อฉันมีปัญหา					
๕	สมาชิกในครอบครัวจะให้คำปรึกษาแก่ฉันเสมอเมื่อฉันต้องการ					
๖	สมาชิกในครอบครัวของฉันใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในบ้านร่วมกัน					
๗	สมาชิกในครอบครัวของฉันสนใจติดตามการกระทำในสิ่งที่ฉันอยู่					
๘	สมาชิกในครอบครัวของฉันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน					
๙	สมาชิกในครอบครัวของฉันให้คำปรึกษาหารือซึ่งกันและกันเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น					
๑๐	คนในครอบครัวของฉันช่วยเหลือกันเมื่อใครคนใดคนหนึ่งเดือดร้อน					

ตอนที่ ๕ แบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุดเพียงข้อเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

มากที่สุด	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มากที่สุด	๕	คะแนน
มาก	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๔	คะแนน
ปานกลาง	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๓	คะแนน
เล็กน้อย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อย	๒	คะแนน
ไม่เลย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อยที่สุด	๑	คะแนน

ข้อที่	ข้อความ ความสัมพันธ์ครูกับนักเรียน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ครูให้ความเป็นกันเองกับฉัน					
๒	ครูไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของฉัน					
๓	ครูให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อฉันไม่เข้าใจบทเรียน					
๔	ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ฉัน					
๕	ฉันรู้สึกท้อใจในการเรียน เพราะครูสนใจแต่คนที่เรียนเก่ง					
๖	ครูเข้าสอนโดยให้เวลากับฉันอย่างเหมาะสม					
๗	ครูจะรับฟังเหตุผลของฉันเสมอเมื่อมีปัญหา					
๘	ฉันทำรายงานส่งตามที่ครูสั่งทุกครั้ง					
๙	ฉันปรึกษาปัญหาส่วนตัวกับครูได้					
๑๐	ฉันแสดงความเคารพครูทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน					

ตอนที่ ๖ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเบี่ยงศีลเบี่ยงธรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมาก

ที่สุดเพียงข้อเดียว ระดับความคิดเห็นในแต่ละข้อมีความหมายดังต่อไปนี้

มากที่สุด	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มากที่สุด	๕ คะแนน
มาก	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๔ คะแนน
ปานกลาง	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	มาก	๓ คะแนน
เล็กน้อย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อย	๒ คะแนน
ไม่เลย	หมายถึง ข้อความนี้ตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน	น้อยที่สุด	๑ คะแนน

ข้อที่	ข้อความ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางเบี่ยงศีลเบี่ยงธรรมของฉัน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	ฉันให้อภัยเพื่อนที่ทำผิด					
๒	ฉันให้อาหารสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของหรือบาดเจ็บ					
๓	ฉันบริจาคสิ่งของช่วยคนที่ด้อยกว่า					
๔	ฉันช่วยงานผู้อื่นแม้จะไม่มีใครร้องขอ					
๕	ฉันช่วยเหลือเพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ					
๖	ฉันช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตอาสา					
๗	ฉันไปทำกิจกรรมช่วยเหลือคนในชุมชน					
๘	ฉันได้ช่วยภารกิจในครอบครัว					
๙	ฉันให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้อื่น					
๑๐	ฉันรู้สึกตระหนักรู้ในการปฏิบัติตนต่อคนที่ต่ำกว่า					

ข้อที่	ข้อความ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางเบี่ยงศิลปะเบี่ยงธรรมของฉันทัน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๑	ฉันละเว้นจากการถือเอาของคนอื่นมาเป็นของตน					
๑๒	ฉันมีเงินออมจากผู้ปกครองให้					
๑๓	ฉันไม่หยิบใช้ของเพื่อนก่อนได้รับอนุญาต					
๑๔	ฉันภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่ ถึงแม้ว่าจะได้เงินค่าตอบแทนไม่มาก					
๑๕	ฉันมีความตั้งใจทำงานที่ตนชอบไม่กระทบผู้อื่นให้เดือดร้อน					
๑๖	ฉันมีโอกาสละเมียดชวนเพื่อนไปถือเอาของคนอื่น					
๑๗	การตั้งใจเรียน เพื่อการได้ทำงานที่เหมาะสมในวันข้างหน้า					
๑๘	ฉันรู้สึกว่าเป็นความผิดในใจถ้าจะลอกเอาสิ่งของของผู้อื่น					
๑๙	ฉันชอบทำกิจกรรมที่จะเอื้อต่อการเป็นผู้ให้					
๒๐	ฉันรับรู้ความสูญเสียเมื่อเพื่อนถูกลักทรัพย์					
๒๑	ฉันชอบดูสื่อที่ไม่เหมาะสมกับวัย					
๒๒	ฉันแต่งกายถูกต้องตามระเบียบ					
๒๓	ฉันให้เกียรติแสดงความสุภาพกับเพื่อน					
๒๔	ฉันพูดจาสุภาพไปในทางละเมียดลิตผู้อื่น					
๒๕	ฉันตระหนักรู้ในการรักษาน้ำใจเพื่อนต่างเพศ					
๒๖	ฉันรู้ว่าตนเองได้ตอบสนองต่อความต้องการแม้จะไม่เหมาะสม					
๒๗	ฉันละเว้นต่อการยึดครองสิทธิบุคคลที่มีเจ้าของ					
๒๘	ฉันเกิดการรับรู้ยินดีพึงพอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่					
๒๙	ฉันพยายามที่จะรักษาระดับการไม่ก้าวล่วงผู้อื่นแม้ด้วยใจ					
๓๐	การมีความพอเพียงสิ่งทีอื่นจะพึงมีพึงได้ถือเป็นเรื่องที่งดงามแก่ตนเอง					

ข้อที่	ข้อความ ความสัมพันธ์พฤติกรรมทางเบี่ยงศิลปะเบี่ยงธรรมชาติของฉันทัน	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓๑	ฉันทันปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับผู้อื่น					
๓๒	ฉันทันละเว้นการพุดคุยงให้เพื่อนแตกแยกกัน					
๓๓	ฉันทันรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย					
๓๔	ฉันทันเห็นการถือเอาสิ่งของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าผิด					
๓๕	ฉันทันเห็นคุณค่าการเคารพตนเองและผู้อื่น					
๓๖	ฉันทันไม่ชอบที่จะพุดให้คนอื่นเสียหาย					
๓๗	ฉันทันเห็นว่า การพุดความจริงทำให้ตนเองสง่างาม					
๓๘	ฉันทันตระหนักรู้ในการแสดงออกต่อความบริสุทธิ์ในการสอบ					
๓๙	ฉันทันแสดงความจริงใจด้วยสิ่งที่รู้สึกอันเกิดขึ้นภายในใจ					
๔๐	พฤติกรรมใดที่ไม่ก่อความเดือดร้อนถือเป็นการให้ความเคารพตนเอง					
๔๑	ฉันทันคิดว่าการเสพของมีนเมาไม่ได้สร้างให้คนอื่นเดือดร้อน					
๔๒	ฉันทันคิดว่าการทดลองใช้สารเสพติดถือเป็นการเรียนรู้					
๔๓	ฉันทันตระหนักรู้ว่าสุขภาพกายต้องหมั่นดูแล					
๔๔	ฉันทันได้มีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกการดูแลสุขภาพ					
๔๕	ฉันทันให้ความสำคัญกับการร่วมกันรณรงค์ต่อต้านสิ่งเสพติด					
๔๖	ฉันทันได้ปฏิบัติตามที่เหมาะสมโดยให้เกียรติปกป้องชื่อเสียงตระกูล					
๔๗	ฉันทันเห็นคุณค่าในตนที่มีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่ว					
๔๘	การเข้าใจตนเองค่อยเตือนตนได้ถือเป็นความสำเร็จในชีวิต					
๔๙	ฉันทันมีความภาคภูมิใจตนเองที่ไม่เสพสิ่งมีนเมา					
๕๐	การระลึกด้วยความรู้ภายในตนจึงละเว้นจากยาเสพติด					

ตอนที่ ๗ ข้อเสนอแนะทั่วไป

คำชี้แจง ให้นักเรียนเสนอปัญหาและอุปสรรคศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมทางหลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ/ฉายา/นามสกุล	: พระกิตติภักธ กิตติภทฺโท (อนันต์เมธากุล)
เกิด	: วันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐
ภูมิลำเนา	: อำเภอไพรีบึง จังหวัดศรีสะเกษ
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดอภัยทายาราม (วัดมะกอก) เขตราชเทวี จังหวัดกรุงเทพมหานคร
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๔๕ ปริญญาตรีครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร
เข้าศึกษา	: พุทธศักราช ๒๕๕๙
สำเร็จการศึกษา	: พุทธศักราช ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๖๖/๑ หมู่ ๙ ซอย ๔/๑ ถนน/แขวงเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
เบอร์โทรศัพท์	: ๐๙๘๙๓๖๘๘๘๖